

בפני ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16

פ"ר 1/16

פ"ר 2/16

פ"ר 5/16

פ"ר 8/16

פ"מ 1/16

פ"מ 9/16

בעניין שבין:

1. היועץ המשפטי לממשלה

2. ח"כ ישראל כץ

3. חרות – התנועה הלאומית לישראל ואח'

4. ח"כ אביגדור ליברמן ואח'

- נגד -

1. מפלגת ברית לאומית דמוקרטית – בל"ד

2. ח"כ ד"ר עזמי בשארה

באמצעות עוה"ד חסן ג'בארין ו/או ריאד אניס ו/או
סוהאד בשארה ו/או עביר בכר ו/או מרואן דלאל ו/או
אורנה כהן ו/או גדיר ניקולא ו/או מוראד אל-סאנע
מעדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי
בישראל, ת"ד 510 שפרעם 20200, טל' 04-9501610
פקס' 04-9503140

כתב תשובה

א. פתח דבר

1. המשיבים מתכבדים בזאת להגיש לוועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 את תשובתם על הבקשות להכריז עליהם כמנועים מלהתמודד בבחירות לכנסת ה-16 (להלן: בקשות הפסילה). כתב תשובה זה כולל את תשובות המשיבים על כל בקשות הפסילה שהוגשו כנגדם, וזאת בהתאם לסעיף מס' 6 לנוהל הדיון בוועדת הבחירות המרכזית לכנסת בעניין סעיף 7 א לחוק יסוד: הכנסת וסעיפים 63 ו-63א לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב) תשכ"ט-1969, תשס"ג 2002.
2. בל"ד הינה מפלגה המיוצגת בכנסת מאז 1996. בבחירות לכנסת ה-15 בל"ד זכתה ב-67,000 קולות. היום מוערך כוחה האלקטוראלי ב-80,000-100,000 קולות. תקנונה הפנימי קובע את מבנה והרכב המוסדות הרבים שלה, חברי המוסדות נבחרים בבחירות חופשיות שבהם משתתפים אלפי חברי המפלגה, מוסדותיה שקופים, והחברות בה פתוחה בפני כלל הציבור; פרסומיה רבים וכוללים בין היתר: מאמרים שבועיים של הנהגת המפלגה, עיתון שבועי, חוברות אודות המצע והמטרות, סיקור הפעילות הפרלמנטרית, מודעות וכרוזים. כנסיה הפוליטיים פתוחים בפני הציבור הרחב. ח"כ ד"ר עזמי בשארה מייצג את בל"ד בכנסת. הוא אשר העלה את סוגיית "מדינת כל אזרחיה" בשיח הציבורי. ד"ר בשארה פרסם מאות מאמרים שבועיים בענייני פוליטיקה וחברה אשר הופיעו בעיתונות המקומית, בעולם הערבי, וחלק מהם פורסם גם באנגלית ובגרמנית. כמו כן, הוא כתב עשרות מאמרים אקדמאים וחיבר וערך ספרים בערבית ובעברית. את דעותיו הוא מעביר גם באמצעות נאומיו הרבים בכנסים, בעצרות, בכנסת ובאוניברסיטאות. הוא זכה בשנה זו בפרס "המחשבה החופשית" על-שם "אבן רושד" בשל תרומתו לשיח הליברלי-דמוקרטי בעולם הערבי. כל אלה הם המקורות המרכזיים והדומיננטיים להכרת מטרותיה, מצעה, דרכה, ומדיניותה של בל"ד.
3. הלכה פסוקה ומושרשת היא כי רשימה אינה רשאית להתמודד לבחירות הכנסת אם ניתן להוכיח כי מצעה, מטרותיה ומעשיה הדומיננטיים שוללים את האמור בסעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת. הוכחה מעין זאת מחייבת הישענות על ראיות ברורות, חד-משמעיות ומשכנעות ביותר, ושאינן משתמעות לשתי פנים.
4. על אף מבחני הפסיקה הברורים, המבקשים כאן אשר דורשים את פסילת המשיבים לא הביאו אף ראיה המתייחסת למעשיהם או לפעולותיהם של המשיבים. הם התעלמו מכל הפרסומים של בל"ד, מדברי מנהיגיה המתועדים, מנאומי ח"כ בשארה בפני הציבור ובכנסת, ממאמריו השבועיים והאקדמיים המעידים על מטרות בל"ד השקופות והידועות. במקום זאת הם הביאו 24 ציטוטים מקוטעים אשר לא ממלאים ולו שני עמודים. על סמך שני עמודים של ציטוטים, שאינם מספריו או ממאמריו השבועיים, או מהרצאותיו הפתוחות לכל, או מנאומיו בכנסת או מחוצה לה של ח"כ בשארה – הם מבקשים לדרוש לפסול את מועמדותו לכנסת ואת מועמדות רשימת בל"ד.

5. מבדיקה קלה ומהירה של טיב הציטוטים הללו עולה כי, מחציתם נשענים על דברי רכילות של משתפי פעולה של השב"כ, לא מתועדים, ללא קלטות, ללא עדות משטרתית, לא ידועה זהותו של מביא הציטוטים, לא נבדקה מידת אמינותו, לא ידועה השכלתו, ומעולם לא נשאל או נחקר מי מחברי בל"ד אודות מידע זה. על בסיס זה המבקשים רומזים כי המשיבים פועלים "במסווה ובנסתר", ולדבריהם, כל הידוע אודות בל"ד וח"כ ד"ר עזמי בשארה הוא רק הגלוי לעין אך האמת היא אחרת. יעני, כל מה שכתב בשארה, הרצה, נאם, והגה במשך תקופה רבה הינו בבחינת "כיסוי" לאמת אחרת! עם זאת, המבקשים לא הצליחו להביא ולו עד אחד מבין אלפי חברי ותומכי בל"ד שיתמוך בגרסת ה"אמת" שלהם.

6. 6-8 ציטוטים אחרים נסמכים על כתב-האישום שהוגש נגד ח"כ בשארה בגין נאומיו באום אלפחם ובסוריה. הדיון בתיק זה עדיין תלוי ועומד בפני בית-המשפט בנצרת ובשלב של טענות מקדמיות. אך סיכויו של ח"כ בשארה לביטול כתב-האישום הינם גבוהים, ולו בשל העובדה המוכחת ולפיה הוא נאם אותם דברים מעל דוכן הכנסת קודם לנאומים באום אלפחם וסוריה, ועל כן החסינות המהותית חלה על מקרהו. אולם, היועץ המשפטי לממשלה אשר ביקש את הסרת חסינותו של ח"כ בשארה מהכנסת, והוא שהגיש כתב-האישום נגדו, מבקש עתה מאותו גוף שהסיר את החסינות לקבוע את אשמתו, כאשר ההליך תלוי ועומד בפני בית-המשפט. בזה, ומבלי ליחס כוונות כלשהן, המערכת הפוליטית מתבקשת להשפיע על הליך פלילי העומד בפני הרשות השופטת. המשיבים טוענים כי מעשה זה פוגע בעקרון הפרדת הרשויות, במעמדה של הרשות השופטת, בחזקת החפות של ח"כ בשארה, ובזכותו להתגונן כדבעי ללא לחצים בפני ההליך המשפטי, שכן הוא מתבקש עתה לחשוף את כל הגנתו בפני הכנסת, ואם תרצו בפני נציג התביעה הכללית.

7. יתרה מזו, המבקשים דורשים פסילת המשיבים על בסיס סעיף 7א(א) (3) לחוק יסוד: הכנסת המתייחס לתמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור. כידוע, סעיף זה חוקק בחודש מאי 2002. למרות זאת, המבקשים לא הביאו אף ציטוט שמתייחס לתקופה שאחרי חקיקה זו. במילים אחרות, הם מבקשים להחיל רטרואקטיבית סעיף המגביל זכות יסוד – והכל בניגוד לחקיקה ולהלכה הפסוקה. פרופסור מרדכי קרמניצר שהשתתף בהליכי תיקוני החקיקה של סעיף 7א ואשר עיין בבקשתו של המבקש מס' 1, בצדק ציין בתכנית "משפט וצדק" ברשת ב' מיום 23/12/02 כי:

"אם אכן הראיות מתייחסות לתקופה הקודמת, זה בעיניי דבר מאוד מוזר. כי ברור שהאנשים שמשחקים את המשחק הפוליטי הדמוקרטי, רשאים לדעת מהם כללי המשחק, מהם הגבולות, הם רשאים לכוון את התנהגותם לפי הכללים המוגדרים הקיימים, זה נראה לי לא סביר ולא תקין מבחינה דמוקרטית, שיישנו את הכללים תוך כדי תנועה ויפתיעו את האנשים. כלומר, אם קובעים כללים חדשים או משנים את הכללים, תחולתם של הכללים החדשים היא מכאן ולהבא...לדעתי, הבעיה

עם הפניה של היועץ המשפטי, שהיא אומרת, אם הוא היה מתבסס על המצע של בל"ד ניחא, אבל היועץ אומר, זה לא מה שגלוי אלא זה מה שמוסתר. מה שסיעת בל"ד מתחפשת על פי מה שאני ראיתי בחומר שהוגש עד עכשיו, יש לי רושם, שהחומר שעליו מסתמך היועץ המשפטי הוא כמו שאומרים בלשון העם, ח'ארטה."

רצ"ב תמליל "יפעת", לתכנית משפט וצדק מיום 23/12/2002.

8. אולם מה שמסתתר מאחורי הגשת בקשות אלו, היא עמדתם של המבקשים, ובמיוחד זו העקבית של המבקש מס' 1, נגד רעיון "מדינת כל אזרחיה". היועץ המשפטי פרסם שני מאמרים שבהם התייחס באופן מפורש לח"כ עזמי בשארה. המאמרים פורסמו בכתבי העת **מחקרי משפט וקריית המשפט**. בשני מאמרים אלה, ח"כ בשארה תואר כמי שמסכן את אופייה היהודי של מדינת ישראל על ידי תביעתו להפוך את ישראל ל"מדינת כל אזרחיה". במאמרו אשר התפרסם בכתב העת **מחקרי משפט** תחת הכותרת "ייעוץ משפטי לממשלה ואכיפת החוק: מטלות ומורכבות במדינה יהודית ודמוקרטית, מקוטבת", מציין היועץ המשפטי את מידת הסכנה הטמונה ברעיונותיהם של רשימת בל"ד ובח"כ בשארה ומוסיף כי יש להיאבק נגדם ללא פשרה. היועץ המשפטי כותב, בין היתר, כי:

" ערביי ישראל הם אזרחי מדינת ישראל לכל דבר, בזכות ולא בחסד. הם זכאים לשוויוניות: מחובתנו לפעול למענה. אך בה במידה עלינו להיאבק כנגד כל מגמה להסיר מישראל את תגית המדינה היהודית והדמוקרטית; מי שקורא לשינוי פני המדינה לעבר "מדינת כל אזרחיה", מתכוון לאמתו של דבר להסרת התווית היהודית מן המדינה. חובתנו להיאבק בכך, בלא פשרות ובכל תוקף...אנו ממשיכים להתמודד איתה יום ביומו גם כשנבחר ציבור כמו חבר הכנסת עזמי בשארה מעמיד במבחן את השאלה, אם במעשיו אין הוא משמיט את הקרקע מתחת עצם תקפותה של מפלגתו....".

ראו: א. רובינשטיין "ייעוץ משפטי לממשלה ואכיפת החוק: מטלות ומורכבות במדינה יהודית ודמוקרטית, מקוטבת", **מחקרי משפט** יז(1), תשס"ב 2002, 7, בעמ' 14.

וראו גם: אליקים רובינשטיין, "על השוויון לערבים בישראל" **קריית המשפט** (כרך א), הוצאה לאור של לשכת עורכי הדין (2001), 17, עמ' 26-27.

9. חלקו העובדתי של כתב תשובה זה יתבסס על תצהירו של ח"כ עזמי בשארה, יו"ר מפלגת בל"ד. יתר התצהירים המצורפים לתשובה זו מהווים חלק בלתי נפרד מכתב תשובה זה.

החלק העובדתי

להלן תוכנו של התצהיר של ח"כ בשארה אשר מהווה בזה את החלק העובדתי של תגובה זו

ולאחריו יבוא מיד החלק המשפטי :

תצהיר

אני הח"מ ח"כ עזמי בשארה ת"ז 054389754, לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, הריני להצהיר כדלקמן:

1. אני מכהן כחבר-כנסת מאז 1996, ועושה תצהירי זה כתמיכה לתגובתי בעניין הבקשות השונות לפסילת מועמדותי ו/או פסילת רשימת בלי"ד מלהתמודד בבחירות לכנסת ה-16.

2. עיינתי בבקשתו של היועץ המשפטי לממשלה, ואין לי אלא לקבוע באופן חד-משמעי, שאינו משתמע לכאן ולכאן, כי החלק הראיתי של בקשה זו מלא בסילופים עובדתיים הרחוקים מאוד מתפיסתי המוסרית והפוליטית. אינני מכיר מאן דהוא בבלי"ד שניתן לייחס לו דברים שקריים כאלה, ולא נמצא חבר בשורותינו התומך, במפורש או במשתמע, בשימוש באלימות לצורך השגת מטרות פוליטיות. ברור לי, כפי שברור לכל הנהגת בלי"ד, כי אישיות כזו, אם היא בנמצא, מקומה אינו במפלגתנו.

(בעניין מסגרת פעילותה הלגיטימית של בלי"ד על כל חבריה ראו :

חוות דעתו של ד"ר אחמד סעדי, סוציולוג באוניברסיטת בן-גוריון, בה הוא מדגיש את תפיסת עולמה הליברלית והנאורה של בלי"ד, ודוחה על הסף את הטענה כי מפלגה זו, או מי מאנשיה, תומכים בפעילויות אלימות למען השגת מטרותיהם. חוות הדעת מצורפת כנספח שסימנו ע2).

תצהירו של ד"ר ג'מאל זחאלקה, מועמד מס' 2 ברשימת בלי"ד בבחירות ה-16. המצורף לכתב תשובה זה ומהווה חלק בלתי נפרד ממנו.

תצהירו של ראש ועדת המעקב העליונה לענייני האוכלוסייה הערבית בישראל, מר שווקי חיטיב.

תצהירו של המשורר הערבי, מר חנא אבו חנא, (ח.ג).

3. רמת הסילוף בעובדות שבבקשתו של היועץ המשפטי לממשלה מגיעה לדרגה אבסורדית. די בקריאתן בכדי להגיע למסקנה ההפוכה מזו שהמחבר ביקש להגיע אליה. כך למשל, נטען כי אני קראתי בנווה שלום (כן, בנווה שלום), להקמת צבא צעירים לשחרור פלסטין!! הייתכן כי אזרח במדינה יקרא להקמת צבא עוין או מחתרת צבאית, מבלי שתפתח חקירה מיידית נגדו? אם ראש התביעה הכללית לא רוצה לחשוף את הראיות שבידו ומקורן, האם לא מדובר בעילה רצינית למעצר מינהלי? ואם הוא לא רוצה לבקש מעצר מידי לאזרח שמקים צבא עוין, האין הוא חייב, לפחות, להורות על פתיחת חקירה

מיידית נגד "החיילים המגויסים"? דברים אלה לא נעשו, ומכאן שמדובר במחדל רציני של ראש התביעה הכללית, אשר מסכן את שלומם של אזרחי המדינה בכך שהוא לא נוקט באמצעים מניעתיים, או שמדובר בעובדות חסרות כל שחר. האמת היא שמדובר בהתגייסות חסרת גבולות למסע דה-לגיטימציה נגדי.

4. עמדותיי הפוליטיות והחברתיות, כמו גם הניתוחים האקדמאיים שלי, הם פומביים וגלויים. הם נאמרים ונכתבים באופן זהה בארבע שפות. אלה הם האמצעים שדרכם אני מעביר את מחשבותיי ואת המסרים הפוליטיים שלי ושל בל"ד: כתבתי מאמרים אקדמאיים רבים בסוגיית האזרחות; חיברתי ספרים רבים העוסקים בסוגיות פוליטיות-חברתיות; אני כותב מדי שבוע טור שבועי העוסק בנושאי השעה בשבועון "פסל אלמקאל" היוצא לאור בנצרת; חלק ניכר ממאמריי השבועיים מתפרסמים בעולם הערבי; אני מתראיין בכלי תקשורת רבים; אני נואם בתדירות גבוהה בפני תומכי בל"ד וחבריה; אני מביע את עמדותיי בכנסת בנאומים מעל הדוכן ובוויכוחים בוועדות, ומרצה בפני סטודנטים ומרצים מהאוניברסיטאות המובילות ביותר בעולם.

לגבי השקיפות והפומביות בפעולותיה של מפלגת בל"ד ראו:

תקנון מפלגת בל"ד המצורף כנספח שסימנו ע3/.

(ראו גם:

תצהירו של ד"ר ג'מאל זחאלקה, מועמד מס' 2 ברשימת בל"ד לכנסת המהווה חלק בלתי נפרד מהתשובה לבקשות הפסילה.

תצהירה של גב' יעל לרר אשר שימשה כעוזרת פרלמנטרית לח"כ בשארה בין השנים 2000-1996.

חוות דעתו של ד"ר אמנון רז-קרקוצקין, העוסק בחקר מיעוטים ושאלות אוטונומיה, דרך עיסוקו בהיסטוריה יהודית, המצורפת כנספח שסימנו ע4/.

תצהירו של ראש ועדת המעקב העליונה, מר שווקי חיטיב, בו הוא מדגיש כי כל דעותיה של בל"ד מועלות על הכתובים מידי שבוע, ולעולם לא הוסתר מאומה, ח.ג).

5. אין בכל המקורות המגוונים האלה ולו משפט אחד שבאמצעותו קראתי או עודדתי שימוש באלימות, בכל דרך שהיא, לצורך השגת יעדים פוליטיים. נהפוך הוא – דרכי ודרכה של בל"ד מבוססות על תפיסות מוסריות-פוליטיות, המבקשות להדגיש את סוגיית האזרחות השווה במשטר השואף להשיג שלום עם שכניו. במדינה שמתייחסת באופן שוויוני לכלל אזרחיה ולא מכפיפה את מרותה בכוח על חירותם של עמים אחרים.

6. על עמדתה העקבית והברורה של בל"ד הדוגלת בהשגת מטרותיה בדרכים הלגיטימיות ולא בדרכי אלימות ניתן ללמוד מהחוברת "עיונים במצב הפלסטיני והמצב הישראלי" בהוצאת מפלגת בל"ד. שם ציינו המחברים, כי:

"בעת שמפלגתנו הדגישה מספר פעמים את זכות העם הפלסטיני להתנגד לכיבוש, היא הדגישה את התנגדותה לפעולות אשר נועדו לפגוע באזרחים הישראלים בתחום הקו הירוק. התנגדות מפלגתנו לפעולות אלה התבססה לא רק על העובדה שהן סותרות את ערכי המוסר של המאבק, וכן סותרות את האמנות הבינלאומיות אשר מדגישות את זכות העמים להתנגד לכיבוש, וקובעות כללים ועקרונות האוסרים רצח אזרחים. עמדה זו לוקחת בחשבון גם את החישובים הפוליטיים והענייניים הבנויים על שיקולי כדאיות של בעיית עמנו הפלסטיני החפץ לשים קץ לכיבוש".

רצ"ב החוברת הנ"ל (בערבית), בצירוף קטעים מתורגמים ממנה, כנספח שסימנו ע5/5.

(ראו גם:

דבריו של ד"ר רז-קרקוצקין המובאים בחוות דעתו המצורפת כנספח ע4/4.

דבריו של ד"ר אחמד סעדי המובאים בחוות דעתו המצורפת כנספח ע2/2, ח.ג.).

7. בדבריי בעל פה ובכתובים, וכן בספרות הפוליטית של בל"ד, אנו הדגשנו וממשיכים להדגיש את העקרונות הבאים:

א. האוטונומיה האישית וחירותו של הפרט הם ערכים נעלים. המדינה הדמוקרטית אמורה להיות הביטוי להתארגנות אזרחית, אשר בינה לבין אזרחיה שורר יחס דינמי שבו מוטלות חובות על האזרחים, וזאת על מנת שהתארגנות זו תקיים את זכויותיהם ותשמור על האינטרסים הלגיטימיים שלהם. מכאן התביעה ההיסטורית שעלתה בסוף המאה ה-19 - להפרדה בין הדת והמדינה באירופה, שביקשה למנוע את חדירתה של המדינה לספירה הפרטית של הפרט. בכדי להבטיח חירויות אלה, על המדינה לנקוט ביחס ניטרלי כלפי אזרחיה, במידה שיחס זה שומר על צורת התארגנות זו. הגבלת מרווח הזכויות חייב להתבסס על רק מרכיבים

אוניברסליים, שנופלים בשליטתו הרצונית של הפרט, ולא על מרכיבים אבסולוטיים שאינם בשליטתו כמו צבע עורו, שייכותו הלאומית, הדתית, או המינית. תפיסה ליברלית זו עומדת בבסיסו של עקרון שלטון החוק והשוויון בפני החוק. עקרונות אלה דוחים את השייכות הקבוצתית כשיקול לצורך הגבלת הזכויות או הפגיעה בהן. מדינה ליברלית זו היא מדינה אזרחית. בבל"ד אנו קוראים לה: מדינת כל אזרחיה.

על ניתוח הדרישה של בל"ד ל"מדינת כל אזרחיה", ועל תרומתה לכינון אומה ליברלית על בסיס שוויוני, ראו את חוות דעתו של פרופסור יואב פלד מהחוג למדעי המדינה באוניברסיטת תל-אביב, המצורפת כנספח שסימנו ע6.

(ראו גם: תצהירה של גבי יעל לרר אשר שימשה כעוזרת פרלמנטרית לח"כ בשארה במשך 4 שנים ובו היא מתייחסת לדרישת "מדינת כל אזרחיה" כאל האופציה הדמוקרטית היחידה שיכולה למנוע אי שוויון בין האזרחים", ח.ג.).

ב. האוטונומיה האישית של הפרט לא תממש את חירותה, והפרט לא יוכל לממש את הפרויקטים האישיים שלו, מבלי שתהיה אפשרות לפרט לבחור את יעדיו מבין ברירות (choices) אפשריות. החברות התרבותיות (המושג מתייחס לחברות בקבוצה בעלת מאפיינים תרבותיים מסוימים) של הפרט היא תנאי חיוני למימוש כושר הבחירה שלו. ככל שהחברות התרבותיות של הפרט מצומצמת יותר, כך אפשרויות הבחירה שבפניו הן צרות יותר. החברות התרבותיות הינה חיונית לפרט בגלל הקשר האינטימי שלו עם תרבותו, הוא בטוח יותר בתרבותו הוא, והיכרותו עם תרבותו קלה ומהירה יותר מאשר השתייכויות אחרות. החברות התרבותיות של קבוצה לאומית מבליטה את הדומיננטיות של השפה כמרכיב עיקרי ומשותף של כלל החברים. הדומיננטיות של השפה מבין המישורים הרבים של התרבות מסייעת בהצנעת זהויות עדתיות, אזוריות ודתיות בתוך הקבוצה התרבותית, כי השפה עוסקת בדובריה ולא בשייכותם העדתית או האתנית. לכן, ככל שהשפה הלאומית – שהיא הביטוי לתרבות לאומית – תהיה חזקה יותר בשימוש הרחב שלה, הזהויות השבטיות בתוך הקבוצה יהיו חלשות יותר. בכך, החברות התרבותיות מסייעת להפרדה בין שבטיות לבין לאומיות בתוך הקבוצה, דבר המסייע לחברה התרבותית

להיות ליברלית יותר כלפי הפרטים המשתייכים אליה. זהו הקשר האינהרנטי בין זכויות הפרט לבין ההכרה בתרבותו הלאומית. לכן, אנו בבל"ד רואים חשיבות רבה בהכרה בזכויות הקיבוציות של הערבים כמיעוט לאומי בישראל.

בעניין זה ראו מאמרי: עזמי בשארה, "על שאלת המיעוט הפלסטיני בישראל", **תיאוריה וביקורת** 3, עמ' 7 (חורף 1993), כנספח ע7/.

ג. חירותו של הפרט, הקשורה לזכויות ולחרויות הקבוצתית, מובילה אותנו לקביעה הליברלית האחרת, שלפיה אין תרבות עליונה על תרבות אחרת, ואין זכות לעם לשלוט בכוח בעם אחר. השוויון בין העמים מחייב הכרה בזכות ההגדרה העצמית של כל העמים. מכאן עמדתה המוסרית של בל"ד המתנגדת לשלילת זכות זו, דורשת את סילוקן של כל צורות השליטה והכיבוש, ומתייחסת למאבקם של העמים לשחרור ולהגדרה עצמית כמאבק לגיטימי וצודק. בל"ד פועלת בדרכים הלגיטימיות לסיום הכיבוש הישראלי בשטחים שנכבשו בשנת 1967. בל"ד התנגדה בחריפות לכיבוש הישראלי בדרום-לבנון והיא מתנגדת למלחמה נגד העם העיראקי.

8. על פי תפיסות מוסריות-פוליטיות אלה, אנו בבל"ד קובעים את צורות הפעילות הפוליטית שלנו, ומבקשים בכל הזדמנות לשכנע בדרכנו זו.

(בעניין הלגיטימיות של עמדת בל"ד כנגד הכיבוש אשר הובאה לעיל ראו: חוות דעתו של ד"ר אמנון רז-קרקוצקין המסומנת ב-ע4/). וראו גם תצהירו של ד"ר ג'מאל זחאלקה, ח.ג.).

9. "מדינת כל אזרחיה" מבקשת מאתנו להתייחס לאזרחות השווה כעיקר העיקרים של מאבקנו הפוליטי. זהו עמוד השדרה של בל"ד, וזהו עיקרה של הפרוגרמה המרכזית שלנו. מפרוגרמה מרכזית זו עולה כי עלינו להיות שותפים מלאים בקבלת ההחלטות במדינת ישראל. לכן אנו רואים במימוש האזרחות השווה, ובכללה במאבק הפרלמנטרי ובהשתתפות בבחירות לכנסת, יעד חשוב ומרכזי. אנו תובעים שיהיה ייצוג לערבים במוסדות המדינה, ולכן הגשתי הצעות חוק בנושא, שחלקן התקבלו כחקיקה, כמו עניין הייצוג ההולם של הערבים בדירקטורים של חברות ממשלתיות ובשירות המדינה. אנו תובעים ייצוג במוסדות התכנון והבנייה, אנו תובעים שוויון בהקצאת תקציבים לרשויות

המקומיות הערביות בישראל, אנו תובעים את הרחבת שטחי השיפוט של היישובים הערבים, אנו תובעים את ביטול כל צורות החקיקה המפלה את האזרחים הערבים בישראל. אנו נאבקים נגד מדיניות האפליה של הממשלות בישראל.

רצ"ב:

ריכוז של הצעות החוק הפרטיות אשר הגשתי בתקופת כהונתי בח"כ בכנסת ה-15 - כנספח שסימנו ע8/.

רשימת משולבת של הצעות החוק אותן יזמתי וכן אלו אשר הצטרפתי אליהן במהלך כהונתי בח"כ בכנסת ה-15, כנספח שסימנו ע9/.

המצע הפוליטי של מפלגת בל"ד (בערבית ובעברית) בנוסף לרשימת 120 המועמדים לכנסת ה-16 - מסומנים יחדיו כנספח ע10/.

(ובאותו עניין ראו גם:

תצהירה של גבי יעל לרר המביא דוגמאות להצעות חוק שיזם ח"כ בשארה במהלך כהונתו בח"כ ואשר משקפות את עבודתו הפרלמנטרית, טיבה והשקפת עולמו; וראו גם תצהירו של ד"ר ג'מאל זחאלקה, ח.ג.).

10. האזרחות השווה תובעת יחס שווה לכלל הקבוצות הלאומיות בישראל. ואכן, אנו מבקשים הכרה במיעוט הערבי כמיעוט לאומי בישראל. במדינת כל אזרחיה יש להכיר במעמדה של השפה הערבית בישראל כשפה רשמית; במדינת כל אזרחיה חובה על המדינה להקצות משאבים על מנת לפתח מוסדות תרבות ערביים; במדינת כל אזרחיה חובה להקים מכללות ואוניברסיטה ערביות; במדינת כל אזרחיה יש חובה לאפשר נגישות שווה לתרבות הערבית; במדינת כל אזרחיה אנו תובעים את ביטול השימוש במוסדות לאומיים-ציוניים כמו הסוכנות היהודית או הקרן הקיימת לישראל כמכשירי הדרה לאזרחים הערבים; במדינת כל אזרחיה אנו תובעים כבוד לפרט: כבוד שמשמעותו העדר כפיית תרבות, או זהויות אתניות, של קבוצה לאומית אחת על בני קבוצה לאומית אחרת מחד, והתייחסות שוויונית לטיפוח זהותו התרבותית והלאומית של הפרט מאידך. זהו שוויון במישור הפרטי והקיבוצי.

ראו: ע7/.

11. במדינת כל אזרחיה אין עליונות של תרבות או לאום על פני תרבות או לאום אחרים. במדינת כל אזרחיה אנו תובעים הפרדת דת ממדינה. אין בדברים אלה בכדי לא להכיר בחשיבות השייכות הלאומית. אכן, אנו מכירים – וציינתי זאת בהזדמנויות רבות בראיונות עמי ובמאמריי – כי מדינת ישראל מממשת את ההגדרה העצמית של העם היהודי בישראל. זהו קו ברור בספרות הפוליטית של בל"ד. הגדרה עצמית זו מתגשמת בעיקר באמצעות השפה העברית אשר הצליחה ליצור תרבות עברית נפרדת מהתרבויות השונות בעולם, ויצרה קבוצה לאומית מובחנת, הזכאית להגדרה עצמית כמו שאר העמים. עם זאת, אנו מאמינים בבל"ד כי ההכרה בזכות ההגדרה העצמית של היהודים בישראל, אינה אמורה למנוע את ההכרה בזכויות הקיבוציות של האזרחים הערבים במדינה. בניגוד לעמדות הקונסנסוס הישראלי, עמדתי הדורשת הפרדת דת מהמדינה רק תסייע לחיזוק הזכויות הליברליות במדינה. החשש של גורמים מסוימים בחברה הישראלית שבמקרה של הפרדת דת ממדינה, תעמוד הלאומיות היהודית-ישראלית בסכנה, אין לו על מה להתבסס, וזאת לאור מעמדן האיתן של השפה העברית והתרבות העברית-יהודית-ישראלית. למעשה, מעמדה של השפה הערבית, והתרבות הערבית בישראל, הם אלה הנמצאים בסכנה, והמיעוט הערבי בישראל הוא זה שזקוק להגנה. מדינת כל אזרחיה חייבת לתת מקום לשתי הזהויות.

(על עמדת בל"ד ביחס לזכות היהודים להגדרה עצמית ראו: חוות דעתו של פרופסור יואב פלד המסומנת ע6, וכן תצהירו של ד"ר ג'מאל זחאלקה; תצהירו של מר עווד עבד אלפתאח, מזכ"ל בל"ד, המצורף לכתב תשובה זה ומהווה חלק בלתי נפרד ממנו ותצהירה של גבי יעל לרר אשר בו היא מציינת כי במהלך כל תקופת עבודתה עם ח"כ בשארה, מעולם לא הועלתה שאלת יהדותה במסגרת המפלגה או מי מחבריה, ח.ג.).

12. לכן, אנו בבל"ד מדגישים את חשיבות סוגיית הזהות הלאומית של האזרחים הערבים בישראל בתור ילידים שלא היגרו אל המדינה, אלא נולדו כאן והם נמצאים בארץ זו מימי ימימה. הם בני האומה הערבית ובני העם הפלסטיני. ההיסטוריה שלהם היא ערבית-פלסטינית. אנו שוללים את הניסיון המבקש להתייחס אליהם כאזרחים חסרי היסטוריה ובתור מי שההיסטוריה שלהם החלה רק ב-48. כפי שציינתי יותר מפעם, הניסיון להחדיר מרכיבים ציוניים לזהותם של האזרחים הערבים הינו, מבחינתנו בבל"ד, כפייה תרבותית שיש להתנגד לה. במרכיבי הציונות יש שלילה של הזהות הערבית-הפלסטינית. דברים בהקשר זה ציינתי בהקדמה לספר שערכתי לאמור:

"הישראליות לא מבחינה את הערבים בישראל משאר הערבים באותו אופן בו היא מבחינה את היהודים בישראל משאר היהודים, כיוון שמלכתחילה הישראליות היא יהודית-

ציונית השוללת את הערבי, ואף תופסת את עצמה כך, בשביל להיות ערבי-ישראלי חייב הערבי הישראלי להיות חלק משלילתו שלו."

רצ"ב מאמרי בעניין זה: עזמי בשארה, "מבוא: עניינים שבזהות" מתוך **בין האני לאנחנו** – **הבניית זהויות וזהות ישראלית**, עזמי בשארה, עורך (מכון ון ליר, תשנ"ט) 14, המסומן כנספח **ע11**.

וכן מאמרי בנושא: "הפוליטיקה של הזהות", עיתון **פסל אלמקאל**, 5/10/01. המצורף כנספח **ע12** (בערבית ובעברית).

ועל ניתוח דמותו של "הערבי-ישראלי" רצ"ב כנספח **ע13** גם מאמרי:

עזמי בשארה, "הערבי הישראלי: עיונים בשיח פוליטי שסוע", שהופיע בספר זה וכן בקובץ: **ציונות: פולמוס בן-זמננו** (פנחס גנוסר ואבי בראל – עורכים, מדרשת שדה בוקר, המורשת לבן גוריון, תשנ"ו) 312.

13. את אותם דברים שאמרתי וכתבתי במסגרות אקדמיות, אני אומר מפורשות ובגלוי גם לחברי הכנסת. במכתבי לחברי-הכנסת מיום 20/6/2001 ציינתי מפורשות:

"אני לא פטריוט ישראלי. אני פלסטיני, חלק מעם שהטרגדיה שלו לא נגמרה מאז 1948. אל תבקשו ממני, למשל, לשמוח בנצחון ישראל במלחמותיה, או לחגוג את יום העצמאות. ואגב, גם בנקודה זו, קשה יהיה למצוא אזרחים ערבים המחזיקים בעמדה שונה משלי. אני ערבי ופלסטיני. הנצחון הישראלי הזה הוא האסון שלי. אבל למרות זאת אני קורא לפשרה היסטורית, במסגרת דמוקרטית ושוויונית. פשרה היסטורית כזו היא הדרך היחידה בה נוכל כולנו להמשיך לחיות כאן ללא מלחמות מיותרות."

רצ"ב מכתבי אל יו"ר הכנסת מיום 20/06/2001 המסומן כנספח **ע14**.

14. אין בעמדותינו לגבי ההכרה בעוול ההיסטורי שנגרם לאזרחים הערבים, בהתייחסותנו לצד ההיסטורי, או בהתנגדותנו לכפייה תרבותית בכדי להגיע למסקנה המוטעית והמטעה, לפיה אנו שוללים את קיומה של המדינה ולא מכירים בלגיטימיות שלה. החינוך לאזרחות שווה בתוך מדינת ישראל המתגלמת בדרישת שוויון אזרחי וקולקטיבי, ודחיית אופציית הבדלנות – הם כשלעצמם מוכיחים באופן חד-משמעי שאנו מתייחסים ברצינות

רבה לשאלת האזרחות ולעתידי שלנו כאן. רק מי שלא לוקח ברצינות את המרכיבים הללו, לא ייקח את קיומה של המדינה ומוסדותיה ברצינות. האזרחות מסדירה את היחסים בין הפרטים לבין המדינה כאשר השייכות למוסדותיה הרשמיים נחשבת לגיטימית. לא כך מי שנמצא תחת כיבוש ונאבק נגדו. במקרה כזה, השליטה הזרה של כוח זר היא כשלעצמה לא לגיטימית, ולכן מדובר בסילוק כוח זר ולא בדרישת שוויון, שהיא כשלעצמה דרישה אזרחית, או ביטוי לדרישה להסתפח למדינה בה דורשים שוויון. מאבק לאזרחות שווה תחת כיבוש, אפוא, הוא מתן לגיטימציה לשליטת הכוח הזר. המאבק למען אזרחות שווה דורש, בין היתר, שימוש במוסדות המדינה: השתתפות בבחירות, פנייה לערכאות השיפוטיות ופנייה לרשויות הממשלתיות – כי הם מהווים מוסדות לגיטימיים וזירת פעולה מרכזית. לא כך המצב למי שנמצא תחת כיבוש: בני עמנו, הפלסטינים הנמצאים תחת כיבוש, לא דורשים השתתפות בבחירות, וגם כאשר זו אופציה בפניהם – כמו במקרה של ירושלים המזרחית – הם מסרבים, ובצדק, לשתף פעולה עמה. הם לא פונים לערכאות השיפוטיות בעתירות בנושא השוויון האזרחי, ולעולם לא ידרשו "שוויון" בינם לבין המתנחלים, או לבין אזרחי ישראל הערבים. היחס שם הוא בין מי שמייצג את כוחות הכיבוש לבין הקורבן של הכיבוש. זהו ההבדל המהותי בין מאבקנו לבין מאבק בני עמנו הפלסטיני הנמצאים תחת הכיבוש הישראלי. דרישת השוויון שלנו מניחה את קיומה של לגיטימציה לצד שמבקשים להשתוות אליו. תנועות בדלניות לא דורשות שוויון.

(דברים אלו מוצאים תימוכין מפורשים בחוות דעתו של ד"ר אחמד סעדי, בה הוא מתייחס, בין היתר, לליברליות של שיח בל"ד כנגד הכיבוש וכן הליברליות שבדרישת האזרחות השלמה והאוטונומיה התרבותית. ראו את חוות דעתו של ד"ר אחמד סעדי, נספח ע2, ח.ג.).

15. הדברים שאני מעלה כאן אינם חדשים עבור חברי בל"ד ותומכיה. הם מתועדים במסמכים ובספרות הפוליטית של בל"ד. הם הקו המנחה של פעילות שלנו. הם הופנמו על-ידי חברי המפלגה משום שהתנהלו בעניינם דיונים רבים ומורכבים. הם מהווים את "ההצהרה הלאומית הדמוקרטית" המסמך הכתוב, המחייב והחשוב ביותר של בל"ד. מסמך זה נדון בוועידת בל"ד בנובמבר 1999 – הוועידה היא המוסד העליון של בל"ד, והיא אשר קובעת את המדיניות של המפלגה. אותה וועידה נערכה במשך יומיים ולקראתה היו הכנות רבות. בוועידה הגשתי בפני חברי המפלגה את החיבור, ששקדתי על הוצאתו חודשים, והוא בבחינת מסמך מכונן: "ההצהרה הלאומית הדמוקרטית". חיבור זה הוגש, התנהלו אודותיו דיונים, הוא הופץ ברבים לכלל החברים, ובקרוב יצא בתור ספר.

רצ"ב "ההצהרה הלאומית הדמוקרטית" ונוסח מתורגם לעברית שהוכן על-ידי ועדת אור כנספח שסימנו ע15. לשם הנוחות ומקוצר הזמן, השתמשנו כאן בציטוטים מתרגום זה.

16. באותו מסמך, שכתבתי בערבית לחברי בל"ד ולוועידה, התייחסתי למשמעויות האזרחות השווה במדינת ישראל ולמורכבות שלה. ציינתי שם, בין היתר:

”פרויקט השוויון המלא במדינת כל אזרחיה איננו דרישה כי אם מצפן המכוון את המאבק לשוויון בכיוון מנוגד לציונות. מכיוון זה גוזרת התנועה הלאומית דרישות רבות המתרגמות את שאיפותיהם של האזרחים לשוויון הזדמנויות בתחומי תעסוקה, לימוד, תקציבי תשתית ותנאים סוציאליים. איננו תמימים לחשוב כי מדינת ישראל תהפוך למדינת כל אזרחיה כל עוד היא תישאר ציונית. אולם דרישתו של האזרח הערבי בארץ הזו היא שוויון, והוא מציג דרישתו בגבולות האזרחות הישראלית ומטרתו בשוויון הנה שוויון עם האזרח היהודי... לפיכך, מציעה הברית (בל"ד – ע"ב) שוויון מלא במדינת כל אזרחיה, והכרה בערבים בישראל כמיעוט לאומי שיזכה בזכויות קולקטיביות הנובעות מהכרה זו, ובראשן הזכות לאוטונומיה תרבותית. הערבים בישראל כפרטים הנם אזרחים במדינה. אולם הם מהווים קבוצה שיש להניח כי התהוותה קודם לקום המדינה כעם המורכב מתושביה המקוריים (במובן של ילידים) של הארץ. התואר של קבוצה לאומית לאזרחים הערבים הוא תקדים ואין המדינה יכולה להתכחש להיותם חלק מן האומה הערבית והעם הפלסטיני ולכך שהם ה[התושבים ה]מקוריים שנותרו על אדמתם. זהו תואר קולקטיבי ולא של פרטים והוא מהווה תקדים היסטורי משום שהם (קטוע) ישראל וזאת למרות הזכות להכרה בהם כקבוצה לאומית במסגרת החוק הישראלי.”

ראו נספח ע15, עמ' 69-70. וראו גם עמ' 48 במקור הערבי.

17. מכאן ראינו חשיבות בהשתתפותנו בבחירות לכנסת. ההשתתפות בבחירות היא הדרך המרכזית ליישום זכות הייצוג של המיעוט הערבי בישראל. דרישת השוויון חייבת לתבוע השתתפות בקבלת החלטות, ושותפות בקבלת החלטות היא ביטוי לעמדות השולחים, הבוחרים, התובעים ייצוג. אנו נבחרים על בסיס פרוגרמה פוליטית שמטרתה להשיג אזרחות שווה. אמנם כוח הייצוג של הערבים בכנסת אינו בולט דיו, אך הוא ביטוי מסוים למיקומו האזרחי של המיעוט הלאומי. העדר הייצוג, או ההדרה, מעביר מסר אזרחי שלילי שלפיו אין מעמד אזרחי כלשהו למיעוט הלאומי בישראל. ביטוי זה

חייב להיות ביטוי פעיל וחיובי. לכן אני דואג להשתתף בדיונים הרבים בכנסת, בוועדות, בהגשת הצעות חוק, ובהגשת הסתייגויות שונות. הפעילות שלי בכנסת אינה מצומצמת רק ליחסי ערבים-יהודים בישראל, אלא משתרעת על ספקטרום ענף ורחב, והיא אינה נופלת בהכרח במתחם השסע הלאומי בישראל. זהו תפקידי המבטא את השתתפותי בקבלת ההחלטות על כל גווניה. מוזרה על כן היא טענת היועץ המשפטי לממשלה שלפיה אני "מנצל" את חברותי בכנסת לצורך השגת מטרות סמויות! לא רק שזה לא עניינו לשפוט את תפקודי הפוליטי (זהו עניינם של בוחרי), ולא רק שאין לו מנדט להתערב בנושא – טענתו לוקה בכשל לוגי מובהק. אילו הייתי טוען לאזרחות שווה ולביסוס דמוקרטיה-ליברלית במדינה, אך נמנע מלהתמודד בבחירות לכנסת, אז אולי היה ניתן להתייחס לקיומה של "מטרה סמויה", וזאת בגלל הניגוד שהיה מתקיים בין דבריי למעשיי. אך בל"ד עקבית במטרותיה ובפעולותיה, התואמים אלו את אלו. כנראה שהעקביות שלי בעמדות העקרוניות היא היא שמפריעה ליועץ המשפטי לממשלה. העקביות וההתמדה שלי ושל בל"ד בכל הקשור למובני האזרחות השווה, היא שמקוממת את כל אלה שלא מסכימים עמי, או לא מצליחים לעמוד מול אתגר זה. ידוע כי בבל"ד, באופן עקבי ומתמיד, אין פער בין הסמוי והגלוי, וכי שניהם גלויים וחופפים. אולם האמת היא, שאלה שנכשלו מלהתמודד עם עקביות עקרונית זו, חייבים להישען על טיעונים מיסטיים המופעים בצורת טיעונים חסויים, נסתרים וסמויים, הנשענים על רכילות של סוכן זה או אחר של השב"כ, שזהותו לא ידועה לנו, השכלתו לא מוכחת, ורק מניעיו השליליים ידועים.

18. היועץ המשפטי לממשלה טוען באמצעות ציטוט שמקורו לא ידוע, ותוכנו שקרי, כי אני דוגל בהקמת מדינה אחת מהנהר אל הים שבה היהודים יהפכו למיעוט. לא רק שהדברים האלה הם שקריים ומעולם לא נאמרו על ידי, או על ידי מי מבל"ד, והם בבחינת הסתה לאלימות נגדי, אלא הם אף לא יכולים להיות אופציה תיאורטית או ריאליסטית כלל ועיקר. רק מי שהוזה או מדמיין יכול לעלות אפשרות מעין זו. הרי איך אפשר שמי שלא רואה באופציית הבדלנות של מיעוט לאומי כאופציה תיאורטית או אפשרות מעשית, יגיע לאופציה היותר מקיפה? הבדלנות אמורה להיות שלב, אם בכלל, למי שהוזה רעיון כזה. אולם, שלילת הבדלנות היא, מנייה וביה, שלילה של התכנית הדמיונית שתוארה על ידי היועץ המשפטי לממשלה. בעניין הבדלנות כתבתי במסמך המכונן, "ההצהרה הלאומית הדמוקרטית", לחברי בל"ד:

"בתחילת הפרק הזה הראנו כי האופציה הבדלנית איננה באה בחשבון לגבי הערבים בישראל. לא גיאוגרפית, לא כלכלית ולא פוליטית. הערבים בישראל אינם חיים על יחידה גיאוגרפית או שתיים כמו בגדה המערבית ורצועת עזה והם אינם מהווים יחידה כלכלית המייצרת את עצמה מחדש, גם באופן יחסי, תוך עצמאות מהכלכלה הישראלית. פעילותם

הפוליטית נעשית במסגרת גבולות וזכויות האזרחות
הישראלית ובכלל זה הקמת מפלגות. הם שואפים לשוויון
בישראל ולפיכך האופציה של בדלנות הנה אשליה משוללת
משמעות. היא קיימת בתעמולה הציונית-ימנית בלבד, המנסה להפחיד את דעת הקהל הישראלית מהערבים, בדיוק כמו שאופציית ההשתלבות התקיימה בתעמולת השמאל-הציוני במטרה לשלול את הזהות הלאומית של הערבים מבלי לקבל את שוויונם המלא”

ראו: ע' 15, עמ' 69.

19. היועץ המשפטי לממשלה טוען, במרומז או במשתמע, כי אני שואף למחיקת הקו הירוק בכדי ליצור בעתיד הרחוק, שעיתויו לא ידוע, מאבק אחד פלסטיני-כללי נגד מדינת ישראל. טיעון זה הוא שקרי ומופרך. מעולם לא דגלתי בעמדה כזו, לא במרומז או במשתמע, אני מאמין, וכתבתי על כך, כי עמדה זו, גם אם היתה אפשרית בעבר הרחוק, הרי אין לה תימוכין מוסריים, תיאורטיים או ריאליים, ולכן היא אופציה פסולה. הסברתי את עמדתי זו, על הסיבות התיאורטיות לדחיית אופציה כזו, יותר מפעם, וגם כתבתי אותה ב"הצהרה הלאומית הדמוקרטית", לאמור:

”התנועה הלאומית (בישראל – ע"ב) לא לקחה את הדרישה לשוויון ברצינות משום שהבעיה הלאומית (הפלסטינית – ע"ב) היתה היסוד עבודה וכל התקדמות לעבר פתרונה היה קשור בתנועה הלאומית הפלסטינית והפרויקט הערבי (הכוונה בעולם הערבי – ע"ב) גם אם אנו מסכימים כי עמדה זו היתה אפשרית מבחינה פוליטית בעבר, היא איננה אפשרית עוד כעמדה פוליטית מהטעמים הבאים: (1) בתוך המיעוט הערבי בגבולות הקו הירוק צמחו מעמדות בנייים חדשים, מגזרים רחבים של עובדים ושכירים וקבוצות משכילים הקשורות קשר מלא לאזרחות הישראלית, והרחבת הזכויות האלה במסגרת האזרחות הישראלית. (2) הפקעת הקרקעות והיעלמות החקלאות יצרו התמזגות מלאה בשולי הכלכלה הישראלית, ובחמישים השנים האחרונות לא התפתח תהליך ייצור ערבי או כלכלה ערבית עצמאית, אשר תהווה בסיס לנטיות בדלניות מכל סוג שהוא (3) התגברות המודעות הערבית המקומית לפוטנציאל הגלום באזרחות הישראלית, פוליטית וחברתית, ובמיוחד במישור הזכויות. (4) תמורות

רבות חלו בפוליטיקה, בחברה ובכלכלה בישראל, והן הביאו לעלייה רצופה ברמת החיים בעשרים השנים האחרונות, ובכלל זה רמת החיים של האזרחים הערבים, וזאת על אף הפער ביניהם לבין האזרחים היהודים באופן יחסי. 5) הרחבתם של חוק האזרחות (הכוונה לזכויות – ע"ב) בכלל, כתוצאה מסדרת חקיקות ליברליות והחלטות של בית המשפט העליון בצורה התואמת את התפתחותה של החברה הישראלית עצמה".

ראו: נספח ע15, עמ' 66-67.

20. היועץ המשפטי לממשלה טוען, במרומז או במשתמע, כי אני דוגל באלימות כדרך להשגת מטרות סמויות בתוך מדינת ישראל. אנו, האזרחים הערבים הם קורבנות ההסתה לאלימות; אנו אלה שסובלים ממדיניות גזענית מתמשכת; אנו אלה שראש התביעה מנסה להגביל את חופש הביטוי שלהם ללא הצדקה, כאשר הוא כה סובלני כלפי התבטאויות אלימות וגזעניות נגדנו; אנו אלה שתמיד מתבקשים לגנות ולהצטדק, על אף שבנינו הם הקורבנות של האלימות. מעולם לא דגלנו בשימוש באלימות נגד מאן דהוא, מעולם לא ראינו אותה כדרך, ומעולם לא הטפנו או הסתנו נגד האחר. כי אנו, בניגוד לתפיסתו של היועץ המשפטי לממשלה, יודעים כי בחירתנו באזרחות שווה ובחברה דמוקרטית-ליברלית היא בחירה אסטרטגית. על נושא האלימות כתבתי רבות, ובמיוחד עמדתי על-כך בתקיפות רבה כשעלה גל ההסתה נגד האזרחים הערבים בקיץ שעבר. אביא בפניכם במלואו את מאמרי השבועי, שהתייחס לתפיסתי לגבי האלימות במדינה ולמאבקם של הערבים במסגרת החוק. המאמר שהתפרסם ב"פסל אלמקאל", ביום 2/8/2002, נכתב בעת ובזמן קשים ביותר, בהם גם חוגים השייכים למרכז הפוליטי הישראלי, דיברו על טרנספר של האזרחים הערבים. מאמרים רבים בעברית נכתבו בעת זו והאשימו את האזרחים הערבים בשותפות לפיגועים:

האויב הפנימי והקונספירציה

"מושב הקיץ האחרון של הכנסת הסתיים. על-פי כל אמות המידה, מושב זה נחשב לאחד המושבים הגרועים ביותר בתולדות הכנסת, וזאת מבחינה פרלמנטרית גרידא. את הכנסת הובילה ממשלה המעורבת עד קצה ראשה במדיניות של כוח נגד עם הנחרץ בדעתו להשתחרר מהכיבוש. זוהי ממשלה הנשענת על רוב פרלמנטרי חסר-תקדים המבטיח לה רוב אוטומטי לכל הצעה העולה בדעתה. וכאשר עולה בדעתה של ממשלה זו לחוקק חוק

המשחרר אותה מהאחריות המשפטית כלפי הקורבנות בשטחים הכבושים, גם כאשר מתרחשת "טעות" שהיא מודה בה או מתנצלת בגינה, היא מוצאת את הרוב הפרלמנטרי, המתלהב אפילו יותר ממנה לשחרר אותה מהאחריות המשפטית על-ידי חוק הנחקק לצורך זה.

הימין הישראלי לא הפסיק במהלך המושב הזה לערער על "הלגיטימציה" של המצאותינו בכנסת. מאחר ואני חושב שהתפיסות הרעיוניות והפוליטיות שלי הן תפיסות דמוקרטיות ונאורות, ואיני רואה כל סתירה בין הדמוקרטיה ולאומיותי הערבית, הרגיזה אותי באופן מיוחד הטענה שההסתה שלהם נגדנו וסדרת החוקים שנחקקו נגדנו נכללו תחת הכותרת של "דמוקרטיה מתגוננת". לחלק עיקרי מהמסיתים, אשר הפכו את האזרחים הערבים בישראל לנושא המועדף להסתה שלהם, כמו מקהלה יוונית מאורגנת, אין מחויבות אמיתית אפילו כלפי הדמוקרטיה היהודית עצמה. הדמוקרטיה בעינם אינה אלא צורה ודמות של המשטר – ולא המהות שלו. חלק אחר מחויב באמת לאידיאולוגיה של מדינה ההלכה היהודית, וחלק שלישי סבור שישראל זקוקה למשטר יותר נוקשה.

מעטים המקרים בהם נעשה שימוש גרוע בביטוי של "דמוקרטיה מתגוננת" כפי שנעשה במקרה הזה. בנוסף להצדקת המתקפה היומית נגדנו, המגיעה עד למצב של הסתה לרצח, דבר שהופך להיות עניין שגרתי כמעט, באשמה של "נקיטת עמדה והזדהות" עם עמנו הפלסטיני שנמצא תחת כיבוש, ומכאן גם "הבגידה במדינה" הנמצאת במצב של מאבק עם אויביה. המסיתים מאשימים אותנו בזה שאנו קוראים ל"מדינת כל אזרחיה", כלומר, הם מאשימים אותנו בליברליזם, או ליתר דיוק, בשימוש בשיח הדמוקרטי הליברלי כדי להרוס את המדינה היהודית, או חפירה בקרדום של הדמוקרטיה תחת יסודותיה.

גם בהתעלם מהגיחוך שבטענה שהשיח הרעיוני-פוליטי הורס או לא הורס מדינות, הטענה שהדיבור בפני עצמו נושא יכולת הרס עצום, היא טענה הרווחת במדינות דיקטטוריות כדי להצדיק את ההגבלות על חופש הביטוי. וזאת בנוסף לכך שהדמוקרטיה המתגוננת אינה מתגוננת בדרך כלל מפני השיח הדמוקרטי, ללא קשר לכוונות האפשרויות של נושאי שיח זה.

על כל פנים, ואם נסטה לרגע מתיאורית הקונספירציה שעל-פיה אנו מחזיקים ברעיונות הדמוקרטיה כתכסיס של הסוואה, האפשרות שהמחזיק בשיח הדמוקרטי הוא דמוקרטי גדולה מאפשרות היות מתנגדי שיח זה דמוקרטיים. האם הישראלים יודעים שישנו הלך רוח פוליטי נפוץ בעולם הערבי המבטא שכנוע עמוק בכך שהדמוקרטיה היהודית היא משחק וקונספירציה, בדיוק כפי שהישראלים סבורים שאנו משתמשים בדמוקרטיה כקונספירציה?

כאשר אנו מתבקשים בפרלמנט הזה לגנות את המאבק המזוין, או כאשר אנו מואשמים בקריאה למאבק כזה, הרי שבנוסף לשייכות שלנו לעם הנמצא תחת הכיבוש, הנאבק למען שחרור חלק ממולדתו, ושאונו מחויבים לשאלה שלו – שאלת השחרור מהכיבוש והשגת שלום צודק, כפי שכל דמוקרט חייב לעשות גם אם אינו פלסטיני, אנו נתקפים תדהמה אמיתית. זכותנו לחוש בתדהמה, כי אנחנו מיעוט בפרלמנט הזה, שלא החזיק נשק בידיו – אף לא רובה ציד. היחס שלנו לנשק הוא יחס של ניכור, כי רשיונות הנשק לערבים בישראל מוענקים רק למשת"פים או לפושעים המתעסקים עם סמים ועם השב"כ באותה מידה. גם השב"כ יודה שתחביבים אלה מצטלבים אצל אותם אנשים במקרים רבים.

לגבי המאבק המזוין עצמו: הבחירה להשתתף בבחירות לפרלמנט במסגרת גבולות האזרחות המוצעת – אינה בחירה במאבק המזוין. אנחנו מנסים להרחיב את גבולות האזרחות הזו. מה שבטוח שאנחנו לא הרגנו ולא פצענו אף אחד. אני לא יכול להיות נחרץ בעמדה הזו כאשר מדובר בחברי כנסת מהמפלגות הציוניות שאני לא מכיר את קורות החיים שלהם. הקשר שלנו עם האלימות היה בדרך כלל מהזווית של הקורבן. עדיין קיימת אפשרות יומיומית שאנו נחשף לאלימות בכל פינה ובכל רחוב, ובכל אוטובוס, וליד המחסום במדינה היהודית, וכל זה ללא סיבה, אלא רק בגלל היותנו ערבים במדינה חשופה להסתה גזענית.

אף אחד מהבכירים הישראליים לא שם לב שהערבים בארץ הזו, בגלל הלאומיות שלהם, ובגלל אזרחותם הפגומה, לא רק שהמולדת נשללה מהם, אלא שנשללה מהם אפילו הזכות לטייל בה כזרים או כתיירים בחופשת הקיץ. אין הסבר אחר לריבוי הטיולים בימים אלה לשארם אלשיח' שבמצרים בחיפוש אחר החופים. למרות שארם אלשיח' מיועדת

לתקופת החורף ולא לקיץ, חופיה מלאים באזרחים ערבים מישראל המחפשים אחר חופים ופנים ידידותיים, כיוון שנשללה מהם הזכות ליהנות מחופי ארצם, שם אפילו ילדיהם נרדפים, מוכים ומושפלים. כך היה מצבם של השחורים בדרום אפריקה. ההבדל הוא שכאן אלימות הרוב מופנית כלפי המיעוט, ואי-אכיפתו של החוק מייתרת את הצורך בהפרדה גזענית. האדם יכול אולי לשאת את הגזענות כשהוא הולך לעבודה, כי אין מנוס אלא ללכת לעבודה. אבל אף אחד לא רוצה שמשפחתו תושפל בגלל הרצון לנפוש בחופשה. גם ההפך נכון: הגזענות של הישראלים גוברת בכל המקומות הציבוריים המיועדים לבילוי כי הם לא רוצים לראות ערבים המבקשים לנפוש. או שהמראה של ערבים נינוחים מרגיז אותם, או שתחושת השייכות של הערבים לחופים ולנופים של ארצם מרגיזה אותם. בכל מקרה, הגזענות נגד הערבים גוברת במקומות האלה ובמועדים האלה.

אז על מה מדברים אלה המאשימים את הערבים בתוך ישראל, או את חלק מהנציגים הפוליטיים שלהם, בקריאה לאלימות? אני לא יודע. הם בוודאי מנסים לגייס את הציבור היהודי בדרכים הקלות שהימין העמיד למבחן בהרבה מקומות בעולם – הפניית השנאה כלפי האויב הפנימי בהיותו מסוכן יותר מכל אויב אחר. הפניית השנאה כלפי "האויב הפנימי" או נגד "הסכין בגב" כפי שכינה הימין הגרמני לאחר מלחמת העולם הראשונה את המתנגדים למלחמה – אלה כינויים בדוקים העוזרים למשיכת החברה כלפי הימין, ובמיוחד את האנשים הפשוטים. אלה חשופים יותר לאותן הכללות בוסריות ולתיאוריות קונספירציה. במקרה שלנו, תיאורית הקונספירציה קיבלה תפנית אבסורדית בהניחה שהערבים מתרבים כאמצעי של מלחמה דמוגרפית, ושכאשר האזרח הערבי מתחתן עם בחורה מבני עמו מעזה או מירדן הוא למעשה מיישם יחד איתה את "זכות השיבה הזוחלת". על סמך הנחות "מדעיות" אלה מוקפאות כל בקשות איחוד המשפחות של הערבים. המזרחנים מרבים לדבר על המנטאליות של הקונספירציה בניתוחם את הערבים, ואין ספק ששיח הקונספירציה המסביר את כל התופעות החברתיות הפוליטיות דרך סיפור, או מעשיה, של מזימה המורכבת מאלמנטים של טוב ורע, הוא שיח נפוץ בתרבות הפוליטית הערבית. אבל כל המבקר בפרלמנט הישראלי בשנתיים האחרונות, בכל יום אשר יבחר, ייחשף ללא ספק

לשמיעת פרורים של תיאורית קונספירציה שעל-פיה ערבים מתוך ישראל משתפים פעולה עם "אויבי המדינה" האורבים לה, וזאת רק משום שהם תובעים את חלקם מהמסים שהם משלמים בצורת שירותים, או בגלל שהם נאלצים לבנות ללא היתרים, כי התכנון בארץ הזאת נעשה בעיקר לצורכי ההתיישבות היהודית, או כי אין הם משלימים עם קיומם של שני סוגי אזרחות, או כי הם דבקים בזהותם הפלסטינית ובזהות הלאומית הערבית שלהם, או בגלל שהם מביעים את הסולידריות שלהם עם בני עמם הנמצאים תחת כיבוש.

יש בתקשורת היהודית כאלה שרואים כי הדמוקרטיה של המדינה ויהדותה נמצאים במצב של מתח מתמיד, כי הדמוקרטיה מרשה "לאויבי הפנים" לנצל אותה נגד יהדותה של המדינה, ולכן ישנה קריאה מתמשכת לצמצום הדמוקרטיה והחירויות של הפעילות הפוליטית. קריאות אלה מהוות זרם מרכזי במרכז המפה הפוליטית. אבל יש הסבורים שאין משמעותה של הדמוקרטיה שוויון זכויות בהכרח, אלא אם היא נשלטת על-ידי ערכים דמוקרטיים. אלה הקוראים להשלטת הערכים הדמוקרטיים על שלטון הרוב נחשבים בישראל לרדיקלים קיצוניים, ועל "הדמוקרטיה" להגן על עצמה נגד הערכים הדמוקרטיים. הדמוקרטיים בישראל בימים אלה הם הקיצוניים, ואילו תומכי הטרנספר נחשבים לזרם במרכז."

רצ"ב מאמרי: עזמי בשארה, "האויב הפנימי והקונספירציה", **פסל אלמקאל**, 2/08/02 (בנוסח המקורי והמתורגם) וכן מאמרי הביקורת על הידרדרות המצב המדיני והשפעתו על הייצוג הפוליטי: עזמי בשארה, "המצב הפנימי החדש", **פסל אלמקאל**, 7/6/2002. שני המאמרים מסומנים יחדיו כנספח **ע16**.

21. בחודש ספטמבר 2002 הוזמנתי להשתתף בכינוס בפני פורום מצומצם שכלל קבוצה קטנה של אינטלקטואלים ערבים, שדן בעניין "חוקה למדינת ישראל" ואשר היה סגור בפני התקשורת. בדיעבד התברר לי שהוקלטתי על ידי אחד מהנוכחים, אשר הביא לי את הקלטת והתמליל רק לאחר הגשת בקשת הפסילה נגדי. במושב זה שאל אותי אחד מהנוכחים על אופציית העימות בתוך ישראל, היינו בין האזרחים הערבים לבין רשויות המדינה, ולהלן תשובתי כפי שמופיעה בקלטת:

**"דברי ח"כ עזמי בשארה בבית-מלון סנט-גבריאל ביום
7.9.2002 במסגרת כנס של עמותת מדא:**

לדעתי אנחנו חייבים להימנע ככל האפשר מעימות. אם היו שואלים אותי לפני הפיגוע בנתניה, וכמובן שלא שאלו אותי, הייתי אומר להם: "אל תלכו לעימות שיש בו שבירת עצמות". אין תנועה לאומית הנמצאת תחת כיבוש החפצה בעימות. מה שנכון לגביהם נכון לגבינו שבעתיים. אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו אפילו עימות שהוא פחות משבירת עצמות. אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו עימות בין שתי קהילות, אנחנו לא יכולים להוביל לעימות של שתי קהילות.

אנחנו יכולים לזכות בהבנה ותמיכה של העולם אם נאבק נגד מדיניות האפייה ונתעמת נגד מדיניות זו. זכותנו להיות סולידריים עם העם הפלסטיני. שימו לב שהירידה בסולידריות שלנו עם העם הפלסטיני לא הפחיתה את ההסתה נגדנו אלא להפך – היא הגבירה אותה. האזרח הערבי צריך להבין את הנוסחה הזו.

עברו שנתיים מאז התקוממות אלקודס (אלאקסא) ולא עשינו הרבה. מאז הפלישה הפכנו לאוספי תרומות ודברי מזון. אתם יודעים איך היה המצב ברחוב הערבי לאחר התקוממות אלאקסא, אומנם [בהפגנות] ליד המחסומים היו עימותים, והיו אשר נפצעו, אבל עכשיו אין כל גילוי של סולידריות ובכל זאת ההסתה נגדנו הולכת ומתגברת. ז"א שאין קשר בין מה שאנו עושים לבין ההסתה שלהם. כרגע הם מתלכדים נגדנו, ישנה הסתה חסרת תקדים מבלי שעשינו מאומה. אז למה אנחנו לא עושים אם ההסתה אינה תלויה במעשים שלנו? זכותנו להביע סולידריות. וישנה הבנה לסולידריות זו. אבל אל לנו לזרז את העימות בין הערבים כי זה דבר מסוכן. השוליים של הימין דוחפים לקראת עימות זה והם דוחפים לאלימות של היחסים וזוהי אינה הבחירה ההיסטורית שלנו.

כהנא נכנס לאום אלפחם מניף את נשקו, זה דבר מסוכן. אנשים כמוני וכמו עסאם (ח"כ מחול), אומרים לצעירים: חברים אני לא רוצה לראות אף אחד מכם בכלא, אני רוצה את הכל במסגרת החוק, אני לא רוצה לבקר אף אחד מכם בכלא.

[...]

יש השואלים לקראת מה אנחנו הולכים?

הרחוב לא הולך לעימות, גם אם יש הסלמה של הרחוב אני ארגיע אותו, כי אנחנו נפסיד בעימות הזה. כלומר אני אעשה זאת גם במצב של מצב רוח של עימות, על אחת כמה וכמה שהמצב אינו כזה."

ראו את הקלטת (בצירוף תצהיר מאמת) ותמליל חלק מהדברים שנשא ח"כ עזמי בשארה באותו יום. כנספח שסימנו **ע17**.

לגבי תפיסתי לסוגיית האזרחות השווה והדרישה לפעול ליישומה במסגרת החוק ראו נאומי בברלין לאחרונה, 14/12/02: עזמי בשארה, "שני סוגים של אזרחות". נספח **ע18**.

ראו גם מאמריי הרצופים (בערבית) בנושא האזרחות והשוויון:

עזמי בשארה, "בעניין הלאומיות ובעניין האזרחות", **פסל אלמקאל**, 17/08/01. נספח **ע19**.

עזמי בשארה, "על סוגיית האזרחות והשוויון", **פסל אלמקאל**, 9/07/97. נספח **ע20**.

(ראו גם באותו עניין חוות דעתו של פרופסור יואב פלד, המסומנת ע6/ ח.ג).

22. אכן, גישתנו הפוליטית בדבר מדינת האזרחים מזמינה ביקורת לא עניינית, הן מגורמים בחברה הישראלית והן מגורמים אחרים, ועל פי רוב היא ביקורת אופורטוניסטית או אינטרסנטית, ובמקרה הטוב שטחית. הראשונים מנסים לצייר זאת כניסיון לשלילת זכות ההגדרה העצמית של היהודים בישראל, והאחרונים מציירים את דרישותינו כמתן לגיטימציה ונירמול היחסים עם "הישות הציונית". לשני הצדדים אנו אומרים ובשתי השפות: אנו מתייחסים לסוגיית האזרחות ברצינות והיא מהווה מבחינתנו מטרה אסטרטגית.

23. אני שולל מכל וכל את כל הטיעונים שעלו, במרומז או במפורש, בבקשתו של היועץ המשפטי לממשלה, אשר מטרתם לפגוע בתפיסתי, ולהציג אותי כמי ששולל את ההגדרה העצמית של העם היהודי בישראל. ניסיון זה מקורו בכישלון ההתמודדות עם רעיונותינו ועם האתגר שאנו מציבים, שנובע מהסתירות ומהניגודים שאני ורשימת בל"ד הצלחנו לחשוף בעקביות. אמרתי וציינתי את עמדתי בנושא זה מפורשות ובמקומות רבים. בתגובתי למבקרים שפורסמה בעיתון "הארץ" ביום 19/6/98 בעקבות ראיון עם ארי שביט ציינתי לאמור:

"עם זאת, גם בראיון זה הדגשתי כי פרויקט תרבותי-פוליטי כמו "מדינת האזרחים", שאני ממבקשיו, אינו כלי לניגוח ישראל, כי אם השקפת עולם שברצוני לראותה ממומשת גם

במדינות הערביות. זוהי עמדה דמוקרטית-ליברלית עקרונית, ולא שאיפה חתרנית לפירוקה של מדינת ישראל – בניסוח הקונספירטיווי של חלק מאלה שהגיבו על הראיון. התגובות לראיון, שהתפרסמו כאן ובמקומות אחרים, הפליאו אותי. מתברר שרבים מהמגיבים לא קראו, ואולי לא רצו לקרוא, את מה שאמרת. לעיתים המגיבים סילפו את דברי במכוון, רק כך יכלו להציג אותי כלאומן ערבי שאינו מכיר בזכות קיומה של מדינת ישראל ושואף להכחדתה. בגלל קוצר היריעה אתייחס כאן רק לכמה נקודות. מנקודת הראות הלאומית הערבית, החידוש בדבריי הוא דווקא ההכרה במדינת ישראל על בסיס זכות ההגדרה העצמית, שהיא זכות לאומית מודרנית ולא זכות תנ"כית או שבטית. את ההכרה הזאת ביטאתי בראיון וביססתי אותה על ניתוח תהליכים היסטוריים. אפילו הערבים ה"מתונים", החביבים כל כך על השמאל הישראלי, מכירים בישראל רק בזכות הכוח, כלומר כעובדה קיימת. ככל הנראה "מתונים" אלה הם פרטנר קל יותר, החוסך, ודווקא לשמאל, את הדיונים בנושאים מוסריים פשוטים ואינטלקטואלים מורכבים."

רצ"ב תגובתי אשר פורסמה בעיתון הארץ מיום 19/6/98 המצורפת כנספח המסומן ע21.

24. במכתב פתוח אל חברי הכנסת מיום 20/6/2001 ואשר תוכנו פורסם בתקשורת הערבית ציינתי בין היתר:

"אני אזרח ישראלי. אני גם מכיר בלגיטימיות של מדינת ישראל מכוח זכות ההגדרה העצמית של הקולקטיב היהודי-ישראלי שהתגבש בה (וראו את הראיון שערך עמי ארי שביט ב-1997, שתורגם לערבית וזכה לתפוצה נרחבת). אני קורא לפשרה היסטורית הכוללת גם את מימוש הזכות הזו, אך גם את מימוש זכויותיו של העם הפלסטיני ומימוש זכויותיהם של הפליטים הפלסטינים."

ראו: נספח ע14.

(ובעניין ההכרה של בל"ד והכרתה זכות ההגדרה העצמית של היהודים ראו: חוות דעתו של ד"ר אמנון רז-קרקוצקין, נספח מס' ע4, וכן חוות דעתו של פרופסור יואב פלד המסומנת ע6/ח.ג.).

25. הטיעונים של היועץ המשפטי לממשלה בעניין הפער בין "הסמוי" ו"הגלוי", מזכירים לי טענות שעולות כלפי ישראל, כי אני מציג עמדות ביקורתיות ודמוקרטיות רק כלפי החברה הישראלית, אך אינני עושה זאת כלפי החברה הערבית. טעות היא לחשוב כי מטרתו של טיעון היא להציג אותי במצב של "נחיתות מוסרית" – מטרתו ליצור מרחב חדש שבו "כולנו לא טובים", ואם כך, יש להעביר את שדה השיח ממוסרי-פוליטי לכוחני-פרגמטי. "כללים" חדשים אלה מנסים לבסס את העמדות לפי שייכות אתנית בלבד: "אתם הערבים", "אנחנו היהודים", ואנו חלוקים בינינו. הסוגייה היא אינה עניינו של המוסר-הפוליטי. כללי משחק אלה אינם מקובלים עליי, ואינני נכנע בפניהם. להבדיל מאלה, הרי עמדותיי נקבעות לא בגלל זהותי הלאומית, אלא מתוך תפיסתי המוסרית ומתוך ערכים אוניברסליים. ערכים אלה אני מבטא ללא מורא בארבע שפות. כאשר, למשל, אני טוען ברבים ש-1948 היא "הנכבה" של בני עמי הפלסטינים, וכי הם הקורבן של הקמת המדינה, וכי אני דוחה את הגרסה ההיסטורית של הציונית בעניין הקמת המדינה. כאשר דבריי אלה נשענים על המוסר האוניברסלי, חייבים שומעיי מקרב הלאומנים היהודים בישראל לטעון כי, לא יתכן שאני כל כך אמיתי וצודק בעניין כה כואב, ובו זמנית אני אוניברסאלי והומאני בתפיסתי. לשיטתם, חייבת להיות על כן, "תכנית סמויה" המקעקעת את "הגלוי והפומבי" וחושפת את השנאה הטמונה בו. אני טוען כי הבעיה היא אצלם ולא אצלי. השיפוט הנורמטיבי שלהם הוא זה שנקבע על פי השייך הלאומי, ללא מורכבות כלשהי.

26. אינני דומה להם. אכן אני גאה בשייכותי הלאומית. כן, אני ערבי גאה. אך בניגוד לרבים במערכת הפוליטית הישראלית, עמדותיי העקרוניות מונחות תמיד על-פי נורמות מוסריות אוניברסאליות ולא מתוך שנאת עמים עיוורת. אביא מספר דוגמאות בכדי להוכיח שאנו לא שווים בתפיסות שלנו. השאלה היהודית הינה אחד מהנושאים הרבים המעסיקים אותי כפוליטיקאי וכאקדמאי. התעסקות זו אינה נובעת רק מחיינו כאן עם היהודים, היא גם אינה תגובה לתפישתם של ישראלים רבים שרואים עצמם כאפטרופוס על יהדות העולם, ובוודאי שמקורה אינה בהיותי ערבי. דיוני בשאלה זו נובע, קודם כל, מהשאלות המוסריות-פוליטיות העולות מהסוגיה. כך, למשל, ביטאתי את עמדותי הביקורתית נגד חלק מהתפיסות המוטעות בעולם הערבי בעניין השואה, הבעתי חשש מתופעת האנטישמיות, וטענתי בהרצאותיי בגרמנית, בערבית ובעברית, כי מדובר בסוגיה מוסרית בעיקר, שאין בינה לבין הסכסוך הערבי-ישראלי ולא כלום. הדגשתי כי עלינו, האינטלקטואלים הערבים, להיות עקביים בתפיסתנו המוסרית. במאמר שהתפרסם בעברית בשנת 1995 וכתרגום למאמרי בגרמנית ציינתי בין היתר:

"אלה מבין האינטלקטואלים הערבים, הכמהים לדמוקרטיה ולצדק חברתי ולאומי, חייבים לייצג עמדה ברורה בכל שאלות הגזענות והאנטישמיות ובה במידה בשאלות אחרות של

מיעוטים. משמע, עליהם להתמודד עם השאלה של זהותם הפוליטית-תרבותית: לצד מי הם ניצבים מבחינה היסטורית? אין מדובר, כמובן, בערבים השותפים לעתים לתפיסה המדינית של ישראל וארצות-הברית, אך מפיצים בספרי הלימוד ובאמצעי התקשורת שלהם תעמולה אנטישמית, אלא באנשי שמאל, בלאומיים נאורים ובליברלים, המייצגים השקפה ויומרה מוסרית מסוימת בהיסטוריה הערבית. לאי הזכרתה של השואה על ידי כוחות אלה יש סיבה, אבל המדיניות של ישראל אינה ניזוקה מהתעלמות הערבים מן השואה. נהפוך הוא, המונופול הישראלי על תפקיד הקורבן רק מתחזק מכך, ומדיניותה ממשיכה ליהנות מלגיטימיות בעיני הציבוריות האירופית, שנוח לה להטיל על הפלסטינים את האחריות לקיומם של היהודים במזרח התיכון."

רצ"ב כנספח ע22/ מאמרי: עזמי בשארה, "הערבים והשואה: ניתוח בעייתיותה של אות חיבור" זמנים (הוצאת אוניברסיטת תל-אביב, קיץ 1995) 54, עמ' 56.

27. במאמרי שהתפרסם בעיתון **פסל אלמקאל** מיום 8/10/99 תחת כותרת "על הזר – פעם נוספת" ובו מתחתי ביקורת על העדר הביקורת בעולם הערבי סביב עלייתו של הימני הקיצוני היידר ותופעת שנאת הזרים באירופה. באותו מאמר ציינתי, בין היתר כי:

"מדינות המערב הן הראשונות שתופעת היידר חייבת להדאיג אותן, אך היא צריכה להדאיג גם את מדינות העולם השלישי, לרבות המדינות הערביות (אשר הביעו את תמיכתם בוואלדהיים בשעתו, רק בגלל שישראל היתה נגדו). הזרים באוסטריה הם הערבים האפריקאיים, התורכים, ולא רק היהודים או יהודי אוסטריה... גם על מדינות העולם הערבי והעולם השלישי להביע עמדה גם בנושא זה. אך אין מי שישמע אותך בעולם הערבי."

רצ"ב מאמרי: עזמי בשארה, "על הזר – פעם נוספת" **פסל אלמקאל**, 8/10/99. (בערבית). המאמר מסומן כנספח ע23/.

28. במאמרי "ביום הזיכרון לשואה", אשר פורסם ביום 14/05/97 הצבעתי על ההבחנה בין הטרגדיה שפקדה את היהודים באירופה, ובין הטרגדיה שפקדה את העם הפלסטיני.

באותו מאמר הדגשתי את חובתנו כערבים להכיר בזיכרון ההיסטורי של היהודים למען
חיים משותפים :

"שני האלמנטים האלה: ההכחשה וההשוואה, מצביעים על
טיעונים חלשים, ועל חוסר מודעות לטרגדיה העצמית
ולטרגדיה של האחר. הטרגדיה של יהודי אירופה והניסיון
הנאצי המטורף להשמדתם באופן קולקטיבי, באמצעות
תעשיית המוות, התרחשה במקום אחר ובהקשר היסטורי
אחר, שהם לא המקום שלנו ולא ההקשר שלנו. אין כל קשר
היסטורי או גיוני לערבים להקשר הזה.

...

אחד התנאים של החיים המשותפים שלאחר פתרון הסכסוך,
הוא הפשרה ההיסטורית. פשרה היסטורית מחייבת את
הצדק היחסי, ומחייבת גם הכרה הדדית בזיכרון ההיסטורי
של שני הצדדים."

רצ"ב גם: מאמרי על פשעי הנאצים ולקחי השואה: עזמי בשארה, "ביום הזיכרון לשואה"
פסל אלמקאל, 14/05/97, המאמר מסומן ע24/.

29. במאמרי שהתפרסם בחודש נובמבר האחרון בשבועון **פסל אלמקאל**, תחת הכותרת "אלה
הן לא האופציות שלנו", ואשר הופץ גם בעולם הערבי, מתחתי ביקורת על החשש מתופעת
האנטישמיות בעולם הערבי, תוך התייחסות ספציפית לסדרת הטלוויזיה המצרית
שמתייחסת ל"פרוטוקולים של זקני ציון". יצאתי בביקורת חריפה נגד תופעה זו, בשפה
הערבית, בוודאי שלא בכדי לרצות מאן דהוא בחברה הישראלית, אלא בגלל
שהדמוקרטיה והערכים החברתיים בתוך העולם הערבי חשובים לי.

רצ"ב מאמרי בצירוף תרגום: עזמי בשארה, "אלה הן לא האופציות שלנו", **פסל אלמקאל**,
15/11/2002. המאמר המקורי ותרגומו מסומנים כנספח ע25/.

30. אנו בבל"ד לא עוסקים רק בנושאים יהודים-ערבים, אלא גם בנושאים ביקורתיים רבים
הנוגעים לעניינים הפנימיים של החברה שלנו, כמו העוני, אבטלה, זכויות נשים, חילוניות
החברה וכו'.

ראו, למשל, את הפרק על מעמד האישה בחברה הערבית בעמ' 59-64 ל"הצהרה הלאומית-דמוקרטית". נספח 15/ וראו גם: מצע בל"ד מסומן כנספח ע10/.

(וראו גם: תצהירה של גב' ערין הווארי, אשר כיהנה בעבר כחברה בועד המרכזי של בל"ד במשך חמש שנים וחברת הפורום הפמיניסטי של מפלגת בל"ד, ח.ג).

31. אנו בבל"ד עוסקים רבות בסוגיית הכיבוש הישראלי. יש לנו עמדה ברורה ועקבית בנושא זה. אמרתי, כי עמדתנו תומכת בהגדרה העצמית של העמים, כל העמים. אין זכות לעם אחד לשלוט בעם אחר בכוח. אין עליונות לעם אחד על עם אחר. שוויון בין העמים מחייב שוויון בהתייחסות אליהם. עמים הנמצאים תחת שליטה זרה שנכפתה עליהם בכוח רשאים להתנגד לשליטה זו ולעשות למען שחרורם. זוהי זכותם הבסיסית הנשענת, בין היתר, על מוסר ומשפט העמים. אנו רואים בכיבוש הישראלי של השטחים הערבים שנכבשו בשנת 1967, כשליטה לא לגיטימית על עמים אלה. העם הפלסטיני, כמו שאר העמים בעולם, זכאי לחופש, לחירות ולהגדרה עצמית. הוא זכאי להתנגד לכיבוש למען שחרורו. אנו פועלים במסגרת החוק בכדי לסיים את הכיבוש. אנו בבל"ד מפגינים ופועלים נגד פשעי הכיבוש הישראלי. אנו בבל"ד מפיצים כרוזים, נואמים בכנסת ומחוצה לה, כותבים מאמרים בגנות הכיבוש הנוראי הזה. נמשיך לפעול למען סיום הכיבוש הישראלי בשטחים הכבושים, בכנסת ומחוצה לה.

32. פעלנו למען סיום הכיבוש הישראלי בדרום לבנון. הפגנו ומחינו נגד ההפצות הישראליות על דרום לבנון וביירות. כן, אמרנו, נאמנו וכתבנו כי, ההתנגדות הלבנונית לכיבוש הישראלי היתה לגיטימית ומוצדקת. ראינו בהתנגדות חיזבאללה לכיבוש הישראלי כהתנגדות של גרילה הנלחמת על אדמתה, בשטחה היא, נגד שליטה צבאית נוכרית זרה וכובשת. נאמתי מעל דוכן הכנסת, כתבתי והרציתי נגד כיבוש דרום לבנון במקומות רבים – באום אלפחם, בנצרת, בסחינין, בעראבה, בתל-אביב, בירושלים, בחיפה, ברמאללה, בדמשק, בקהיר, בניו-יורק, בוואשינגטון, בלונדון, בפריס ועוד. שמחנו מאוד עם סיום הכיבוש ויציאת אחרון החיילים מלבנון. לא ראינו בכך תבוסה לחברה הישראלית, כי חלקים רבים ממנה התנגדו לשליטה זו והיו קורבן לכיבוש נורא זה. כן, ראינו בה ניצחון נגד הכיבוש וניצחון של כל מתנגדי הכיבוש והמלחמות בעולם ובישראל – יהודים וערבים כאחד.

33. לא זו בלבד. עמדתנו ברורה גם נגד הכוונות האמריקאיות לפתיחת מתקפה צבאית נגד העם העיראקי. אנו מתנגדים בתוקף למלחמה זו. בעבר ערכנו הפגנות ופעילות פוליטית מגוונת נגד האמברגו האמריקאי על העם העיראקי. ואם תפתח מלחמה נגד עם זה, בין אם אהיה בכנסת או מחוצה לה, בל"ד על כל סניפיה תפגין ותצא במחאה ציבורית תקיפה נגד מלחמה זו.

34. אנו, הערבים בישראל, איננו נמצאים תחת משטר כיבוש, איננו סובלים מפשעי מלחמה, איננו עומדים בנצרת במחסומים משפילים, נשינו לא יולדות במחסומים, בתינו לא מופצים באום אלפחם ובסחי'נין, צעירינו לא ממלאים את בתי הכלא, ילדינו לא נהרגים מדי יום על-ידי כוחות הצבא והמשטרה, בתי-החולים לא מלאים בפצועי ירי מבנינו. אולם, בני עמנו הפלסטיני, בשטחים הכבושים, סובלים מכל התופעות האלה. זה לא תפקידנו לקבוע להם את הדרכים להתנגדות לכיבוש. זה לא תפקידנו. איננו פטרונים על הסובלים ועל קורבנות הכיבוש. לא נטיף מוסר מחיפה או מנצרת לתושבי מחנות הפליטים בחאן יונס, דהישה, רפיח, בלאטה וג'נין. עם זאת, יש לנו עמדות עקרוניות שאיננו זזים מהם. התנגדנו לכל צורות הטרור בפומבי באמצעות כתיבה, נאומים וכרוזים. אמרתי, וחבריי בבל"ד ציינו, כי אנו נגד פגיעה באזרחים ובחפים מפשע. דמם של הילדים ברפיח, בתל-אביב, בג'נין ובחדרה הינו זהה בצורתו ובערכו והוא בעל ערך עליון.

לעניין הגינויים של מפלגת בל"ד את פיגועי ההתאבדות ראו: תצהירו של ד"ר ג'מאל זחאלקה, מועמד מס' 2 לרשמית בל"ד בכנסת, ח.ג).

ראו: גם ע5/.

35. התנגדותנו לפגיעה בחיי אזרחים אינה נובעת משיקולים פרגמטיים כמו החשש לפגיעה בהליך המדיני. העמדה היא עקרונית ללא קשר להליך המדיני או להיותו פוגע באינטרסים של עמנו. זוהי עמדה מוסרית. ותו לא. עמדה זו הבעתי בפורמים רבים בערבית, בעברית, באנגלית ובגרמנית. הדוגמאות הן רבות. ואני מוצא את עצמי לצורך ההליך המשפטי מפרט בתצהיר זה חלק קטן ממקרים אלה. לא הייתי עושה זאת אלמלא חשיבות ההליך המשפטי. כן, מי שמבקש ממני להוכיח את עמדותי המוסרית בעניין כה ברור במישור המוסרי, פוגע במוסריות שבי, או לפחות הוא מניח מראש שיש לי עמדה אחרת.

36. קחו לדוגמא הדברים שנשאתי בדיון במליאת הכנסת בפני חברי הכנסת ביום 25/11/98:

"חבר הכנסת בויס, אתה אולי לא תאהב את מה שתשמע, אבל אני מאמין במה שאני אומר – אני לא נגד טרור משום שהוא מפריע לתהליך השלום. עקרונית אני נגד הריגת אזרחים. מפריע או לא מפריע. עקרונית אני נגד זה. אולי לא תאהב את הדברים שאומר הלאה – אני לא רואה שום סימטריה בין אזרחים שנהרגו תחת כיבוש על ידי חיילים כובשים לבין אלה שהתקוממו נגד הכיבוש והרגו אזרחים. שני

המעשים לא טובים. אבל אני לא רואה סימטריה בין הדברים. ובכל זאת, אף חייל שהרג אזרחים אינו יושב בבית-סוהר – חיילים, לא מתנחלים. למה? כי הוא היה בשליחות המדינה וכו'. חיילים מחיילי המהפכה הפלסטינית שהרגו אזרחים – כולם נמצאים בבית-הסוהר והם נקראים עם דם על הידיים."

רצ"ב פרוטוקול הדיון בכנסת מיום 25/11/98 כנספח שסימנו ע26/.

37. בדיון במליאת הכנסת שהתקיים ביום 10/11/99 בעקבות הפיגוע בנתניה אמרתי:

"אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לסוג הפעולה שהיה בנתניה צריך, לדעתי, להתנגד פוליטית ולגנות אותו מוסרית. בלי שום קשר לתהליך השלום. אני גם מתנגד בדרך כלל לאמירות כמו "זה פוגע בתהליך השלום". ואם זה היה מקדם את תהליך השלום, זה היה בסדר? בין שהפעולות האלה פוגעות בתהליך השלום ובין שאינן פוגעות בו, עקרונית אין מה לחפש אצל קבוצת אזרחים שנמצאת במקרה במקום מסוים – אין. לפעמים אזרחים נפגעים בזמן מלחמה במקרה ואז מדינות מתנצלות. אסור לפגוע באזרחים במתכוון, בשום פנים ואופן. נקודה. אין פה על מה לדבר, ואת העמדה הזאת אני לא מביע רק כאן. גם הבעתי אותה בהרבה מקומות אחרים, גם אצל ארגונים בחזית הסירוב. והנקודה היא ברורה הוויכוח הוא לא על הפרגמטיות של הפיגועים הללו, אלא על העמדה העקרונית".

רצ"ב פרוטוקול הדיון במליאת הכנסת מיום 10/11/99 כנספח שסימנו ע27/.

38. בדיון במליאת הכנסת מיום 22/5/2002 ציינתי, בין היתר:

"אני אומר לך, אדוני היושב-ראש, שכבר לא בטוח לשום אזרח ערבי. אז נכון שיש פיגועים ואנחנו מבינים ללבה של החברה הישראלית, אבל 99.9% מהחברה הערבית לא מקבלים את זה ומתנגדים לשיטה הזאת של הפעולה, 99.9% של האזרחים הערבים פועלים פוליטית במסגרת החוק

הישראלי, ואנחנו גם קוראים להם לעשות כן, כי אנחנו רוצים להמשיך לפעול במסגרת האזרחות הישראלית. נו אז מה? אז כל אזרח ערבי עכשיו צריך ללכת כאילו הוא חשוד? כאילו הוא גיס חמישי? כאילו אפשר לירות בו?"

רצ"ב פרוטוקול הדיון במליאת הכנסת מיום 22/5/2002, כנספח שסימנו ע28.

39. בדיון במליאת הכנסת מיום 11/6/2002 ציינתי בין היתר :

"אני חושב שעצם זה שאנחנו בכנסת אומר שאנחנו בוחרים באופציה האזרחית. עצם זה שההנהגה הערבית הזאת קוראת לאזרחים הערבים לפעול במסגרת החוק ולא לתכנן בשום פנים ואופן לפעול פוליטית כאשר זה כרוך בעבירה על החוק, זה אומר את הכל. אנחנו בחרנו לפעול במסגרת האזרחית או במסגרת האזרחות, כפי שמסגרת האזרחות היא מסגרת החוק. זה דבר ראשון, זו עמדה ברורה וזה אלף-בית. אין מה לדבר על זה, ואין מה לדבר על זה שאנחנו מתנגדים לסוג כזה של פעולה, גם אם זה לא מגיע להתאבדות".

רצ"ב פרוטוקול הדיון במליאת הכנסת מיום 11/6/2002 כנספח שסימנו ע29.

40. בדיון במליאת הכנסת בעניין גירוש משפחות מתאבדים ביום 26/6/2002 ציינתי :

"בכל הפשעים של הכיבוש – אגב, גירוש משפחות זה לא הפשע הראשון ולא הכי חריף, כבר מתבצעים דברים יותר חריפים מזה – אם יישאר משהו חרות בחברה הפלסטינית לאחר מכן זה היווצרות תופעת המתאבדים כפשע הגדול ביותר של הכיבוש הישראלי, לא היה דבר כזה לפני 1967, לא הכרנו את התופעה הזאת".

רצ"ב פרוטוקול הדיון במליאת הכנסת מיום 26/6/2002 כנספח שסימנו ע30.

ראו גם : פרוטוקול הדיונים במליאת הכנסת בתאריכים : 21/3/2001, 22/1/2002, 21/10/2002, המצורפים כנספח שסימנו ע31.

41. את עמדתי אני מביע לא רק בכנסת ובנאומים המשודרים בערוץ 33 אלא גם בגדה המערבית ובכל מקום. אך כאן בתצהיר הזה אתייחס רק לדברים המתועדים ואשר דווחו בתקשורת. כתבתי בעניין אינתיפאדת אלאקצא כי אחת הבעיות המרכזיות שלה, בצד פעילות המתאבדים, היא שההנהגה לא גיבשה אסטרטגיה פוליטית ואופק פוליטי ברור שיחייב את כל הזרמים הפוליטיים ויתווה קווים מדיניים ברורים. ציינתי כי עדיף לחזור לאינתיפאדה העממית בנוסח האינתיפאדה הראשונה, שהיו לה הישגים פוליטיים מסוימים, כי יש להיות צמודים למטרת השחרור מהכיבוש, וכי יש צורך לפעולה מדינית של העולם הערבי מול האמריקאים אשר תוביל ליעד המרכזי: סילוק הכיבוש. על זה הרציתי וכתבתי לציבור הרחב לרבות בעולם הערבי. ביום 3/9/2002 דיווחה העיתונאית עמירה הס מעיתון "הארץ" תחת הכותרת "בשארה ברמאללה: הפיגועים אינם אסטרטגיה", על הרצאה שלי ברמאללה בכנס שהשתתפו בו אנשי אקדמיה, חלק מההנהגה הפלסטינית ובכירים באש"ף, ושם התייחסתי לעקרונות הללו.

רצ"ב כתבתה של עמירה הס, "בשארה ברמאללה: הפיגועים אינם אסטרטגיה", עיתון הארץ מיום 4/9/02, כנספח שסימנו ע32.

ראו גם מאמרי שהתפרסם בשבועון "פסל אלמקאל" מיום 13/4/01 תחת הכותרת "על האופק המדיני של האינתיפאדה", אשר התייחס לנושאים שהוזכרו לעיל. מאמר זה התפרסם בעיתונות המובילה בעולם הערבי. רצ"ב: עזמי בשארה, "על האופק המדיני של האינתיפאדה", פסל אלמקאל, מיום 13/4/01. (נוסח מקורי + תרגום) כנספח שסימנו ע33.

ראו גם מאמרי שהתפרסם בשבועון "פסל אלמקאל" תחת כותרת "התמודדות עם שעת האמת" מיום 1/2/2002, שם שוב הדגשתי נושא הקורבנות הכיבוש והפיגועים, וחזרתי על רוח העקרונות לעיל. מאמר זה התפרסם באנגלית בעיתון המצרי המוביל Al-Ahram Weekly, וכאן אני מביא את התרגום הישיר של מאמרי לאנגלית:

"It is certainly necessary to address Israeli, American and European public opinion. But the Palestinians must stay in target. The question of terror should be addressed, for it is a serious one. Both victims and perpetrators are judges in the context of an international campaign against terror. Therefore, resistance must be dissociated from terror, in both objectives and methods. There is no historical, political, or social resemblance between the Palestinian liberation movement and the actions of

Taliban or Bin Laden. It is easy to make this point, but well high impossible to convey it when pro-Israeli propagandists are working overtime to portray the Palestinians as crazed and violent... The Palestinians can go on resisting the Israelis, but they need the Arabs' material, moral, and especially political backing. Arab pressure is the only hope for a change in US and European policy. In the aftermath of 11 September, Arab support is matter of survival – for both the Arabs and the Palestinians.”

המאמר מצ"ב כנספח המסומן ע34/ :

Azmi Bishara, “Surviving the Odds” *Al-Ahram Weekly*, 7-13 February 2002.

42. מאמרים רבים שהתפרסמו בשבועון “פסל אלמקאל” מאת בכירי בל"ד ובמיוחד את מאמריו של העיתונאי מר סמיח גנאדרי ביטאו את עמדות הלשכה הפוליטית של בל"ד בכל הקשור לעניין הנ"ל. במאמרים אלה הודגשו זכותם של הפלסטינים להתנגד לכיבוש, שלילת אופציית ההתאבדות והפגיעה באזרחים, והצורך באופק מדיני לסיום הכיבוש הישראלי.

רצ"ב מאמרים מתורגמים בצירוף ההעתק המקורי שנכתבו על-ידי מר סמיח גנאדרי, אחד מבכירי מפלגת בל"ד ואשר התפרסמו בשבועון פסל אלמקאל בתאריכים 14/09/2001 ו-20/10/2001 כנספח שסימנו ע35/.

43. בסדרת מאמריי שהתפרסמה לאחר אירועי 11- בספטמבר מתחתי ביקורת קשה על מדיניות ארה"ב במזרח התיכון ובמיוחד בסוגייה הפלסטינית והעיראקית, מחד; והזהרתי וביקרתי בתקיפות את פעולות הטרור הפוגעת באזרחים, וטענתי כי אין להתייחס לאנשים כמו בן לאדן ודומיו כאל גיבורים או לוחמי חופש.

ראו: עזמי בשארה, “קמיקזה – מצב של אובדן משמעות” שפורסם בעיתון אלחיאת ב17-, וב30- בספטמבר ובראשון לאוקטובר 2001; ראו גם העיתון הלבנוני אל-ספיר 15/9/2001 בו גם התפרסם המאמר. בנוסף, הופיע המאמר בספרי הרצ"ב: עזמי בשארה: **כדי לא לאבד את המשמעות – מאמרים משנת האינתיפאדה הראשונה**, הוצאת “מוואטן” – האגודה

הפלסטינית ללימודי דמוקרטיה, ראמאללה, 2002. הספר והמאמר המתורגם לעברית מצ"ב כנספח ע36/.

44. כאמור, התייחסתי ללגיטימיות של ההתנגדות הלבנונית (מוקאוומה) לכיבוש הישראלי בדרום לבנון. לא ראיתי בחיזבאללה ארגון טרוריסטי אלא ארגון גרילה שלחם נגד הכיבוש, ושמחתי על נסיגת הכיבוש מלבנון, אולם בו זמנית לא קראתי, בשום פנים ואופן, לאמץ את שיטת חיזבאללה בשטחים הכבושים. בנאומים שלי הדגשתי את הסיבות הרבות שלפיהן המודל הלבנוני לא יכול להיות מתאים למודל ההתנגדות הפלסטינית בשטחים הכבושים. עיתון "אלשרק" היוצא לאור במפרץ פרסם ראיון עמי תחת כותרת: "עזמי בשארה, חבר הכנסת הישראלי אומר לעיתון **אלשרק**: 'לא ניתן להעתיק את הניסיון של חיזבאללה אל המציאות הפלסטינית'". ראיון זה התפרסם בתאריך 28/5/2000 והופץ בעיתונות המקומית ובעולם הערבי. באותו ראיון שללתי את אפשרות ההעתקה של המודל הלבנוני למודל הפלסטיני. אגב, היועץ המשפטי לממשלה, שהגיש נגדי כתב-אישום בגין נאומי באום אלפחם, יודע, כי אין סיכוי להרשעתי לאחר שהגשנו מסמכים אלה בפני בית-המשפט, והפרכנו את טענתו שלפיה אני קראתי לאימוץ שיטות חיזבאללה בישראל!! ממש כך! לכן, הוא מנסה עתה להשתמש שוב במערכת הפוליטית, הכנסת, ולהשיג את הרשעתי הפוליטית באותו עניין, ואולי בכך להשפיע על הדיון המשפטי המתנהל בעניין זה.

רצ"ב כתבתו של מומחד חג'י אשר פורסמה בעולם הערבי: מוחמד חג'י, "עזמי בשארה, חבר הכנסת הישראלי אומר לעיתון **אלשרק**: 'לא ניתן להעתיק את הניסיון של חיזבאללה אל המציאות הפלסטינית'", עיתון **אלשרק**, 28/5/2000, כנספח המסומן ע37/.

45. הנה ברור לחלוטין, כי היועץ המשפטי לממשלה ואחרים לא זקוקים לרכילות ולציטוטים מפוקפקים כדי להוכיח מהם רעיונותיי. המקורות המקוריים לכך הם רבים. אני כותב את רעיונותיי, מפרסם אותם, ולא משאיר ספקות אודותיהן. כותב ומפרסם בערבית, עברית, אנגלית, ולפעמים גם בגרמנית, את אותם רעיונות. ציבור תומכי בל"ד ובוחריה מכיר היטב את מאמריי השבועיים, מכיר את נאומיי בכנסת שמתפרסמים גם הם בשבועון "פסל אלמקאל", ומכיר אותי באופן ישיר גם באמצעות הנאומים בפניו. תומכי בל"ד והנהגתה מכירים את עמדותיי, בעולם הערבי מכירים את עמדותיי, אינטלקטואלים בולטים בעולם ואלה המתעניינים בסכסוך הערבי-ישראלי נחשפים למאמריי ולהרצאותיי – ובכולם עמדותיי ברורות ועקביות. הרכילות המפוקפקת שעולה בבקשת היועץ המשפטי לממשלה סותרת את ההכרה והידע של ציבור רחב זה של שומעים. לכולם הדברים ברורים – רק בתודעת כותב בקשתו של היועץ המשפטי לממשלה הדברים הנם בגדר מיסתורין. אם כך הדבר, אז שיהיה, אך אנו נדאג לכך שהם יישארו שם, רק שם – תחומים במרחבי התודעה של הכותב. לשמחתי, אין מבין תומכי בל"ד ולו חבר אחד

שמאמין בתכנית הנסתרת המיוחסת לנו, שעולה מבקשתו של היועץ המשפטי לממשלה. אין בינינו אף אחד כזה, ולא יהיה אף אחד כזה בינינו.

הראיות שהוגשו נגדי ונגד בל"ד

פסק-דין ארליך:

46. היועץ המשפטי לממשלה ואחרים מצטטים אמרות שהועלו בפס"ד ארליך, מלבד העובדה כי פס"ד זה דחה את הערעור, הרי נציגת היועץ המשפטי לממשלה טענה בפני בית המשפט העליון כי אין מקום לדון בסוגייה בגלל העדר סמכות וגם בגלל שלא זומנתי לדיון. האזרח ארליך הגיש בקשת פסילה למועמדותי לכנסת ה-15, וועדת הבחירות המרכזית דחתה את בקשתו ברוב גדול. במקרה זה, אין סמכות לדון בערעור בפני בית המשפט העליון אלא אם הוגש הערעור על ידי היועץ המשפטי לממשלה או יו"ר ועדת הבחירות המרכזית או רבע מחברי הוועדה. בית-המשפט העליון ציין תחילה בפס"ד כי, אין סמכות להגשת הערעור אך בחר לקבוע את קביעותיו אף מבלי לזמן אותי לדיון. בעניין זה הגשתי עתירה לבג"צ לביטול פסק-הדין, העניין תלוי ועומד בבג"צ. ועל כן, השימוש באמרות מסוימות שהופיעו בפס"ד זה הינו חסר תום לב.

רצ"ב העתירה שהוגשה לבג"צ בעניין זה בג"צ 2247/02 ח"כ ד"ר עזמי בשארה ואח' נ' אבנר ארליך ואח', כנספח שסימנו ע38/.

47. המבקשים מציגים את הראיון שלי עם ארי שביט מעיתון "הארץ". הרי נושא זה כבר נידון בוועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-15 ונדחה, ואף נציגת היועץ המשפטי לממשלה לא הסכימה כי, ראיון זה ישמש נגד בל"ד או נגד מועמדותי אז. תמוה בעיני כיצד שינו את עמדתם. עם זאת, המבקשים מתעלמים מתגובתי המבהירה את כל הטיעונים שהועלו בראיון. תגובתי מספקת, והתייחסתי אליה לעיל, ואין צורך לחזור על הדברים שכבר ציינתי.

ראו: נספח ע21/.

48. **בעמ' 14 סעיף ב'** לבקשת הפסילה של היועמ"ש, מובא ציטוט של מר עווד עבד אלפתאח, אשר נכתב על-ידו בחוברת "מהי בל"ד, איך צמחה ולמה? (פניה אל הצעירים)". לפי אותו ציטוט מר עווד עבד אלפתאח פונה אל הצעירים ואומר כי מטרת בל"ד הנה לבטל האופי היהודי של ישראל המגדירה עצמה כמדינה יהודית

מוזר, מוזר מאוד, מדוע לא הובא ההמשך של אותו משפט. בכל אופן, תצהירו של מר עווד עבד אלפתאח מבהיר זאת, ולמעשה גם עיון בחוברת מבהיר את הסוגייה בפרוטרוט.

מדובר אך ורק במדינת כל אזרחיה כפי שהסברתי לעיל. לא מדובר בהחלפת המדינה
בישות אחרת. אביא כאן את הציטוט המלא שהופיע בחוברת :

”בל”ד פועלת לביטול האופי היהודי של מדינת ישראל
המגדירה את עצמה כמדינה יהודית ולא כמדינה ערבית-
יהודית, פירוש הדבר ביטול כל החוקים הגזעניים שמעניקים
פריביליגיות ליהודים ומונעים אותם מהאזרחים הערבים.”

(לעניין זה ראו : נספח ע4/4, ח.ג).

49. עמ' 15 סעיף ג' (מידע מהשב"כ) : לפי אותו סעיף מצוטט מר עבד אלפתאח כמי שאמר
לחברי בל”ד במהלך מפגש בצפון הארץ, כי מטרת בל”ד הנה ”להכשיר צעירים בדרך אל
המטרה הסופית שהיא מדינה פלסטינית מהנהר אל הים ולא מדינה יהודית, אלא מדינת
כל אזרחיה” ובנוסף נטען כי מר עבד אלפתאח ציין בפני הנוכחים כי דרישת השוויון הנה
דרישה זמנית והצפייה הינה להגיע למצב שבו היהודים ידרשו שוויון מאחר והם זרים.
מלבד העובדה שלא מצוין תאריך ומקום מדויק, הדברים המיוחסים למר עבד אלפתאח
הינם שקריים וחסרי כל שחר. מעולם לא השתמשו מנהיגי בל”ד במונחים ”מהנהר לים”
ואין מי מבל”ד שדוגל ברעיונות אלה. יצוין כי בפניותינו לצעירים אנו מדגישים בעיקר את
חשיבות החינוך שלהם, עתידם, והשמירה על זהותם הערבית.

(ראו לעניין זה ראו את תצהירו של עווד עבד אלפתאח, המזכיר הכללי של בל”ד, המצורף
לתשובה זו ומהווה חלק בלתי נפרד ממנה. וראו גם : תצהירו של ד”ר ג'מאל זחאלקה, ח.ג).

50. עמ' 15 סעיף ד' (מידע מהשב"כ) : באותו סעיף צויין, כי מר עבד אלפתאח אמר ”אנו
המשך תנועת אלארד ונמשיך בדרכם. מטרתנו הסופית ידועה והינה סילוק הציוניים
והדבר אפשרי”.

מעולם לא נאמרה אמרה זו על ידי מי ממנהיגי בל”ד. אנו לא דוגלים בסילוק אף אחד
מהמדינה – לא ערבי ולא יהודי. דברים שקריים אלה נוגדים את תפיסתנו המוסרית. אגב,
אין מקום בבל”ד גם למי שדוגל ברעיונות בלתי מוסריים אלה.

(ראו : תצהירו המפורט של מר עבד אלפתאח. ח.ג).

51. עמ' 16 סעיף ה' (מידע מהשב"כ): באותו סעיף צוין כי "במהלך 2001 אמר פעיל בל"ד כי הנוער של בל"ד הוא שיחזיר בעתיד את הפליטים הפלסטיניים לכל שטח פלסטין בעת שתוקם מדינת פלסטין על הריסות מדינת היהודים". מלבד העובדה שלא מציינים את שמו של "פעיל בל"ד" שמיוחסת לו אמרה זו (והייתי מקווה שנדע את שמו, אם בכלל, על מנת לפעול לסילוקו המייד מהמפלגה), סעיף זה הינו שקרי לחלוטין.

(ראו לעניין זה תצהירו של מר עווד עבד אלפתאח מזכ"ל בל"ד, והנוהג לשבת בישיבות בני צעירי בל"ד בכל פעילות הקשורה למפלגה, ח.ג.)

52. עמ' 16 סעיף ו': באותו סעיף מובא ציטוט מדבריי בנאום שלי בקרדאחה בסוריה לפיו אמרתי, כי "...כפי שסוריה התנערה לה (בהיותה) גוב אריות ערבי, כך תתנער פלסטין על כל מרחביה, פלסטין שהוכתה באסון (מידל) מכונת המלחמה האמריקאית-ישראלית". קטע זה הינו חלק מהנאום שלי בסוריה שבגיניו הוגש נגדי כתב-אישום והתיק תלוי ועומד בפני בית-המשפט השלום בנצרת. עם זאת, התביעה לא התמקדה באמרה זו אלא באמרה אחרת. להלן תוכן דבריי הרלוונטי מהחקירה המשטרית בהתייחס לאותו ציטוט (השיבושים במקור):

"שאלה: לגבי הקטע שבו רשום כאילו רשום פגועת האסון מ-1925- מתגלמת כעת בכל אתר ואתר ברחבי פלסטין, למה כוונתך?

תשובה: אני משווה את האירוע בדמשק שהיא רק חלק מסוריה בקונטקסט הפלסטיני כאשר המושג הוא לא גיאוגרפי אלא פוליטי, וכאשר אני מדבר היום על המאבק הפלסטיני בהקשר הקולוניאלי אני מדבר על הגדה המערבית ברצועת עזה.

שאלה: מה מבין ערבי באשר הוא ערבי בכל מקום כאשר הוא שומע הקטע בכל אתר ואתר ברחבי פלסטין וגם אתה אומר כך – תתנער פלסטין על כל מרחביה.

תשובה: השומעים כולם יודעים מי אני ומהם עמדותיי ויודעים שאני תומך בהקמת מדינה פלסטינית בגבולות ה-4- ביוני 1967 וכאשר אני אומר "מכונת הצבא האמריקאי-ישראלי", היא בטח לא פועלת במשולש או בגליל אני מתכוון בשטחים לאחר 1967. אני חושב שכל שומע שישמע אותי יודע למה אני מתכוון. אני מניח שאם הנואם היה אדם אחר מארגוני הסירוב הפלסטיני היו מבינים כוונה אחרת. אני

חושב שזה ברור, וחלק מהאנשים מעורבים בוויכוחים אתי ובוויכוחים שניתן להם פרסום פומבי. בקונטקסט ההיסטורי אני דוגל בפשרה היסטורית שכוללת את קיומה של מדינת ישראל וכשאני אומר שטחים כבושים אני מתכוון לגדה המערבית ולעזה."

רצ"ב תוכן עדותי במשטרה מיום 27/06/01 כנספח שסימנו ע39/.

53. עמ' 16 סעיף ז': מובא ציטוט "מההצהרה הלאומית הדמוקרטית", שנכתבה על ידי, לפיו עמדתי על הסתירה בין הגדרת המדינה כיהודית להגדרתה כמדינת כל אזרחיה.

כן, זה ציטוט נכון, ואכן אמרתי את הדברים, וציינתי כי ישנה סתירה פנימית במישור התיאורטי בין המדינה "היהודית" והמדינה "הדמוקרטית". הרי על מה כל הוויכוח במדינה בין חילוניים-לאומיים, בין חילוניים-ליברלים, בין דתיים-לאומיים לבין חרדים, בין חילוניים לבין דתיים, אם לא על עניין זה. רק עתה מגלה היועץ המשפטי את מורכבות סוגייה זו? כן, אנחנו חלוקים בעניין זה. הבהרתי לעיל את עמדתי בנושא ההגדרה העצמית של העם היהודי בישראל. והסברתי לעיל בעניין מהותה של מדינת כל אזרחיה הם מספקים. אכן, אנחנו מצליחים לאתגר את השיח הציבורי בעניין זה, ומציבים בפניו שאלות קשות ביותר בתחום זה. בישיבה המיוחדת לציון חמישים ואחת שנה לכינונה של הכנסת – האם הגיע זמן לחוקה? שנערכה בכנסת ביום 24/1/2002 עמדתי על מערך ניגודים זה:

"האם מדינת ישראל היא יהודית במהותה, כפי שהגדיר אחד משופטי בית-המשפט העליון, ודמוקרטית רק באופייה? ואם כבר מדינת ישראל היא יהודית במהותה, מה זה מהות יהודית? אפשר להגדיר מהות יהודית בלי להתווכח הרבה מאוד עם המפלגות החרדיות על מהות יהודית? האם באמת השופטים חילונים יכולים להגדיר מה זה מהות יהודית, אם מדינת ישראל היא יהודית במהותה ודמוקרטית באופיה? האם יש לדמוקרטיה מהות חוץ מאופיה?...האם מדינת ישראל היא מדינה יהודית כי הלאומיות שלה יהודית? כי יש בה רוב עברי, כפי שפעם השתמשו במושג? בן גוריון, בנאום שלו על חוק האזרחות ועל חוק השבות, השתמש בכלל במושג: אומה עברית. כל הזמן השתמש במושג אומה עברית. לא במהות יהודית ולא ביהדות מובהקת. האם היהדות הזאת, כלומר לאומית עברית, בזה מדובר? מדובר בלאומיות עברית? אם מדובר בלאומיות עברית, אז בהחלט אפשר

להפריד דת ממדינה במדינה הזאת. אם היהדות היא דת, אז אנחנו נדבר על מדינת הלכה. אם מדינת ישראל היא יהודית, כאשר יהדות היא גם לאומיות וגם דת, אז אי-אפשר להפריד דת ממדינה. אדוני היושב-ראש, אם אי-אפשר להפריד לאומיות מדת, אי אפשר להפריד דת ממדינה, ואם אי אפשר להפריד דת ממדינה, אי אפשר לדבר על דמוקרטיה ליברלית. אפשר לדבר על דמוקרטיה אחרת אבל לא הליברלית...הוויכוח האמיתי הוא הוויכוח הזה, מה זה מדינה יהודית דמוקרטית? מה זה מדינה יהודית? האם זה דת? האם זה לאומיות עברית, כאשר מדינת ישראל מבטאת את זכות ההגדרה העצמית של הרוב העברי, או שזו מהות ארכאית שצריך להמשיך לחפש בארכיאולוגיה של הזיכרון האנושי, עוד 2000, ועוד 3000 שנה ועוד קצת, ועוד קצת, ולהוציא עוד מהויות ועוד מוסר ולהתווכח. והאם אנשים חילוניים יכולים לקבוע זאת? האם הפרלמנט יקבע זאת? האם בתי-המשפט יקבעו את זה? אפילו לפני בתי-משפט, למה? שופטי בתי-המשפט הם אנשים חילוניים, וגם אנחנו בכנסת אנשים בשר ודם, אנחנו יכולים לקבוע במה שהם לא יכולים לקבוע? מה ההבדל בינינו לבינם? ההבדל בינינו לבינם שאנחנו נבחרים והם לא, אבל זה לא הבדל בכשרון, לא בהבדל להכריע בשאלות כאלה. זה הבדל בתפקיד. זה הבדל בתפקוד. אל לנו לחשוב לרגע אחד שבית-המשפט צריך להיות גוף נבחר בשביל שיוכל להכריע בשאלות כאלה. ההפך הוא הנכון, אדוני היושב-ראש. אני מסכים לדעתו של השופט אהרן ברק, שדמוקרטיה איננה שלטון הרוב, היא שלטון הרוב הכפוף לערכים דמוקרטיים. זוהי דמוקרטיה, ומישהו צריך להיות אמון על הערכים הדמוקרטיים האלה. מישהו צריך להכפיף את הרוב לערכים הדמוקרטיים האלה, וזהו בית-המשפט. אדוני היושב-ראש, בית-המשפט הוא הגוף שצריך להיות אמון על כך שהערכים הדמוקרטיים אשר הכנסת ניסחה, לא הוא, בצורת חוקים – הכנסת תהיה כפופה להם, והוא לא צריך להיות כפוף לרוב מזדמן או למצב רוח מזדמן או להלך רוח מזדמן בציבור. לדעתי זה תפקידו. אם כבר מנסחים חוקי-יסוד, ולא הוא, אנחנו מנסחים חוקי-יסוד – הוא צריך להיות אמון על כך, שמצבי רוח והלכי רוח חולפים בבית הזה לא ישנו את עקרונות היסוד הללו אשר בית-המשפט אמון עליהם. הוא לא לוקח לעצמו סמכות, אנחנו נותנים לו סמכות...שלטון הרוב כפוף לערכים ולעקרונות ולנורמות הדמוקרטיות שצריכות להיות מנוסחות בצורת חוקי-יסוד

במדינה מתוקנת. אבל גם השאלה של רוב, איזה רוב... הרוב הדמוקרטי הוא לא רוב אתני, הוא לא רוב לעומק, הוא רוב אופקי. הוא לא רוב של זהויות. במדינה שיש בה רוב מוסלמי, לא שלטון המוסלמים הוא הרוב אלא שלטון רוב האזרחים המסכימים לדעה מסוימת בפרוגרמה מפלגתית מסוימת או בתוכנית מסוימת למשול במדינה הזאת. לכן הרוב הוא לא הזהות, הוא רוב האזרחים...".

רצ"ב פרוטוקול הדיון שהתקיים בכנסת ביום 24/01/02 בנושא: ישיבה המיוחדת לציון חמישים ואחת שנה לכינונה של הכנסת – האם הגיע זמן לחוקה?: הפרוטוקול מסומן כנספח המסומן ע40/.

ראו גם מאמרי הרצ"ב בעניין הסתירה בין דת לדמוקרטיה: עזמי בשארה "על הקשר בין דת לדמוקרטיה" רבגוני, יולי 1998, עמ' 19-21, נספח ע41/.

(וראו: חוות הדעת המצורפת של ד"ר אמנון רז-קרקוצקין אשר בה הוא עומד על הויכוח הציבורי האקדמי הנמצא סביב הגדרת המדינה ומתייחס לתפקידה של בל"ד והעומד בראשה בהצבת אתגר פוליטי אינטלקטואלי באותו עניין, נספח ע4/ , ח.ג).

54. עמ' 16 סעיף ח' (מידע מהשב"כ): באותו סעיף נטען כי במהלך הרצאה שנשאתי באוגוסט 2001, אמרתי כי רק צאצאי היהודים ששהו במדינה לפני הקמתה ב-1948 יוכלו להישאר במדינה הדו-לאומית.

מלבד העובדה שציטוט זה הינו מסולף, שקרי, ולדעתי גם השב"כ יודע שהוא לא נכון, מעניין איך לא הצליחו, אם מדובר בהרצאה, כפי שמצוין, ולא בפורום סגור, לציין בפנינו את תאריך ההרצאה ומיקומה. הרי כל הרצאותיי הם תמיד בפני פורום גדול! כהערת אגב אומר בהקשר זה כי, יש גם יהודים בהנהגת בל"ד, וגם מועמדים יהודים ברשימה שלא נבדקה שנת עלייתם, אך למיטב ידיעתי יש בהם שהגיעו לארץ או נולדו בה לאחר 1948.

(בעניין עמדת בל"ד ויחסה אל היהודים לרבות אלו שנולדו לאחר 1948, ראו: תצהירו של ד"ר גימאל זחאלקה, ח.ג).

55. עמ' 17 סעיף ט' (מידע מהשב"כ): בסעיף זה מובא ציטוט כביכול מדברים שאמרתי במהלך הרצאתי בפני צעירי בל"ד שהשתתפו במחנה הצעירים של בל"ד שנערך "בנווה שלום" בשנת 2001. לפי אותו ציטוט ציינתי את "הצורך של נוער בל"ד לתפקד כמו חיילים" ואמרתי ש"הם הצבא שלנו בעתיד, מאחר ולא הולכים לצבא אז כאן הינם בצבא

פלסטיין ועליהם להתכונן לעתיד, כי צפויה מערכה ארוכה עם הציונים ואנו ננצח בסוף, רוצים אתכם בהפגנות זורקים אבנים".

כאן מדובר על הקמת צבא, ואיפה, בנווה שלום! אף אחד לא נחקר? אף אחד לא נעצר? גם המבקשים יודעים שכל הדברים המיוחסים בסעיף זה רחוקים, רחוקים מאוד מלהתקרב לאמת. אומר באופן החלטי שהמסר שלי לצעירים תמיד היה ויהיה שאני רוצה לראות אותם באוניברסיטאות למען עתיד בטוח יותר ולא בבתי סוהר, ותמיד הדגשתי את חובתם לפעול על פי החוק. אותה הרצאה שנשאתי בפניהם התייחסה להתפתחות ההיסטורית של המשטרים הדמוקרטיים. לא למותר לציין כי התאריכים שצוינו בסעיף זה אינם נכונים. כמו כן, הדברים המיוחסים למר עבד אלפתאח הינם חסרי יסוד, ומעולם לא שמעתי מי מבין הצעירים אומר את הדברים המיוחסים בסעיף זה.

לעניין המסרים שלי לנוער, רצ"ב קלטת המתעדת נאום שנשאתי בפני כינוס של צעירים. הקלטת רצ"ב בצירוף התצהירים המאמתים של הצלמים ניזאר יונס, מוסטפא ריאן ולובנה ספדי, אשר צילמו את הקטעים המופיעים בקלטת זו. הקלטת והתצהירים מסומנים כנספח ע42/.

(ראו גם :

תצהירו של מר עבד אלפתאח, מזכ"ל בל"ד, אשר מכחיש מכל וכל כי דברים אלו יצאו מפיו של ח"כ עזמי בשארה ;

תצהירה של הנערה רוואן אגברייה, אשר השתתפה במחנה הנוער במועדים הרלוונטיים בו היא מכחישה את המיוחס לח"כ בשארה ולמר עווד עבד אלפתאח ;

תצהירה של הנערה רשא עבד, אשר השתתפה במחנה הנוער בנווה שלום במועדים הרלוונטיים, ובו היא מכחישה את המיוחס הן לח"כ בשארה והן למר עווד עבד אלפתאח, ח.ג).

56. עמ' 18 סעיף י' : בסעיף זה נטען כי, אחותי הגברת ראודה עטאללה, תיכננה להקמת מחנה קיץ לילדים במסגרת פעילויותיה "באגודת התרבות הערבית" בשם : "מחנה הזהות הלאומית" ומטרתו "חינוך לזהותם הפלסטינית ולהכרה בהיותם פלסטינים תחת הכיבוש הציוני...".

השימוש בפעילות החברתית של אחותי ראודה עטאללה הינו חסר תום לב, ומעיד אך ורק על הראיות המפוקפקות של המבקשים והעדרה של תשתית עובדתית רלוונטית שתמוך בגרסתם. עמותה זו אינה שייכת לבל"ד, ומטרתה הינן גלויות וחוקיות. בנוסף, מעולם לא קבעה עמותה זו, המוכרת לי באופן אישי, כי מדובר במצב של כיבוש במדינת ישראל.

(בעניין זה: ראו תצהירה של ד"ר ראודה עטאללה המצורף לתשובה לבקשת הפסילה ומהווה חלק בלתי נפרד ממנה, ח.ג.).

57. **עמ' 18 סעיף יא:** היועץ המשפטי מביא כאן ציטוט לפיו ציינתי באחד המאמרים שכתבתי כי, "לא ניתן לפתור את בעיית הפליטים על ידי הכרה בזכות השיבה, אלא אם כן ישתנה אופיה הציוני של מדינת ישראל". וכן שיהדות המדינה מהווה מכשול למימוש זכות השיבה.

הדברים המצויינים כאן מעידים על בעיה בהבנת הנקרא. כאן מדובר בניתוח אנליטי ולא בפרוגרמה פוליטית. אכן אני טוען כי זכות השיבה הינה זכות לגיטימית, במיוחד משום שהיא נתמכת על ידי החלטות האו"ם, וכי הדבקות בזכות זו, ולו במישור המוסרי, הינה מובנת ומוצדקת. אולם, לפי הניתוח שלי, הבעיה נעוצה במימושה המלא של זכות זו במסגרת הסדר מדיני. אך ברור שמדינת ישראל תתנגד – והיא אכן מתנגדת – לשינוי המאזן הדמוגרפי שלה כל עוד שהיא נשלטת על-ידי האידיאולוגיה הציונית. על כן, יש לעשות אבחנה בין ההכרה בזכות זו לבין המימוש המלא שלה בהסדר מדיני.

(לעניין זה ראו: תצהירו של מר עוואד עבד אלפתאח, המזכיר הכללי של בל"ד, בהתייחסו לפתרון הבעיה הפלסטינית, בין היתר על-ידי מציאת פתרון מדיני לעניין זכות השיבה, ח.ג.).

58. **עמ' 19 סעיף יב:** באותו סעיף הנני מצוטט כמי שהצביע, במהלך ראיון לעיתון הירדני אל-דוסתור, על הקונפליקט הקיים בין מושג השוויון והרעיון הציוני: "אם אתה מחליט לקחת חלק בפעילות הפוליטית בישראל הרי שאתה פועל במסגרת השלטון הישראלי הקיים, והשאלה הנשאלת היא איך לעשות שימוש בכלים אלה על מנת להחריף את הניגודים בקרב הציבור הישראלי ולעורר את הקונפליקט בין רעיון השוויון והרעיון הציוני".

אין זה סוד כי אנו בבל"ד מעמידים אתגר רציני מול האידיאולוגיה הציונית בדבר יישום השוויון האזרחי. טענו זאת כל הזמן והצבענו על הסתירות הקיימות בתפיסה האידיאולוגית של המדינה. ואכן, פרויקט האזרחות השווה מעמיד אתגר רציני מול תפיסה זו. זה לא סוד. אני מתייחס לשימוש בכלים הפרלמנטריים במובנם החיובי משום שהם מאפשרים להעלות סוגיות רציניות כאלה. על זה מתקיים דיון וזה העיקר. כתבתי רבות על כך, וחומר זה נלמד גם באוניברסיטאות בישראל. אכן אנו גאים שהצלחנו ליצור ויכוח רציני סביב סוגיית האזרחות, ונמשיך להעלות את הסתירות שאנו טוענים להם בתפיסה זו. בו זמנית נמשיך להיאבק למען שוויון מלא. המצב הקיים היום, כפי שאני טוען, לא מאפשר השגת שוויון מלא. היש מי שחולק עמי על כך?

59. עמ' 22 סעיף א' (מידע מהשב"כ): לפי דיווח השב"כ נפגשתי עם הנהגת ארגון החמאס בחברון, וציינתי בפני הנוכחים כי אני רואה בעצמי "לוחם במאבק נגד ישראל כמו שאר הנוכחים בחדר". בהמשך הנני מצוטט כי "הסברתי לערפאת" ש"עליו להקים חזית אחת עם כל הגופים הפלסטינים", וכי "הציבור הערבי בישראל יקום ויעמוד להיאבק על זכות הפלסטינים כחזית שניה מול ישראל".

הדברים המופיעים כאן הם שקריים וחסרי כל יסוד. הוזמנתי באופן אישי על ידי אסיר לשעבר, שביקרתי אותו עת מעצרו בכלא מגידו, לא הכרתי את היושבים בחדר, שבאו והצטרפו אלינו, וכשהוצגו בפניי הוצגו בשמותיהם ולא בתפקידם הפוליטי. למיטב זכרוני, נדונה שאלת התועלת בישיבה בכנסת במאבק נגד הכיבוש, ולמען זכויות-האדם של הפלסטינים תחת הכיבוש. כמובן שהועלתה הטענה, אשר בדרך כלל מועלת על-ידי העולם הערבי, בדבר התועלת שתצמח לפלסטינים מהישיבה בכנסת. הסברתי לנוכחים את עמדתי, שלפיה אנו נאבקים במסגרת האזרחות הישראלית ובכלים הפרלמנטריים נגד הכיבוש וכד', וכי זהו המקום הרלוונטי והחיוני מבחינתנו להעלאת סוגיה זו על האג'נדה הציבורית בישראל. כמובן שהחל ויכוח בין הנוכחים, בינם לבין עצמם, חלקם סבר שזה עוזר והחלק השני סבר שזה לא עוזר.

60. הדברים המיוחסים לי כי שוחחתי עם ערפאת על פתיחת חזית שנייה בישראל, לא היו ולא נבראו. לדעתי על הזרמים הפלסטינים השונים לפעול במסגרת אחת שתחייב את כל הזרמים, בהתאם לאג'נדה פוליטית אחת וברורה. זוהי עמדתי, וכתבתי עליה רבות. לו עמדה זו היתה מתקבלת, והיתה מוקמת ממשלת אחדות פלסטינית, כל פעולות ההתאבדות היו נמנעות. חלק מהפעולות האלו, לדעתי, נובע מהתחרות בין הארגונים, שהיתה נמנעת לו היו חברים במסגרת אחת. אנו בבל"ד נמשיך לפעול בדרכים הלגיטימיות לסיום הכיבוש, אך אין בין זה לבין הצטרפות הערבים בישראל למאבק נגד הכיבוש, כפי שתואר כאן, ולא כלום.

אציין כי, בעניין עמדתי זו עומד להתפרסם בקרוב מאמר בכתב העת *The Journal of Palestine Studies* תחת הכותרת: 'The Quest of Strategy', שהנו תמלול להרצאה שנשאתי ברמאללה.

61. עמ' 22 סעיף ב': דיווח מאת עיתון "אלחיאאת אלג'דידה" לפיו גורמים בבל"ד, כולל אותי, נפגשו על גורמים מהחזית העממית לשחרור פלסטין, והדגשנו כי, "שלוש ביטחון ויציבות לא יושגו אלא על-ידי חיסול הכיבוש וההתנחלות, נסיגה ישראלית מלאה מהאדמות הפלסטיניות והערביות הכבושות, הקמת מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים, וחזרת הפליטים לבתיהם שמהם נעקרו".

הציטוטים כאן לא מדויקים דיים. עמדתנו בנושא היא ברורה: אכן קשה להשיג שלום יציב בלי נסיגה לגבולות ה-4- ביוני 1967, וההתנחלויות הן מכשול רציני להשגת הסכם יציב. אנו תומכים בעמדה כי ירושלים המזרחית תהיה בירת מדינת פלסטין בגבולות 1967.

62. לגבי הסעיפים המתייחסים לנאומי באום אלפחם ובסוריה וכלל ההתבטאויות שנוגעות לחזבאללה אתייחס אליהם בהמשך ובנפרד.

63. עמ' 26 סעיף ח': סעיף זה מביא ציטוט מדברים שנשאתי בוועידה הראשונה של הרופאים והרוקחים של פלסטין באירופה אשר נערכה בברלין. לפי אותו ציטוט ציינתי בפני קהל הנוכחים כי, "הפסקת האיתפאדה פירושה כניעה ולכך לא תסכים הרשות הפלסטינית. הכרחי הוא שהלוחם יאמין כי הוא מסוגל להשיג ניצחון וכי שרון איננו סופרמן".

הדברים כאן אינם מדויקים, אני לא משתמש במילה "לוחם" שתרגומה לערבית הוא "מוקאתל" אלא במילה "מונאדל" שתרגומה struggler ולכן התרגום אינו נכון. בהמשך, כשאתייחס לנושא כתב-האישום יובהר כי, אמרתי יותר מפעם מעל דוכן הכנסת שאם שרון סבור שההתנגדות לכיבוש תיפסק והעם הפלסטיני ייכנע לתכתיביו, הרי הוא טועה, כי התוצאה תהיה אך ורק הסלמה, ועל כן טענתי כי האופציה היחידה היא מהלך מדיני שיהיו שותפות לו גם מדינות ערב שיובילו לשינוי בעמדות ארה"ב. מדובר בניתוח של תמונת מצב פוליטית. אכן, אני רואה בהתנגדות לכיבוש זכות לגיטימית, אך תמיד שללתי את הפגיעה באזרחים ובחפים מפשע.

64. עמ' 26 סעיף ט': לפי סעיף זה, ציינתי במהלך עצרת של בל"ד ביום 16.03.02 כי זוהי הפעם הראשונה בהיסטוריה של העם הפלסטיני שההתנגדות לכיבוש הישראלי הפכה לחלופה הראשונה והאחרונה. "ובהמשך אני מצוטט כמי שמברך את העם הפלסטיני על עמידתו האיתנה בפני הכיבוש הישראלי.

אכן, אני טוען כי ההתנגדות לכיבוש היום היא החלופה הראשונה והאחרונה. כאן מדובר אך ורק בניתוח אנליטי, ותו לא.

כמו כן, הריני לציין כי, אני אכן מברך את בני עמנו על עמידתו האיתנה מול מדיניותו הקיצונית של שרון: עוצר, סגר, הרג, פצועים, הריסת בתים, הרעבה ועינויים. ואכן, אני תומך בסילוק הכיבוש. עם זאת, תמיד הבהרתי את עמדותי לגבי הקווים האדומים של ההתנגדות, כפי שצינתי לעיל.

65. עמ' 27 סעיף י' (מידע מהשב"כ): לפי דיווח השב"כ במהלך מפגש של חברי הוועד המרכזי של בל"ד בכפר יפיע בשנת 2000, ציין אחד מחברי הוועד המרכזי, מר מחמוד זיאדנה, כי

"על ערפאת להטיל את כוחותיו המיוחדים למלחמה בישראל, שכן לא ייתכן כי הרוגים יהיו רק מצד אחד, וכי ישראל לא תספוג אבדות".

מעולם לא התקיימה ישיבה להנהגת בל"ד בכפר יפיע. ומעולם לא שמעתי מי מבין חברי בל"ד או הנהגתה שאמר את הדברים המיוחסים למר זיאדנה. מקומו של אומר דברים אלה אינו בשורותינו.

(בעניין זה ראו את תצהירו של מר זיאדנה המהווה חלק בלתי נפרד מתשובתנו לבקשת הפסילה, וראו גם: תצהירו של מר עווד עבד אלפתאח, מזכ"ל בל"ד, ח.ג.).

66. עמ' 27 סעיף יב': בסעיף זה מובאים ציטוטים מסיסמאות ש"קרא, יחד עם אחרים", מר עבד אלכרים אלעתאייקה "במהלך עצרת לכבוד יום האדמה בה השתתפו מאות אנשים". מר אלעתאייקה מופיע בתואר "אחראי צעירי בל"ד בנגב".

מר אלעתאייקה אינו אחראי צעירי בל"ד בנגב. והוא אחד מבין האלפים שהם חברי המפלגה. ובכל מקרה, הוא לא הורשע בגין כתב-האישום המיוחס לו, והוא עדיין בחזקת חף מכל פשע.

67. עמ' 27 סעיף יג' (מידע מהשב"כ): על-פי מידע שנמסר מאת השב"כ הופיע מר עבד אלפתאח ביום האדמה, מרץ 2002, בפני צעירי מפלגת בל"ד בנגב, ונשא דברים לפיהם תמך בפעילות שיחרור צבאיות נגד ישראל.

למיטב ידיעתי מר עבד אלפתאח לא נשא דברים בפני צעירי בל"ד אלא בפני קהל רחב ומגוון. ובכל מקרה אין שחר לדברים המיוחסים לו. אין זה מתפקידנו להתוות דרכי התנגדות לפלסטינים בשטחים הכבושים.

(ראו: תצהירו של מר עבד אלפתאח. ח.ג.).

כתב האישום: נאום סוריה ונאום אום אל פחם – בעניין חיזבאללה:

68. המבקשים מעלים חלקים נפרדים ופזורים של הנאומים שלי בסוריה ובאום אלפחם שבגינם הועמדתי לדין. על מנת לחסוך מטרחתם של המבקשים, אציג את כתב האישום במלואו ואתיחס בפרק זה לכל הטענות המתייחסים לחזבאללה ולנאום בסוריה. היועץ המשפטי לממשלה שהגיש כתב-אישום זה בפני הכנסת וביקש הסרת חסינותי המהותית, מבקש עתה מאותו גוף שיתערב שוב בראיות כאשר ההליך תלוי ועומד. אולם הוא עושה זאת לאחר שהתברר לו בהליכים המקדמיים של תיק זה, כי כל מה שהעליתי בנאומיי לפי

כתב-האישום הועלה בכנסת לפני כן, וכי הצגתי ראיות ברורות אשר מפריכות את הגרסה של התביעה, ולכן הסבירות כי בית-המשפט יבטל כתב-האישום, במיוחד בגין טענת החסינות המהותית, הינה גבוהה ביותר.

69. למען הנוחיות, אעלה על כתב זה את כתב-האישום דנן, כדלקמן :

"ביום 5.6.00, כשבועיים לאחר נסיגת ישראל מלבנון, קיימה תנועת בל"ד כנס ב"אולמי אלאניס", באום אל פחם, וזאת לציון 33 שנה למלחמת ששת הימים. הנאשם נשא את הנאום המרכזי בכנס ובמסגרתו השמיע את הדברים הבאים :

"החיזבאללה ניצח, ולראשונה מאז שנת 1967 טעמנו את טעמו של הניצחון. זכותו של החיזבאללה להתגאות בהישגו ולהשפיל את ישראל, ישראל מנסה עכשיו לשפר את תדמיתה ברחבי העולם ומוכרת גירסה לא נכונה כאילו ביצעה את החלטת האו"ם 425, אבל היא נחלה תבוסה אחר תבוסה ונאלצה לצאת מדרום לבנון. זו האמת. זה יום ה-5 ביוני הראשון מאז שנת '67, שהביא לשינוי במפלס המוראל שלנו, פעם ראשונה שאנו רואים ניצוץ של תקווה. אם היינו לומדים לקח ממה שקרה באסון 'אלנכבה', לא היתה מתרחשת התבוסה ב-1967... לבנון, החלשה במדינות ערב, הציגה מודל קטנטן שאם נביט לעומקו ניתן להסיק את המסקנות הנחוצות להצלחה וניצחון – מטרה ברורה ורצון עז לנצח, והכנת האמצעים הנחוצים הדרושים להשגת מטרה זו. ישראל האשימה את סוריה ואיראן בניצול החיזבאללה למען השגת האינטרסים שלהן, אבל זה לא נכון. כוחות ההתנגדות הלבנוניים הם אלה שניצלו היטב את היחסים הרעועים בין סוריה ואיראן לבין ישראל, למען האינטרסים שלהם... והחיזבאללה קלט את הלך הרוח ברחוב הישראלי וניצל את זה עד תום. הוא דאג שמלחמת הגרילה שלו תהיה מתוקשרת היטב, וכל הישג שלו השפיע רבות על מוראל העם בישראל שפקעה סבלנותו באיטיות נוכח האבידות שספג מהחיזבאללה".

וביום 10.6.01, השתתף הנאשם בטקס אזכרה לנשיא סוריה, חאפז אלאסד, בקרדחה שבסוריה. בנאום בכנס, אמר הנאשם, בין היתר, את הדברים הבאים :

"לא עוד ניתן להמשיך, מבלי להרחיב את המרווח בין אפשרות המלחמה הכוללת ובין העובדה שהכניעה הינה בלתי

אפשרית. מה שמאפיין את ממשלת שרון הוא שלאחר ניצחון ה"התנגדות" הלבנונית אשר הפיקה תועלת מהמרווח הזה שאותו הרחיבה סוריה בהתמדה, בין קבלת התנאים הישראליים הקרויים בשם שלום כולל בר-קיימא, לבין האופציה הצבאית. המרווח הזה הועיל לעקשנות ולהתמדה והגבורה של הנהגת ולוחמי ה-"התנגדות" הלבנונית. אולם לאחר ניצחון ה-"התנגדות" ולאחר ג'יבה וכן לאחר כישלון "קמפ דיוד", באה ממשלה ישראלית שמנסה להצר מרווח זה, כדי שתעמיד בחירה בנוסח: או קבלת התנאים הישראליים, או מלחמה כוללת. כך אי אפשר יהיה להמשיך באופציה השלישית, שהיא אופציית ה"התנגדות", אלא ע"י הרחבתו מחדש של המרווח הזה, כדי שהאנשים יוכלו לנהל מאבק ו"התנגדות". לא ניתן להרחיב מרווח זה אלא באמצעות עמדה מדינית ערבית מאוחדת ואפקטיבית בזירה הבינ"ל, ואמנם הגיעה השעה לכך.

לפיכך, הנאשם, בדבריו לעיל, ביצע עבירות שיש בהן תמיכה בארגון טרוריסטי לפי הסעיפים 4 (א), 4 (ד) ו- 4 (ז) לפקודה למניעת טרור 1948-".

רצ"ב העתק מכתב האישום כנספח שסימנו ע43/.

70. מחומר הראיות עולה, כי כתב-האישום המתייחס לנאום שלי באום אלפחם אינו מתבסס על קלטת כלשהי, ואין לו תיעוד כלשהו. הראיה היחידה היא כתבה מאת העיתונאי סעיד בדראן מעיתון **מעריב** מיום 7/6/2000, שהתייחסה לאירוע באום אלפחם. כתבה זו התייחסה כביכול לנאום ולאסיפה. ביום 8/6/2000 מייד לאחר פרסום הכתבה פניתי בתלונה שהופנתה לעורך עיתון **מעריב** ובה טענתי כי הכתבה לעיל הנה רצופה תיאורים שאין אפשרות לתארם אלא כשקרים ודברי הסתה חסרי כל בסיס. בתלונתי ציינתי כי הכתב, סעיד בדראן, טען בפניי שהנוסח כפי שפורסם בעיתון שונה באופן מהותי מהנוסח שנמסר לעיתון על ידיו. לפי טענתו, נוסח זה תוקן במערכת, תוך הוספת אותם קטעי הסתה גזעניים על ידי עורך שלא נכח במקום כלל.

רצ"ב ממכתב התלונה שנשלח אל עורך מעריב מיום 8/6/00 המסומן כנספח שסימנו ע44/.

71. יתירה מזו, מחומר החקירה התברר לי, כי עיתון **מעריב** עצמו מודה שהציטוטים שהופיעו בכתבה, שהם הבסיס לכתב האישום המתייחס לנאום אום אלפחם, אינם מדויקים. כך מר אברהם תירוש – אומבודסמן העיתון "מעריב" – בהודעתו במשטרה:

"הועבר אלי מהעורך הראשי, יעקב ארז, מכתב תלונה של ח"כ עזמי בשארה מתאריך 8/6/00... בעקבות המכתב ערכתי בירור עם הכתב סעיד בדראן ועם עורך הכתבה, בחור בשם טוביה, שאינני זוכר כרגע את שם משפחתו, התברר שכפי שקורה גם במקרים אחרים, כיוון ששפתו העברית של סעיד בדראן אינה שפת האם שלו ואינה רהוטה דיה, העורכים עוברים איתו על כתבות ומשפרים את הלשון שלו. לשאלתכם, זה היה איתו בטלפון, אבל איתו, כך נעשה גם פה ואכן כמה ביטויים ותיאוריים שהופיעו בכתבה שכתבו על ידי העורך... הצעתי לו (לבשארה) לכתוב מאמר של עד 400 מילה שבו יסביר את עמדתו בנושא החיזבאללה וערביי ישראל תוך התייחסות לכנס. ההצעה הזאת באה מפני שהכרנו בעובדה שאכן בשל פעולות השכתוב שעשו הכתב והעורך ביחד הופיע בכתבה מס' מצומצם של תיאורים וביטויים לא מדויקים." (ההדגשה לא במקור).

רצ"ב הודעתו של מר תירוש במשטרה מיום 16/01/02 המסומנת כנספח **ע45**.

72. כמו כן, מחומר החקירה עולה כי, המשטרה פנתה לתחנות שידור, לרבות תחנות כבלים פירטיות, על מנת לבדוק באם מי מהן מחזיקה הקלטה לנאום שלי באום אלפחם, אולם, המשטרה לא מצאה ראייה שכזו. כמו כן, שבתי וציינתי בעדותי במשטרה שהביטויים המיוחסים לי בנאום אום אלפחם אינם נכונים כלל וכלל.

73. חשוב להדגיש כי המשטרה המליצה פעמיים על סגירת התיק נגדי בגין הנאום באום אלפחם. בסיכום התיק ובהמלצה מיום 19/12/00 ולאחר סקירת כל פעולות החקירה מציינת חברת צוות החקירה רפ"ק טליה צביאלי כי:

"מסקנות:

לגבי חשוד 1, ח"כ עזמי בשארה, התבטאותו בכנס נופלת בגדר "חסינות במילוי תפקיד, לפי חוק החסינות.

לו נפלה הטענה המקדמית לחסינות ח"כ במילוי תפקידו, אז הייתי מייחסת משקל לאמינות הגרסה שנתן חשוד 1 (ח"כ בשארה) בחקירתו בהסבירו את התבטאותו בכנס או את התבטאויות המיוחסות לו, לעומת עיתונאי "מעריב" וזאת

לאור מכתבו הספונטני לעורך "מעריב", ולגרסתו לא היה זה כנס הלל לחיזבאללה, אלא בזיקה ליציאת צה"ל מלבנון. אין לו כוונה שערביי ישראל ינהגו בישראל כפי שנהג ארגון החיזבאללה בלבנון. בכנס אף הזהיר מפני התבטאות הערצה לחיזבאללה. יחד עם זאת הביע דעתו בפני באי הכנס בדבר הלגיטימיות של ההתנגדות לכיבוש.

המלצות:

לסגור את התיק נגד חשוד 1 מחוסר אשמה."

רצ"ב מכתבה של רפ"ק טליה צביאלי מיום 19/12/00 המסומן כנספח ע46.

74. לפי מסמך זה, הרשות החוקרת ממליצה על סגירת התיק לא רק בגלל הטענה המקדמית, חסינות מהותית בלבד, אלא גם בגלל אמינות גרסתי מול גרסת העיתונאי מ"מעריב", ולכן, היא ממליצה על סגירת התיק מחוסר אשמה ולא מחוסר ראיות.

75. והנה, מכל חומר החקירה עולה, כי החומר שבכתב האישום לגבי נאום אום אלפחם מתבסס על כתבה בעיתון "מעריב", שעברה שיכתוב יצירתי ומאסיבי במערכת עיתון, ושאליה הוספו מילים ושיפוצי לשון המתבססים על ניחושיהם של מנסחי כתב האישום. אגב, לא במקרה הנאום שבכתב האישום מקוטע ולא רציף.

76. המעניין הוא שהיועץ המשפטי לממשלה לא הזכיר כלל בפני חברי ועדת הכנסת את העובדה כי המשטרה המליצה לסגור את התיק נגדי פעמיים.

77. על מנת שאמחיש את קיצוניותם של הדברים אציג חלקים מתגובתי בפני ועדת הכנסת המתייחסת לסעיפי האישום נגדי, ואשר היו אמורים לעורר דיון סביבם על מנת לבחון את השאלה העיקרית. להלן קטע מדבריי:

"גם כאשר אני מתאר מצב, אדוני היושב ראש, שתואם לגמרי, אדוני היועץ המשפטי, את עמדתי הפוליטית; כשאני נואם נאום ומתאר מצב הנוגע לעמדתי הפוליטית, נניח שאני אומר שההתנגדות לכיבוש הישראלי בלבנון היא התנגדות לגיטימית, אתה יכול לחלוק על עמדתי הפוליטית ועל זה

להתווכח. אבל כשאני אומר שחיזבאללה ניצח, אתה חולק עליי? אני חושב שיש הרבה בחברה הישראלית שחושב שזה תיאור של מצב. יש עכשיו אפילו אנשים בימין שאומרים זאת; הממשלה הנוכחית, למשל, קוראת ליציאה הישראלית מלבנון בריחה. האם הם משפילים את מדינת ישראל כשהם אומרים כך? אסור להם לדבר כך ולומר שמדינת ישראל ברחה מפני לוחמי חיזבאללה? אומרים את זה בטלויזיה כל יום, בזה הם משפילים את צה"ל ואת מדינת ישראל? הם מתארים מצב. כשאני מתאר את המצב, אני אומר שחיזבאללה ניצח. אם ככה מדברים בישראל, אז חיזבאללה ניצח. זה תיאור מצב לגיטימי או לא? זו דעה פוליטית או לא? על גבורתו של חיזבאללה, עקשנותו ועקביותו במאבק אתה חולק עליי? יכול להיות. אבל אתה חולק עליי בניתוח, לא בתיאור המצב. אתה חולק עליי בעמדה האם ההתנגדות היא לגיטימית, אבל מה עם כל הדברים האחרים? אתה חולק על הניתוחים שלי שחיזבאללה ניצח ושחיזבאללה גיבור (נקטע) ושלחיזבאללה יש עקביות ובהירות ראייה ושהוא ניצל את דעת הקהל הישראלית בצורה מתוחכמת? אתה חולק עליי כפרשן, כמנתח. האם כמשפטן אתה חולק עליי, כיועץ משפטי לממשלה בנושא של חבר כנסת?"

ראו: פרוטוקול דיון ועדת הכנסת מיום 25/09/01, עמ' 51-50.

78. הבאתי לעיל את הראיון עמי בעיתון "אלשרק" ששלל את הקריאה להעתקת מודל חיזבאללה לשטחים הכבושים ואוסיף לצורך המחשה את דבריי בפני חברי ועדת הכנסת עת הדיון בהסרת החסינות:

"אדוני היושב ראש, אחרי הניצחון של חיזבאללה בלבנון ושל ההתנגדות הלבנונית לכיבוש הישראלי בדרום לבנון, היה דיון בלבנון אם ראוי להעתיק את המודל הזה לפלסטין. התקיים דיון, לא בעיתונות הישראלית אלא בעיתונות הלבנונית. יש לי מאמרים שבועיים בעיתונות הערבית, השתתפתי בוויכוח לפני שנים, כתבתי מאמרים לא פה אלא בעיתונות הלבנונית, שאי אפשר להעתיק את המודל לפה. ואני מסביר את זה וזה לא מוזכר פה. כששאלו אותי בתחנת המשטרה: האם אתה קורא לחיקוי המודל הזה, אני אומר: לא רק שאני לא קורא לחיקוי,

אני משתתף בערבית בכתיבת מאמרים בלבנון ומסביר שאי אפשר להביא את המודל הזה לתחומי מדינת ישראל. יש לי מאמרים בנושא, אני אתן לך את המאמרים. ועוד התווכחו אתי, אנשים מחיזבאללה כתבו מאמרים והתווכחו אתי והתווכחתי אתם בחזרה, כלומר התקיים דיון. אדוני היושב ראש, יש לי בנושאים האלה דעות פוליטיות, הרי זה לא עניין שמישהו עולה על הבמה ובלהט הדברים אומר משהו, יש לי דעות."

ראו: פרוטוקול ועדת הכנסת מיום 25/09/01, עמ' 60.

79. דברים דומים לאלו שנשאתי בסוריה, נשאתי גם מעל דוכן הכנסת. בנוסף, מלכתחילה, אף אחד לא העלה על דעתו להעמידני לדין בגין אותם דברים, לרבות היועץ המשפטי לממשלה. נהפוך הוא, מייד לאחר נאומי בסוריה התראיין היועץ המשפטי לממשלה בתחנת הרדיו "גלי צה"ל" ביום 11/6/01 ושם התייחס לאפשרות הגשת כתב-אישום נגדי, לאמור:

"יש בעיה משפטית שגם עמדתי עליה חוץ משאלת החסינות שלי עד...קודם ושהיא נכונה ויש שאלה שהיא שלב שתמיד צריך לעבור, היום לפי המצב החוקי, לפי פרשנות בית המשפט העליון בפרשת ג'בארין לפקודה למניעת טרור, הסתה לאלימות שעשינו בו שימוש הרבה זמן היום מיוחד לארגוני טרור ולכן ככל הנראה במקרה זה לא בהכרח חל".

80. בתחנת הרדיו "קול ישראל" צוין באותו יום ה-11/6/01:

"לדעת היועץ המשפטי לממשלה אי אפשר להעמיד את בשארה לדין על עצם הנסיעה... יש גם קושי להעמיד אותו לדין על הסתה, שכן בית המשפט העליון פסק שאפשר להאשים אדם בהסתה לאלימות רק אם הוא חבר בארגון טרור".

רצ"ב תמליל הראיון עם היועמ"ש, בתחנות הרדיו "גלי צה"ל" ו"קול ישראל" מיום 11/06/01 כנספח שסימנו ע47.

81. למחרת, ביום 12/6/01, פורסם בעיתונות כי היועץ המשפטי לממשלה קובע כי "אי אפשר להעמיד אותי לדין על נסיעה לארץ אויב או על הסתה". כמו כן, צוטט שר המשפטים בתור מי שסבור שאין מקום להעמיד לדין אותי לדין בגין נסיעתי או דבריי בסוריה. באותו יום שודר גם ב"קול ישראל" כי היועץ המשפטי לממשלה חושש כי אם יוגש כתב-אישום בית המשפט לא ירשיע אותי בגין הסתה.

רצ"ב כתבות מעיתון **מעריב** מימים 12/06/01 ו-13/06/01- המצורפות כנספח המסומן **ע48**.

82. דומה, כי היועץ המשפטי לממשלה מרבה להשתמש בשירותי השב"כ על מנת שזה יסייע לו מהוצאתי מהזירה הפוליטית מהר ככל האפשר. הפעם גם כדי להעמידני לדין, וגם כדי להשתמש בכתבי האישום שהוא יזם על מנת שיסייעו לו במסע הדה לגיטימציה נגדי, על דרך הוצאתי והוצאת רשמית בל"ד מהזירה הפוליטית. היועץ המשפטי יודע טוב מהן סמכויותיו של השב"כ, ובכל זאת החליט להסתייע בו ובשיקול דעתם "האישי" של אנשיו אודות מצעי הפוליטי והתבטאויותיי.

83. ולראייה, ביום 12/6/01 בערב, ולמחרת, שודר ופורסם בכל כלי התקשורת כי היועץ המשפטי לממשלה החליט לפתוח בחקירה פלילית נגדי, וזאת לאחר שהתייעץ עם גורמי ביטחון, השב"כ וראשי מפלגות. הידיעה הופיעה כמעט באותו נוסח בכל כלי התקשורת, דבר המעיד על העובדה שהיא יצאה כהודעה לתקשורת ממשרד היועץ המשפטי לממשלה.

84. עובדה זו שהופיעה בכל כלי התקשורת, לא הוכחה על ידי היועץ המשפטי לממשלה, ואף נציגיו התראיינו ביום הראשון לדיונים בבית-המשפט, ואישרו לכתבת ערוץ 2, גב' דנה וייס, את דבר ההתייעצות. היועץ המשפטי לממשלה עצמו, כפי שדבריו נרשמו על ידי חברת "יפעת", אמר ליעל דן מגלי צה"ל ביום 11/6/01 בעניין זה כי "יש לי גם שיחות עם ראשי המפלגות עם ראש הממשלה".

85. אני חוזר ואומר כי חמורה מכל היא העובדה, כי היועץ המשפטי לממשלה התייעץ עם גורמי השב"כ, הן לצורך העמדתי לדין והן לצורך פסילת רשימת בל"ד. עובדה זו לבדה מחייבת את ביטול כתב-האישום וכן את דחיית בקשתו לפסילת רשימת בל"ד, אשר נשענת ברובה על דברי "רכילות" שאין בינם לבין האמת ולו כלום. גורמים שאינם מן העניין, ששיקוליהם אינם מקצועיים-משפטיים, אסור שיתערבו בשיקוליו של היועץ המשפטי לממשלה. כרשות מוסמכת הוא חייב לקבל את החלטותיו באופן עצמאי, בתום לב ובהגינות.

86. לי באופן אישי, לא ידוע על מקרה אחר שבו היועץ המשפטי לממשלה יצא בפומבי נגד עמדות פוליטיות של מפלגה לגיטימית נבחרת ומיוצגת בכנסת. עובדה זו, יחד עם השתלשלות האירועים בתיק זה, מחזקת את הסברה כי שיקולים זרים ופוליטיים הניעו הן את הגשת כתב האישום והן את בקשת הפסילה.

87. ולגופו של עניין ובהתייחס לנאום שבסוריה אביא להלן את הדברים שנשאתי מעל דוכן הכנסת:

"אנחנו מדברים, אדוני היושב ראש, על הופעה פומבית, לא על השחלת דעה בסתר באיזשהו מקום. מדובר על הופעה פומבית באמצעי התקשורת, ידוע לי שבישראל שומעים את זה ואני מדבר אל דעת הקהל הערבית, מדבר בעברית באותה נימה על כך שההתנגדות (נקטע)...אמרתי שיש ממשלה בישראל שאחרי מה שקרה בלבנון ואחרי כשלון שיחות קמפ דייויד רוצה להציג בפני הפלסטינים אחת משתי האופציות – מלחמה כוללת נגד העם הפלסטיני והנהגתו או קבלת התכתיב הישראלי או אפילו פחות ממנו, שההנהגה הפלסטינית סירבה לקבל אותו בקמפ דייויד. אני אמרתי לא זה ולא זה יכול להיות מקובל על הערבים, וקראתי לערבים לתמוך בפלסטינים, לעמוד על כך שהם יוכלו להתנגד. לא דיברתי על לבנון, דיברתי על המקרה הפלסטיני, ואני חושב שהאינתיפאדה היא סוג מסוים של התנגדות, אני חושב שהאינתיפאדה היא סוג מסוים של התנגדות לגיטימית. אגב, גם כשאני חושב שההתנגדות היא נכונה ולגיטימית וראויה להזדהות, אף פעם לא תשמעו אותי קורא: אקטיבית תבואו ותעשו".

ראו פרוטוקול ועדת הכנסת מיום 25/09/01 עמ' 58-59.

88. בעניין זה כבר כתבתי רבות ואכן תמכתי בעמדה, כי מהלך מדיני הוא הפתרון היחיד אשר עשוי לגרום לפריצת דרך וישכנע את האמריקאיים ללחוץ על ישראל לצורך מתן פתרון לסוגיית הכיבוש. על כך כתבתי גם מאמר התומך ביוזמה הסעודית שאומצה על-ידי הליגה הערבית והציעה תוכנית מדינית לפתרון הסכסוך. אך כרגיל, ממשלה זו התעלמה כליל מתוכנית זו ובחרה בדרך ההסלמה. לעניין זה ראו מאמרי שהתפרסם ב"פסל אלמקאל" ובעיתון הערבי אלחיאאת בעניין היוזמה הסעודית.

רצ"ב מאמרי: עזמי בשארה, "בעניין הרעיונות הסעודיים", פסל אלמקאל, 8/03/02 בצירוף תירגום כנספח ע49.

89. תמיד ציינתי שאת אותם דברים אני מעלה כאן, בגדה המערבית ובעולם הערבי באופן דומה, ובשתי השפות ללא שינויים. אמרתי גם שאין חידוש בנאום שלי באום אלפחם ובנאום שלי בסוריה. את הדברים האלה אמרתי פעמים רבות בעבר, עוד לפני הגשת כתבי האישום נגדי, מעל במת הכנסת, אולם אין מי שפנה לפרוטוקול הכנסת כדי לעמוד על אמיתות טענתי. הנאום המיוחס לי (מלבד הציטוטים המסולפים) באום אלפחם דומה במהותו לנאומו שניתן מספר ימים קודם לכן בפני מליאת הכנסת, אם כי הנאום בכנסת ביום 31/5/00 היה תקיף, חד וחריף יותר מהנאום המיוחס לי באום אלפחם, כדלקמן:

"אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ממשלת ישראל יכולה להציג את נסיגתה מלבנון כביצוע של החלטה 425 של מועצת הביטחון. אבל גם זכותה של ההתנגדות הלבנונית לכיבוש הישראלי להציג את זה כניצחון על הכיבוש הישראלי, לא במובן של צבא סדיר ולא במובן של ניצחון צבאי קלאסי, אבל במובן של מלחמת גרילה, היה פה ללא ספק ניצחון במובנים של סף הסיבולת של החברה הישראלית במקרה כזה, במלחמה שלא היתה מוסכמת על החברה הישראלית, שחצי ממנה התנגד לה ולשהות שם, וגם במובנים של חוסר היכולת של ישראל להפעיל את כל עוצמתה הצבאית. כך מובסות מעצמות ומובסים כוחות צבאיים גדולים, כשהם עומדים מול אנשים כאלה. גם ארצות הברית לא יכלה להפעיל את כל עוצמתה הצבאית בוייטנאם. אין כאן תבוסה צבאית סדירה. אבל ללא שום ספק יש כאן ניצחון של ההתנגדות הלבנונית בכל המובנים. ההתנגדות הלבנונית הוכיחה יכולת לקונסיסטנטיות, לעיקשות ולדבקות במטרה. ההתנגדות הלבנונית גם הצליחה לכפות את ההתנגדות העיקרית לכיבוש הישראלי על כל ניגוד אחר בתוך החברה הלבנונית עצמה. לא רק בזמן המאבק ההתנגדות הלבנונית הוכיחה שהיא קונסיסטנטית ועקשנית ויש לה דבקות במטרה, והיא גם ריאליסטית ופרגמטית בלי שום סיסמאות והרבה דיבורים, אלא גם בזמן הניצחון היא הוכיחה שהיא אחראית מאוד והיא יודעת מה זה שלטון חוק, מה זה אחדות עם. היא הבינה שאחרי השחרור מהכיבוש הישראלי, מה שחשוב הוא להציב את ריבונות העם הלבנוני...לא רק שהם הוכיחו שהם

אחראים ותרבותיים. מדינת ישראל במלחמה הזאת – וצריך להסיק את כל המסקנות – הובסה. אני עמדתי מעל הדוכן הזה ואמרתי שיש אופציות בפני מדינת ישראל: או לצאת מושפלת, כי אין תבוסה עם כבוד במקרה כזה, או לצאת בהסכמי שלום. לדעתי ישראל פספסה הזדמנות היסטורית."

ובהמשך בעמ' 31 לפרוטוקול הנ"ל ציינתי:

"אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מעולם לא חשבתי מאז 1982, הזמן שבו צמח הארגון בשם "החיזבאללה" אחרי הכיבוש הישראלי של לבנון – הרי שישראל כבשה את לבנון במטרה להרוס את אש"ף, לא את חיזבאללה, כי לא היה חיזבאללה; מי שיצר את חיזבאללה זה הכיבוש הישראלי. מימי לא חשבתי שחיזבאללה הוא ארגון טרור. תמיד חשבתי שהוא ארגון התנגדות לגיטימי בעברית ובערבית... הוא לא הביס את ישראל ולא הרס את ישראל ולא השמיד את ישראל, הוא הביס את הכיבוש הישראלי בלבנון... האלמנט הראשון הוא בכך שהגביל את יכולתה של החברה הישראלית לשלם את המחיר של הכיבוש בלבנון. וזה כתוצאה מכך שמחצית העם בישראל התנגד לכיבוש. לכן הסיבולת של החברה הישראלית היתה כזאת, והוא ידע לנצל זאת. ככה נלחמים מלחמת גרילה. כל ארגון גרילה מנצל את דעת הקהל של היריב. האלמנט השני – כיוון שישראל לא יכלה להשתמש בכל הכוח הצבאי שלה בלבנון, אף שהיא היתה די ברברית ב 18 השנים האלה נגד אזרחים לבנונים... מי שהיה טרוריסט בלבנון זה הכיבוש הישראלי, וצריך לסכם זאת."

רצ"ב פרוטוקול הדיון בהם השמעתי את דבריי לעיל בפני מליאת הכנסת מיום 31/05/00, (בעמ' 29-30) כנספח שסימנו ע50/.

90. ובמקרים ובהזדמנויות רבות אחרות נאמתי בפני מליאת הכנסת והבעתי עמדות עקביות בנושא התנגדותי לכיבוש בדרום לבנון, כך למשל הדברים שצינתי בדיון מיום 28/2/00:

"הזהות האתנית כאן, הזהות הלאומית, איננה רלוונטית לדעה פוליטית, זה שאני חושב שמאבקו של "החיזבאללה"

בכיבוש הישראלי הוא מוצדק, זה לא משום שאני ערבי, אלא משום שיש לי עמדה פוליטית כזאת. תתווכח אתה כמה שאתה רוצה, אבל אל תקשור אותה לענייני זהויות".

רצ"ב פרוטוקול הדיון מיום 28/02/00, בו העליתי את דבריי לעיל (עמ' 22 לפרוטוקול) כנספח שסימנו ע51.

91. ברור על כן, כי הדברים המיוחסים לנאום אום אלפחם שבכתב האישום, מהווים חלק מפעילותי הפרלמנטרית, והם חלק מפעילותי הרגילה כחבר-כנסת. הם חלק אינטגרלי, רלבנטי וישיר של פעילות זו.

92. לא למותר לציין, כי גם עמדתי הפוליטית-מדינית בנאום שבסוריה – השוללת את המלחמה הכוללת, השוללת את אופציית התכתיבים והכניעה ומותירה אופציה שלישית: תמיכה בהתנגדות לכיבוש בשטחים הכבושים, שתלווה במהלכים מדיניים על מנת לזרז הליך המו"מ ולהגיע להסדר שלום עם הפלסטינים – מוצאת לה תימוכין בנאומי בכנסת ובמאמריי הפוליטיים. כך, למשל, בעמ' 12 לפרוטוקול הדיון מיום 10/07/00 הנ"ל עולה:

"עם ארבעת הלאוים האלה ייתכנו שני דברים: או שלום כפוי על הפלסטינים, שאני לא מקבל אותו, כי זה שלום כפוי אמריקני-ישראלי על הפלסטינים – או שלום לא צודק, שהוא לא יכול להיות פתרון קבע, או כישלון המשא ומתן. בעמדות אלה של ברק יתכנו שני דברים: כישלון המשא ומתן או שלום כפוי אולי בשלב מסוים עם החלק הפלסטיני, על הצד הפלסטיני, בעזרה אמריקנית".

רצ"ב העתק מפרוטוקול הדיון מיום 10/07/00 כנספח שסימנו ע52.

93. ובעמ' 17 לפרוטוקול הדיון בכנסת מיום 21/11/00 מופיע:

"ניסיתם לכפות על העם הפלסטיני, על הנהגתו את התנאים של ישראל להסדר כולל אפילו היא לא התחייבה בהם אלא תיאמה זאת עם האמריקנים שיגידו את זה בקמפ-דייויד. אמרתי אז קמפ דייויד ייכשל. אלה לא תנאים של הסדר. ההנהגה הפלסטינית לא יכולה לקבל את זה. מה היו התוצאות? ניסיון לשבור את הרצון שלה. רק בישראל יש דעת

קהל?... גם לעם הפלסטיני יש דעת קהל, וקוראים לה
אינתיפאדה. דעת הקהל הפלסטינית יצאה לדרך, שהתנאים
האלה לא מקובלים על העם הפלסטיני".

רצ"ב העתק מפרוטוקול הדיון מיום 21/11/00, כנספח שסימנו ע53/.

94. ובעמ' 36 לפרוטוקול הדיון בכנסת מיום 2/07/01 הנ"ל ציינתי:

"אדוני היושב-ראש, שהממשלה הזאת (ממשלת שרון-ח.ג.)
מכינה אופציה ביטחונית צבאית. אין לה אופציה מדינית. אין
לה אופציה פוליטית...והוא לא הולך למלחמה שחצי החברה
הישראלית מתנגדת לה, ולכן הוא מחכה ורק הוא סופר את
הימים האלה...הוא מחכה שדעת הקהל הישראלית תבשיל
ולכן הוא מעוניין ביותר הסלמה – תבשיל בשביל ללכת
לאופציה צבאית...לכן, אדוני היושב-ראש, אני אמרתי ואני
חוזר על כך, אגב פה בכנסת, אני אמרתי שלממשלה הזאת יש
שתי אופציות שהיא רוצה שהפלסטינים יבחרו בהן: או
האופציה הישראלית, התכתיב המדיני, או האופציה הצבאית,
שזה לכפות בעצם, בצורה אחרת, בשיטות אחרות, את
התנאים המדיניים של ישראל לפתרון המדיני, מה שנכשל
בקמפ-דייויד, ואין טעם לחזור עליו כי זה לא יקרה. ובין שתי
האופציות האלה אני אמרתי שבעצם לא נותר לעם הפלסטיני
אלא להמשיך להתנגד לכיבוש כי אין דרך אחרת, וזה לגיטימי
לפי החוק הבינלאומי ולפי כל חוקי העולם שתהיה התנגדות
לכיבוש, זאת האופציה היחידה".

רצ"ב העתק מפרוטוקול הדיון מיום 2/07/01 כנספח המסומן ע54/.

95. הנה, קריאת הנאום של אום אלפחם (על סילופיו) רחוקה מאוד מלהגיע למסקנות
שיריביי הפוליטיים, במיוחד בימין הקיצוני, מנסים לשכנע לייחס לי. הדברים שנאמרו על
ידי הנם תיאור וניתוח מדיני ואינטלקטואלי לתמונת מצב פוליטי, שאקדמאים רבים
אשר חקרו את פעולותיו של חיזבאללה מסכימים עמה. כך, למשל, פרופסור זאב מעוז
מאוניברסיטת תל-אביב, שהיה בין השנים 1994-97 ראש מרכז יפה למחקרים
אסטרטגיים. בחוות דעתו המקצועית בעניין חיזבאללה, מציין פרופסור מעוז דברים
דומים לאלה שעמדתי עליהם בנאומו באום אלפחם, לרבות ההתייחסות לנושאי: **נושר**

ההתמדה, העקביות, בהירות המטרה, והשימוש בתקשורת. פרופסור מעוז מדגיש בחוות דעתו כי:

"ניתוח יחסי של דפוסי הפעילות של החיזבאללה לאורך תקופה של 14 שנים (על פי המידע הנאסף עתה לגבי שנת 2000, הנתונים לגבי השנה האחרונה של המעורבות הישראלית ברצועת הבטחון בלבנון, ולאחריה תואמים לחלוטין את התמונה שהוצגה לעיל), מצביע באופן ברור למדי כי מדובר בארגון גרילה טיפוסי, אשר גילה במהלך השנים עכבות פוליטיות ומוסריות ורמת ריסון מבצעית גבוהות הרבה יותר מן הממוצע האופייני לארגוני גרילה אחרים... השימוש שעשה החיזבאללה בתקשורת הלך ונעשה מגוון ומתוחכם עם חלוף הזמן, כולל הסרטה של פיגועים נגד כוחות צה"ל ופשיטות על מוצבי צד"ל, שימוש נרחב באתרי אינטרנט (כ-10) אתרים שונים הקשורים בצורה זו או אחרת לחיזבאללה, וכוללים נתונים סטטיסטיים, כיסוי תקשורת של רעיונות הארגון ונאומי מנהיגיו, תמונות החללים – שאהידים – שלהם, וכדומה), וכמובן מסיבות עיתונאים של מנהיגי החיזבאללה בהזדמנויות שונות. יחד עם זאת, השימוש בתקשורת הינו אינסטרומנטלי-פוליטי, כמו כל ארגון אחר, ולא כמנגנון להעברת מסרי הפעולה הצבאית. מרביתן המכרעת של פעולות החיזבאללה לא היו מדווחות בהיקף רחב. קשה להצביע על מקרה בו שיקולים מבצעיים הוכפפו לשיקולי תקשורת, ולפיכך גם מאפיין זה מצביע על דפוס התנהגותי התואם לארגון גרילה יותר מאשר לארגון טרור... לאור כל הנתונים הללו, ניתן לקבוע בפסקנות יחסית גבוהה כי החיזבאללה הינו ארגון גרילה אופייני שמטרתו האופרטיבית היתה להילחם בכיבוש הישראלי בלבנון. משהשיג את מטרתו זאת, חלה ירידה משמעותית בפעילות האלימה של הארגון כלפי ישראל."

רצ"ב העתק מחוות דעתו של פרופ' מעוז, כנספח שסימנו 55/.

96. כך גם פרופסור Augustus Richard Norton מהמחלקה לאנתרופולוגיה ויחסים בינלאומיים באוניברסיטת בוסטון שבארה"ב. פרופסור נורטון חקר את המציאות בדרום לבנון, לרבות את ארגון חיזבאללה, ומגיע למסקנות דומות לאלו של פרופסור מעוז ולדבריי בנאום באום אלפחם, בכל האמור לתיאור מציאות הכיבוש בדרום לבנון לפני ולקראת נסיגתו משם:

"What the doomsayers had missed was that since its creation as a rigidly ideological organization, known especially for kidnappings and suicide bombings of Western targets, Hizballah has developed not only into highly professional guerrilla force, but also into an impressive political organization with a broad and varied constituency, a pragmatic leadership, and a clearheaded strategy. All of these elements, as well as its ability to adapt to a changing political and social context, have been essential to Hizballah's success."

97. פרופסור נורטון מוסיף לעניין הסיבות לנסיגת הכיבוש הישראלי מדרום לבנון דברים דומים לאלה שצינתני, באומרו כי :

"Certainly, the momentum for getting out of Lebanon very much came from Israeli society, which was increasingly intolerant of Israeli losses and rattled by Hizballah's brilliant campaign of psychological warfare begun in the late 1990s. The signal for al-Manar (the Beacon), the Hizballah flag station, was strong enough to reach Israel, offering viewers vivid images of dead and wounded IDF soldiers that were otherwise muted on Israeli television. Videotapes of martyrs in action and successful resistance assaults on SLA positions were conveniently made available to feed public anxiety in Israel."

מראה המקום של המאמר :

Augustus Richard Norton "Hizballah and the Israeli Withdrawal from Southern Lebanon" **30 Journal of Palestine Studies** (2000) pp. 22, 23).

רצ"ב העתק ממאמרו של נורטון, כנספח שסימנו ע56/.

98. בחקירתי במשטרה הסברתי את המונח מוקאוומה שהופיע בנאומי בסוריה. ואמרתי שכנראה שמי שמייחס למושג זה משמעות אחת ויחידה, ולפיה מדובר במאבק מזוין, סובל מבורות בשפה הערבית ובתרבות הפוליטית של מושגים אלה בערבית. ד"ר אליאס

עטאללה הנו מומחה לשפה הערבית, ובחוות הדעת המקצועית המצורפת, הוא מתייחס, בין השאר, למונח "מוקאוומה". ד"ר עטאללה מציין כי, מונח זה כשלעצמו אינו טומן בחובו שימוש באלימות, ונעשה "אליס" רק כאשר מוסיפים ל"מוקאוומה" שם תואר המפרט את אותה אלימות, למשל "מוקאוומה מוסלחה" (התנגדות מזוינת). ד"ר עטאללה מציין בחוות דעתו כי:

"ההכרעה האלימה והלא אלימה במשמעויות של המושגים:
נאבק (נאדל), התנגד (קאווס), התעמת (וואגיה):

לא ניתן לכלול ביטויים אלה ומה שנגזר מהם בלקסיקון של האלימות, אלא אם כן קיים כפיל לשוני ברור שלא ניתן לדואליות, או להביא לידי התכוונות".

רצ"ב חוות הדעת של ד"ר אליאס עטאללה ותרגומה לעברית כנספח שסימנו **ע57**.

99. הימין הקיצוני הצליח ליצור התלהמות פוליטית סביב נאומי בסוריה מבלי אפילו לקרוא את תוכנו ולהתווכח עמי אודותיו, והגיעו למסקנות מרחיקות לכת. הבעיה היא שהיועץ המשפטי לממשלה שוב הושפע, כנראה, מהתלהמות זו, ואולי אף עושה הכל בכדי לרצות זרמים אלה, וזאת מבלי להפעיל חשיבה או שיקולים רציונליים אודות תוכנו של נאום זה. רק מעטים במערכת הפוליטית הישראלית ניסו להתמודד עם הנאום באופן רציונלי. אביא להלן את דבריו של יריבי הפוליטי ח"כ דן מרידור במהלך הדיון במליאת הכנסת מיום 6/11/01:

"יש שתי שאלות: אחת, האם בדברים האלה יש עבירה? אם יש עבירה, האם ראוי להסיר חסינות? ברור שחסינות ניתנת על עבירות ולא על דברים שאינם עבירות... נכון אין זכות מוחלטת גם לחופש הביטוי, אבל מהו האיזון הנכון בין חופש הביטוי לבין אינטרסים אחרים, כמו ביטחון, כמו סדר ציבורי. קבענו הרבה שנים, בית המשפט קבע, את מבחן הוודאות הקרובה... לא הייתי מסיר, כי היית אומר שלדעתי אין פה עבירה. אז אני חושב שהשאלה חוזרת למקומה וצריך לשאול אם באמת הדברים המקוממים והרעים האלה והמסוכנים האלה והמזיקים האלה מביאים בוודאות קרובה לכך שאנשים ינקטו באלימות. להבדיל מאפשרות שזה יקרה, להבדיל מרעה שלילית. זה צריך להיות הגורם המכריע בוודאות קרובה... לפי דעתי כל אלה צריכים להביא אותנו לכך שלא נתיר את הסרת החסינות על הדברים הקשים שחבר הכנסת בשארה אמר".

ראו: פרוטוקול דיון המליאה בכנסת מיום 6/11/01 בעמ' 521-522.

100. אלו הן כל העובדות הנכונות ואשר מתייחסות לעמדתו ולדבריו בנושא הנאומים באום אלפחם ובסוריה, וכן לעמדותיו כלפי החזבאללה. ועל כן, הדברים המופיעים בעמ' 26 בסעיף ו' אינם נכונים, וחסרי כל יסוד, כך הוא העדר הדיוק בציטוט שמופיע בסעיף ז' באותו עמוד. שוב אציין, כי כל הזמן טענתי שחזבאללה ניצח את הכיבוש הישראלי, אך לא טענתי שזה ניצחון על החברה הישראלית כולה משום, שכפי שצינתי לעיל, גם היא, או לפחות חלקים גדולים ממנה, היו קורבנות של כיבוש זה ורבים ממנה התנגדו אף הם לכיבוש.

בקשות הפסילה של ח"כ קליינר וח"כ כץ:

101. קראתי את בקשתו של ח"כ קליינר וכן את בקשתו של ח"כ ישראל כץ המבקשות לפסול את מועמדותי ומועמדות רשימת בל"ד לבחירות לכנסת. הדברים שצינתי לעיל מספקים מענה לתגובה לבקשותיהם.

בקשת ח"כ ליברמן ורשימת האיחוד הלאומי:

102. קראתי את בקשת ח"כ ליברמן ורשימת האיחוד הלאומי המבקשות את פסילת מועמדותי ומועמדות בל"ד, ולא מצאתי בה ממש שמחייב התייחסות נוספת על הדברים לעיל. וברצוני כאן להבהיר שני נושאים בלבד.

103. **בעמ' 15 סעיף 78** היתה התייחסות לעמדותי בעקבות הפיגוע בעמנואל. צינתי כי עמדותי בעניין הפיגועים הינה ברורה. במקרה זה סולפו דבריי בתקשורת הישראלית, ומייד הגבתי והבהרתי את עמדותי, שפורסמה בעיתון **מעריב**, לפיה אינני מסכים, תומך או קורא למעשים כאלו, וזוהי עמדותי העקבית.

רצ"ב תגובתי שפורסמה בעיתון **מעריב** מיום 15/07/02 כנספח שסימנו **ע58**.

(ועל גינויים שהוציאה בל"ד נגד פעילויות התאבדות ופיגועים ראו: תצהירו של ד"ר ג'מאל זחאלקה. ח.ג).

104. **בעמ' 15 סעיף 79** המתייחס לרצח ח"כ רחבעם זאבי הינו משולל כל יסוד. עמדותי פורסמה מייד בתקשורת, בעברית ובערבית, ובה הבעתי התנגדותי הנחרצת לכל רצח של אישיות פוליטית. אני מתנגד לכל מדיניות חיסולים – של פלסטינים וישראלים כאחד.

105. זהו שמי וזו חתימתי ותוכן תצהירי אמת.

עזמי בשארה

אישור

אני עו"ד חסן ג'בארין מאשר בזה, כי חה"כ עזמי בשארה, המוכר לי באופן אישי הופיע בפניי ביום 25/12/02 ולאחר שהזהרתיו כי עליו לומר את האמת, אחרת יהיה צפוי לעונשים הצפויים בחוק, אישר את הדברים לעיל וחתם עליהם בפניי.

חסן ג'בארין, עו"ד

הטיעון המשפטי

1. הזכות לבחור ולהיבחר קיבלה משנה תוקף לאחר חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. לפיכך, הסעיפים אשר מגבילים זכויות אלו חייבים לעמוד בתנאי פיסקת ההגבלה: להישען על חקיקה מפורשת לתכלית ראויה ובהתאם למבחן המידתיות. תפיסה חוקתית זו אמורה להשפיע על פרשנות הסעיפים המגבילים, טיב הראיות ומשקלן שיובאו בפני הגוף המוסמך, המשקל הכבד שיינתן לערכים דמוקרטיים כגון: הפרדת רשויות, שוויון בפני החוק, חופש הביטוי, זכויות מיעוטים וכו'. כב' הנשיא ברק עמד על ההיבטים החוקתיים לאמור:

"ביסוד החופש של הפרט מונח אגד של זכויות חוקתיות, העיקריות שבהן הן זכות ההתאגדות, חופש הביטוי, הזכות לבחור ולהיבחר, והזכות לשוויון... הזכות החוקתית הראשונה זו היא זכות שהיא אחת מחירויות האדם... הזכות החוקתית השנייה היא חופש הביטוי, חופש הביטוי מבוסס, בין השאר, על הצורך בהגשמתו העצמית של האדם ועל הצורך להבטיח החלפת דעות בין בני הציבור לשם גיבוש עמדה בנושאים העומדים על סדר היום הלאומי... הטלת סייגים על חופש ההתאגדות כמפלגה משמעה הטלת סייגים על החופש של הפרט לבטא את עמדותיו המדיניות והחברתיות, ובכך היא פוגעת בחופש הביטוי. הזכות החוקתית השלישית המונחת ביסוד החופש להקים מפלגה היא הזכות לבחור ולהיבחר. הזכות לבחור ולהיות מועמד לבחירה היא זכות אדם יסודית בכל משטר דמוקרטי. הזכות החוקתית הרביעית המונחת ביסוד החופש להקים מפלגה היא השוויון. השוויון הוא זכות יסוד של האדם בישראל."

רע"א 7504/95 יאסין נגד רשם המפלגות, פ"ד נ (2) 45, 57-59. (להלן: "פרשת יאסין").

2. בהתאם למצב החוקתי החדש אין להוסיף עילות בדרך עקיפה או ישירה על אלה המופיעות בסעיפי החקיקה. אף אין להוסיף על כך מכוח ההלכה הפסוקה. עמד על כך כב' השופט חשין לאמור:

"מאז קבע חוק-יסוד: הכנסת במפורש עילות ספציפיות למניעת השתתפותה של רשימת מועמדים בבחירות לכנסת, אין עוד בכוחה של ההלכה להוסיף לאותן עילות, כשם שאין

בכוחה לגרוע מהן, אין עוד פוסלים רשימת מועמדים לכנסת
אלא על פי העילות שהחוק קורא במפורש בשמן."

רע"א 2316/96 אייזקסון נגד רשם המפלגות ואח', פ"ד נ (2) 529, 557. (להלן: "פרשת
אייזקסון").

3. המבקשים טוענים כי, עילות פסילת המשיבים מתבססת על סעיף 7א (א) (1) ו-(3) לחוק
יסוד: הכנסת הקובעים לאמור:

(א) רשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לכנסת ולא יהיה
אדם מועמד בבחירות לכנסת, אם יש במטרותיה או במעשיה
של הרשימה או במעשיו של האדם, לפי הענין, במפורש או
במשתמע אחד מאלה:

(1) שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית
דמוקרטית;

(2) תמיכה במאבק מזוין, של מדינת אויב או של
ארגון טרור, נגד מדינת ישראל.

סעיף 7א (א) (1) – מדינה יהודית דמוקרטית

4. המשיבים יטענו כי, סעיף 7א (1) מתייחס לתנאי פסילה אחד ויחיד והוא "קיומה של
מדינת ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית". לאחר חקיקת חוק זה והתיקונים שהוספו
עליו, וכדברי כב' השופט חשין, אין להוסיף עליו מה שאין בו, והפרשנות שלו אמורה
להיות מצמצמת ודווקנית מחד, ומעניקה מרחב רחב ומקיף לעקרונות היסוד של שיטה
חוקתית במשטר דמוקרטי. כב' הנשיא אהרן ברק עמד על החשיבות למצוא סינתזה
המדגישה את המשותף אך לא מבליטה את הסתירות הקיימות, לדבריו:

"אכן, עלינו לחפש את המשותף והמאחד, ולא את המפריד
והמבדיל. יש לשאוף למציאת "מכנה משותף" ו"סינתזה" בין
הערכים של מדינה יהודית לבין הערכים של מדינה
דמוקרטית. הנה כי כן, יש לחפש שילוב והתאמה בין הערכים
השונים של מדינת ישראל – כמדינה יהודית דמוקרטית –
מתוך ניסיון ליצור תפיסה אחידה וכוללת."

5. המשיבים יטענו כי, רשימה המכירה בהגדרה העצמית של העם היהודי במדינת ישראל, מגשימה את המשותף והמאחד בין שני המרכיבים של ההגדרה. הגדרה מרחיבה ל"מדינה יהודית" תפגע בערך הדמוקרטי, במיוחד בשל קיומו של מיעוט לאומי במדינת ישראל. "מדינה דמוקרטית" היא מדינה שבה המשטר הוא משטרו של הרוב, מתד, וכן משטר המקיים, מטפח ומפתח זכויות אדם. כדברי כב' הנשיא ברק:

"משטר שבו הרוב שולל מהמיעוט את זכויות היסוד, הוא משטר של שלטון הרוב, אך אינו משטר דמוקרטי. אין לקיים דמוקרטיה בלי זכויות אדם. שלטון הרוב הוא דמוקרטי כל עוד הוא מבטיח את זכויות האדם. שלטון רוב בלא זכויות אדם אינו דמוקרטיה. משטר דמוקרטי הוא, איפוא, איזון עדין בין שלטון הרוב לבין ערכי יסוד מסוימים, כגון זכויות אדם."

6. "המדינה הדמוקרטית" מכבדת את עקרון השוויון בין כלל אזרחיה בכל המישורים. לאחרונה הפסיקה העליונה נזקקה למצוא את האיזון בין המדינה "היהודית" ו"הדמוקרטית" בסוגיות שנגעו לזכויות המיעוט הערבי בישראל. כך למשל בפרשת **קעדאן** דחה בית המשפט את טענת המשיבים לפיה מדיניות שוויונית לאזרחים הערבים בחלוקת הקרקע תפגע במטרות הסוכנות היהודית ובערכי המדינה כמדינה יהודית. בית-המשפט העליון הדגיש את חשיבות ערך השוויון לאזרחים הערבים, וקבע כי יש להנהיג מדיניות שוויונית על אף מטרותיה ויעדיה של הסוכנות היהודית. בפרשת **עדאלה** בעניין השימוש בשפה הערבית בערים המעורבות, בג"צ, בדעת רוב, לא קיבל את טענת המשיבים לפיה השימוש בשפה הערבית יפגע ביהדותה של המדינה ובדומיננטיות של השפה העברית בה. כב' הנשיא ברק קבע:

"על רקע זה עשויה להתעורר השאלה הבאה: מה מייחד את השפה הערבית ומדוע דינה שונה מדין של שפות אחרות – בנוסף לעברית – אשר הישראלים דוברים אותה? האם לא נובע מגישתנו, כי עתה יוכלו לבוא תושבים של ערים שונות ובהם קבוצות מיעוט של דוברי שפות שונות, בדרישה כי השילוט בעירם יהיה בשפתם זן? תשובתי היא בשלילה, שכן

לא הרי כל אותן שפות, כהרי השפה הערבית. הייחוד של השפה הערבית הוא כפול: ראשית, הערבית היא שפתו של המיעוט הגדול ביותר בישראל, החי בישראל מימים ימימה. זוהי שפה הקשורה למאפיינים תרבותיים היסטוריים ודתיים של קבוצת המיעוט הערבי בישראל."

בג"צ 6698/95 קעדאן ואח' נגד מנהל מקרקעי ישראל ואח', פ"ד נד (1) 258. (להלן: פרשת קעדאן").

בג"צ 4112/99 עדאלה ואח' נגד עיריית תל-אביב-יפו ואח' (לא פורסם) פסקה 25. (להלן: פס"ד עדאלה").

7. בפס"ד עדאלה הנ"ל כב' השופט חשין היה בדעת מיעוט, אולם חוות דעתו התייחסה בהרחבה לזכויות הקיבוציות של הערבים בישראל. כב' השופט חשין לא שלל כלל ועיקר את חשיבותן של זכויות אלה, ולא טען כי אין להכיר בהן במדינת ישראל, ואף לא ציין בחוות דעתו המקיפה כי ההכרה בהן פוגעת במדינה כ"יהודית ודמוקרטית". טענתו העיקרית היא שאין חקיקה ראשית המסמיכה אותו להיעתר לעתירה. החשוב מכל, הוא שכב' השופט חשין הדגיש כי נושא הזכויות הקיבוציות הוא עניין למערכת הפוליטית, והיא עניין פוליטי בין המיעוט הערבי ולבין מוסדות המדינה. עולה כי דווקא גישתו של כב' השופט חשין מכירה בזכותם של רשימות ערביות להעלות את נושא הזכויות הקיבוציות של המיעוט הלאומי במסגרת המערך הפוליטי בישראל. במילים אחרות, קיימת לגיטימציה מובהקת להעלאת דרישה זו במישור הלאומי, והשלילה של זכות זו תיפגע בערכים הדמוקרטיים. גישתו של כב' השופט חשין המאשרת את הלגיטימיות לתביעות אלה עולה עם קביעתו בפסק-דין אייזקסון ששם הוא קבע:

"הקביעה במטרותיה של המשיבה 2, כי מדינת ישראל היא 'מדינת כל אזרחיה', אין בה כדי לשלול את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית."

ראו חוות דעתו של כב' השופט חשין בפרשת אייזקסון בפסקה 62, עמ' 549.

8. יוצא כי, לא רק שאין לשלול מרשימה את הזכות מלהתמודד בשל דרישתה להכיר בזכויות הקיבוציות של המיעוט הערבי, דווקא שלילת זכות זו תפגע בערכי המדינה כמדינה דמוקרטית. היא תפגע בעקרון השוויון, בעקרון חופש הביטוי של קבוצת המיעוט, בזכותה לחלוק על עמדות פוליטיות השוררות בקרב הרוב, ובזכותה הבסיסית לתבוע בדרכים לגיטימיות את שינוין.

הבעייתיות המשפטית בתחולת סעיף 7א (א) (3): תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור:

9. המשיבים יטענו כי, עמדתם של המבקשים אודות יישום סעיף 7א (א) (3) המתייחסת ל"תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או של ארגון טרור" מעלה שתי בעיות משפטיות רציניות: הראשונה בתחום הפרשנות המשפטית של סעיף זה; והשנייה מתייחסת לתחולתו הרטרוספקטיבית של סעיף זה, אשר חוקק במאי 2002.

בטלות הסעיף

10. סעיף זה חוקק כאמור במאי 2002, היינו לאחר חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ועל כן, עקרונות פיסקת ההגבלה "תופסות" את עניין תחולתו. הסעיף מתייחס "לארגון טרור", אך המחוקק לא קבע לאחר חקיקה זו או יחד עמה את ההגדרות של ארגון טרור ולא נקבעו כללים בחקיקה הראשית הקובעים את הדרך והאופן שבהן ייקבע מיהו ארגון טרור. אמנם הפקודה למניעת טרור, תש"ח1948- מסמיכה את הממשלה לקבוע מיהם ארגוני הטרור, אולם פקודה זו לא יכולה לחול על החקיקה הראשית המתייחסת לארגון טרור בלי שהחקיקה, בתור הסדר ראשוני, היא שתקבע מיהו ארגון טרור. אכן, הבעייתיות בפקודה למניעת טרור שהיא נחקקה לפני חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ועל כן יש קושי רב בתקיפתה הישירה. אך ברור הוא, כי כאשר ישנה חקיקה מאוחרת בעניין, היא נופלת במתחם פיסקת ההגבלה. ההלכה שנקבעה בפסק-דין צמח שהחילה את פיסקת ההגבלה על חוק מתקן, כאשר הקודם נחקק לפני חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, חל על מקרה זה מקל וחומר:

"בית משפט רשאי לבחון את התאמתו של חוק לדרישות חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו גם אם החוק שבו מדובר הוא חוק מיטיב, שצמצם את הפגיעה בחירויות הפרט בהשוואה לחוק שקדם לו, וגם אם החוק המקורי היה חסין מפני ביקורת חוקתית משום שהתקבל לפני תחילתו של חוק היסוד ולכן חלה עליו הוראת שימור הדינים שבסעיף 10 לחוק היסוד...לכן, אף שבמקרה דנן החוק המתקן – שנכנס לתוקפו אחרי קבלת חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו – מקצר במידה משמעותית את תקופת המעצר המקסימלית שקצין שיפוט שהוא שוטר צבאי רשאי להורות עליה בהשוואה לחוק שקדם לתיקון מ-35 יום ל-96 שעות, ושהחוק הקודם כשלעצמו חסין בפני דרישות חוק היסוד, הרי החוק המתקן כפוף

לדרישות חוק היסוד... עם זאת בית המשפט, שעה שהוא בוחן חוקיותו של חוק לאור דרישות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ייחס משקל לעובדה שמדובר בחוק מיטיב."

בג"צ 6055/95 **צמח נגד שר הביטחון ואח'**, פ"ד נג (5) עמ' 258-261.

11. המשיבים יטענו כי כל הסדר המתייחס לארגוני טרור, מעצם טבעו הוא נוגע לסוגיית חופש הביטוי, היינו לזכות יסוד שקיבלה משנה תוקף לאחר חקיקת חוקי היסוד. אי לכך, ובהתאם לפסקת ההגבלה, התייחסות מסוג זה חייבת להיקבע בהסדרים הראשוניים. שכן, הלכה פסוקה ומושרשת היא, שאין מגבילים זכויות יסוד ללא חקיקה מפורשת. כך, נקבע בפרשת **העינויים** שבה קבע בג"צ כי אין לפגוע בזכויות חוקתיות, כמו החירות הגופנית, ללא חקיקה מפורשת ובהתאם לפסקת ההגבלה. בפרשת גיוס תלמידי הישיבות קבע בג"צ כי מאחר והעניין נוגע לזכות השוויון, הרי אין להגבילו ללא חקיקה ראשית.

בג"צ 3267/97 **רובינשטיין נ' שר הביטחון**, פ"ד נב (5), 481.

בג"צ 5100/94 **הועד הציבורי נגד עינויים ואח' נגד ממשלת ישראל**, פ"ד נג (4) 817. (להלן: **פרשת העינויים**).

12. המצב הקיים הינו אבסורדי ופוגע בעקרון הפרדת הרשויות. שכן, הרשות המבצעת יכולה, כראות עיניה, לקבוע מיהו ארגון טרור, ללא כללים ברורים ואף ללא הנחיות כלשהן, ובכך היא תקבע מי לא יכהן בראשות המחוקקת. הרי ידוע לכל, כי גם קביעת מיהו ארגון טרור נובעת ממניעים פוליטיים משתנים, ואין בהכרח אחדות דעים בין ממשלות שונות אודות ארגונים אלה. כבי' השופט חשין העלה, באגב אורחא, את הבעייתיות הנוצרת סביב הגדרות כאלה על ידי הממשלות השונות:

"אשר לטענתו של המערער בדבר מטרתו של אש"ף לשלול את קיומה של מדינת ישראל באשר היא, לא יהיה זה מן התבונה שבית המשפט ייטול על עצמו לאפיין את אש"ף, לתת בו סימנים ולנסח את מטרותיו כהיום הזה; מעבר מזה מתנוססת האמנה הפלסטינית הקוראת, להלכה ולמעשה, לשלילת קיומה ולהשמדתה של מדינת ישראל, וקיימת הכרזת הממשלה על היותו של אש"ף ארגון טרוריסטי, אך מן העבר האחר חלו תמורות ביחסי ישראל עם אש"ף ונעשו הסכמים שונים שמדינת ישראל ואש"ף חתמו ביניהם"

13. בנוסף, הסעיף הנדון מעורר קושיות רבות הנוגעות לעקרון החוקיות, והוודאות המשפטית. שכן, המושג "תמיכה" הינו חובק עולם בהקשר זה. כך למשל אמרה המתייחסת לעמדה עקרונית שלפיה כל עם זכאי להתנגד לכיבוש, עלולה להתפרש כתמיכה במאבק מזוין נגד מדינת ישראל; גם אמרה שלפיה מדינה שכנה זכאית להתגונן מפני תקיפה צבאית ישראלית, עלולה להתפרש כתמיכה במדינת אויב נגד מדינת ישראל. פרופסור מרדכי קרמניצר התייחס לסוגיה זו בפני ועדת חוקה חוק ומשפט לאמור:

"אני רוצה לומר את זה בצורה הכי ברורה. דמוקרטיה היא מין סולם. אם החוק הזה יעבור, אנחנו נאבד משהו מהאופי הדמוקרטי של המדינה...אף אחד לא יחשוב שדברים שאמר חבר-כנסת בשארה, עם כל הכבוד לו, או דברים שאמר או יאמר חבר כנסת זה או אחר מסכנים באופן אמיתי ומשמעותי את קיומה של המדינה...לדעתי רוב העולם החופשי, המתוקן, בסיטואציה שבה נניח היתה קמה ממשלה בישראל ואומרת: אנחנו לא ננהל משא-ומתן עם הרשות הפלסטינית על הסדר קבע בשום תנאי, או שמה שאנחנו מציעים לרשות הפלסטינית הוא 1% נוסף מהשטחים, ומאמץ מדיני לא היה משכנע ממשלה ישראלית לזוז מזה – חלק גדול מהעולם הנאור והמתקדם היה אומר שבנסיבות האלה לפלסטינים קמה זכות לנהל מאבק מזוין נגד המשך השליטה הישראלית, מאבק מזוין שיש לו גבולות, אי אפשר לפגוע באזרחים, יש מטרות מסוימות שבאות בחשבון. חלק גדול מהעולם היה אומר שבנסיבות האלה זה מאבק מוצדק. אז, אם מישהו בישראל היה נוקט עמדה דומה, היו אומרים לו: אתה לא יכול להשתתף במשחק הפוליטי הישראלי. זו עמדה שנראית לי בלתי סבירה ומחלישה באופן מהותי את האופי הדמוקרטי בישראל...עוד נקודה שאני רוצה להסב אליה את תשומת הלב. יש לי קושי עם מה שנאמר פה "ארגון טרור נגד מדינת ישראל" נניח שמחר תקום רשימה ותגיד: אנחנו תומכים בארגון טרור שמטרתו לפגוע בפלסטינים, או בערביי ישראל, או במשהו אחר. לפי ההצעה הזאת זו רשימה פוליטית כשרה לכל עניין."

14. במקום אחר פרופסור קרמניצר התייחס לעבירות הכלולות בפקודה למניעת טרור, שחלקן זהה בלשוןן לסעיף דנן, וציין כי הבעייתיות העולה מהן תהיה חדה וקיצונית אם יקבע כי מדובר בעבירה התנהגותית ולא תוצאתית, לדבריו:

"האם אמירה לפיה 'אלמלא האינתיפאדה לא היה נכרת הסכס אוסלוי איננה אהדה למעשה אלימות? האם תיאור קיפוחו של המיעוט הערבי והקושי או אי האפשרות לחולל שינוי משמעותי בעניין זה אינו עידוד אלימות? האם תיאור אמצעי הדיכוי הננקטים בשטחים המוחזקים תוך ביקורת חריפה ונוקבת עליהם איננו עידוד כזה? האם מחקר היסטורי המצביע על כך שבמצבים מסויימים לא ניתן להשיג את תשומת לבו של הרוב למצוקתו של המיעוט, אלא תוך שימוש באלימות, הוא עידוד לאלימות? האם התייחסות לקשר שבין מעשיה של הממשלה לבין פעולות טרור אינה מעודדת טרור? מדובר בפרסום דברים המצויים בלב התחום המוגן על ידי חופש הביטוי."

מרדכי קרמניצר, "פרשת אלבה: בירור הלכות הסתה לגזענות" **משפטים** (1) 105, 142.

15. כב' השופט אור קבע באופן חד-משמעי כי, לשון סעיפי הפקודה למניעת טרור, אשר נוקטות בלשון דומה לסעיף 7א(א)(3), מפרות תנאי פיסקת ההגבלה. אך ברור כי, מאחר והפקודה נחקקה לפני חוקי היסוד, לא היה מקום להכריז על בטלותה, כדברי כב' השופט אור:

"המסקנה אליה הגעתי מבהירה ונותנת הסבר מניח את הדעת לחומרת האיסור הפלילי הקבוע בסעיף 4(א), איסור אשר יש בו פגיעה בחופש הביטוי, כאשר סעיף זה נבחן במנותק מסביבתו החקיקתית ומהרקע ההיסטורי והחקיקתי שלו, נוצר הרושם כי הפגיעה שהוא מסב לחופש הביטוי היא קיצונית בחומרתה ובלתי מידתית."

דנ"פ 8613/96 **ג'בארין נגד מדינת ישראל**, פ"ד נד (5) 193, פסקה מס' 9 לפסק-דין. (להלן: "פס"ד ג'בארין").

16. הנה כי כן, סעיף זה אינו עומד בתנאי פיסקת ההגבלה, פוגע בעקרון החוקיות, עמום, לא וודאי, חלקו העיקרי לא נשען על הסדר ראשוני, פוגע מעל הנדרש בחופש הביטוי, ולכן דינו בטלות.

ראו: אהרן ברק, "הקונסטיטוציונליזציה של מערכת המשפט בעקבות חוקי-היסוד והשלכותיה על המשפט הפלילי – המהותי והדיוני, **מחקרי משפט** יג, תשנ"ו 1996, -5.

לחילופין: פרשנות מצמצמת ודוקנית

17. לחילופין, יטענו המשיבים כי יש לפרש את סעיף 7א (א) (3) לחוק יסוד: הכנסת פרשנות מצמצמת ודוקנית, העולה בקנה אחד עם עקרונות היסוד ובראשם חופש הביטוי. נקודת המוצא לפרשנות אמורה לאזן בין עקרון חופש הבעת דעות לבין הסכנה הממשית לביטחון הציבור. יו"ר ועדת חוק חוקה ומשפט ח"כ אופיר פינס העיר בישיבות בהן דנו בהצעת החקיקה כי:

"הכוונה היא שיהיה ברור שהעילה לפסילה יכולה להיות לא תמיכה פוליטית בארגון טרור שהוא דבר אמורפי באופן יחסי, אלא תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור נגד מדינת ישראל, דבר מאוד מעשי, מוחשי וברור."

פרוטוקול מס' 461 מיום 30/4/2002, ועדת חוקה חוק ומשפט.

18. האיזון המתבקש עם חופש הביטוי מחייב לקבוע כי התכלית החקיקתית היא למנוע הצטרפות אזרחים לפעילות מזוינת של ארגונים טרוריסטים נגד אזרחי או מוסדות המדינה. היינו, לא די בניתוח אנליטי של מצב פוליטי שממנו מגיעים למסקנה כי התנגדות לכיבוש היא מותרת ולגיטימית, ולא די באמרה שהאינתיפאדה הינה לגיטימית, מאחר ומטרתה סיום הכיבוש, ולא די במגע כלשהו עם ארגוני טרור – אגב העבירה בגין מגע עם ארגוני טרור בוטלה ונמחקה מהפקודה למניעת טרור בשל ההגבלה הבלתי מידתית על חופש הביטוי – אלא יש להוכיח כי היתה **תמיכה פיזית בארגון טרור ספציפי המסייעת לו במאבקו המזוין, לרבות קריאה מפורשת להצטרפות לארגון טרור ספציפי על מנת לסייע לו במאבקו, או קריאה מפורשת לארגון הטרור ספציפי להמשיך בפעילותו המזוינת. כנ"ל לגבי מדינת אויב.** פרשנות זו מתיישבת עם ההלכה שנקבעה בפס"ד ג' בארין, שכן כפי שנקבע על-ידי כב' השופט אור:

"מעשי אלימות מהסוג שתואר במאמר לעיל (הנאשם – ח'ג') ננקטו, במהלך האינתיפאדה, הן על ידי יחידים והן על ידי

התארגנויות הנכנסות בגדר ההגדרה של "ארגון טרוריסטי".
אבנים ובקבוקי תבערה הושלכו באופן בלתי מאורגן, על ידי
יחידים, ובכללם ילדים, אשר פעלו על דעת עצמם. אולם
פעולות אלה בוצעו עם על ידי קבוצות בעלות תשתית מסודרת
אשר נקטו פעולות אלימות למימוש מטרותיהם. הבהרתי
לעיל, כי לשם החלתו של סעיף 4(א) לפקודה אין די בכך
שמעשי האלימות המתוארים בפרסום יהיו מן הסוג המאפיין
פעילות טרוריסטית, אלא נדרש שהם יהיו מעשים של ארגון
כזה. האם סעיף (א) חולש על פרסום מהסוג בו עסקינן,
פרסום המשבח ומעודד מעשי אלימות הננקטים הן על ידי
יחידים והן על ידי ארגונים טרוריסטים, ואשר בו עצמו אין
כל אלימות הננקטים הן על ידי יחידים והן על ידי ארגונים
טרוריסטים, ואשר בו עצמו אין כל אינדיקציה, במפורש או
במשתמע, פעולות של מי מהם הוא מבקש לעודד ולשבח,
וכאשר הדגש בו הוא על מעשי האלימות עצמם, ללא קשר
למהות מבצעייהם? דעתי היא, שסעיף 4 (א) אינו חולש על
פרסום כאמור. הטעם לכך נעוץ בתכליתו של סעיף 4 (א),
הבהרתי לעיל, שאין תכליתו לאסור פרסום המעודד, משבח
או אוהד מעשי אלימות מהסוג המאפיין פעילות טרוריסטית.
הוא מיועד, כיתר חלופותיו של סעיף 4, למנוע תמיכה
בארגונים טרוריסטים, וזה כחלק ממערך הכולל בפקודה
אשר תכליתו לחסל את תשתיתם של ארגונים אלה."

פרשת ג'בארין פסקאות 15-16 לפסק-הדין.

פרשנות זו מתיישבת עם ההלכה הפסוקה ובעיקר עם עקרונות פרשת קול העם והפסיקה
שהתייחסה לעקרון חופש הביטוי. כמו כן, היא מתיישבת עם פסיקתו של בית-הדין
האירופאי לזכויות האדם, הערכאה השיפוטית העליונה באירופה, אשר דנה בסוגיות
שהתייחסו לטרור וחופש הביטוי.

19. בפרשת *Castells v. Spain*¹ המערער כתב מאמר ביקורתי וחרף נגד ממשלת ספרד ובו
הוא טען, כי רוב הרציחות בתקופה האחרונה היו בחבל המיעוט הבאסקי בספרד, וכי
ממשלת הימין לא פתחה בהליכי חקירה כלשהי, וכי המעשים הן "רציחות פשיסטיות"
וכי רבים מהרוצחים, לטענתו, מכהנים בתפקידים בכירים בממשל. בגין ביטויים אלה
הוא נידון למאסר לשנה ונאסר עליו לכהן בתפקידו למשך שנה. בית הדין האירופאי

¹ Judgment of 26 March 1992.

לזכויות אדם קבע, כי זכותו של העותר לחופש ביטוי הופרה במקרה זה משום שהיא לא עומדת במבחן *close scrutiny*, עם דגש על ההבחנה בין ביקורת כלפי ממשלות לבין ביקורת נגד אישים פרטיים, כאשר במקרה הראשון מדובר במרווח גדול לביקורת, ובכל מקרה מדובר בתיאור ביקורתי נגד הממשלה, שאינו כולל אלמנטים של קריאה לשימוש באלימות.

20. בפרשת *Surek & Ozdamir v. Turkey*² דובר בשני מערערים, אחד בעל עיתון, והשני מנהיג ב-PKK, ארגון כורדי שהוכרז כבלתי חוקי. עם שניהם פורסמו ראיונות שבהם הם מבקרים את רשויות תורכיה על מדיניות הדיכוי נגד הכורדים בדרום תורכיה ובחבל הכורדי שליד גבול עיראק, ומתייחסים למאבק מזוין שתפקידו להגן על חיי הכורדים מפני מדיניות הדיכוי. בעל העיתון אמר בראיון, כי המאבק המזוין של הכורדים נגד מדיניות ממשלת תורכיה הינו מוצדק לאור מדיניות הדיכוי המתמשכת, והשימוש במאבק מזוין הוא תוצאה להעדר כל אופציה ריאלית אחרת בפני הכורדים. מנהיג הארגון אמר בראיון, בין היתר, כי:

“It is a well known fact that Turkey and imperialism want to divert our people from its national identity...But we are resisting. No one can tell us to leave our own territory...we are in Kurdistan We are amongst our own people. If they want us to leave our territory, they must know that we will never agree. We are people who have lost everything we had and who are fighting to regain what we have lost. That is the purpose of our action. We have nothing to lose...That is why we act without fear.”³

בית הדין האירופאי לזכויות אדם קבע, כי קביעתו העובדתית של בית-המשפט התורכי לפיה מדובר בדברי שבח ואהדה לטרוריסטים ממוצא כורדי, אינה רלוונטית לצורך הגבלת חופש הביטוי של המערערים. כמו כן, הוא קבע כי, לא מדובר בקריאה פוזיטיבית לשימוש באלימות ובטרור נגד תורכיה, וכי הראיונות התייחסו לעמדה שלפיה הם אינם מוכנים לקבל המשך מדיניות הדיכוי, ואינם מוכנים להתפשר על המשך מדיניות זו, וכי על אף הביקורת החריפה, אין בדברים אלמנטים להסתה אלימה משום שהם עומדים במבחן חופש הביטוי:

² Judgment of 8 July 1999.

³ Ibid at para. 10

...“the interviews contained hard-hitting criticism of official policy and communicated a one sided view of the origin of and responsibility for the disturbances in south-east Turkey. While it is clear from the words used in the interviews that the message was one of the intransigence and refusal to compromise with the authorities as long as the objectives of the PKK had not been secured, the texts taken as a whole cannot be considered to incite to violence or hatred.”

21. בפרשת *Erdoglu v. Turkey*⁴ המערער היה עורך עיתון שבו כתב שמדיניות תורכיה נגד הכורדים הינה מדיניות פשיסטית, וטובחת בעם. בית הדין האירופאי לזכויות אדם קבע, כי על אף שמדובר במילים קשות ביותר, אין לקבוע כי הן כוללות אלמנטים של קריאה לשימוש באלימות או טרור. אותה החלטה התקבלה בפרשת *Ceylan v. Turkey* ששם המערער תיאר מדיניות תורכיה כמדיניות טרור ורצח עם. אולם, בפרשת *Surek No. 1 v. Turkey* בית הדין האירופאי אישר את ההרשעה של המערער, אשר כתב מאמר שבו טען: “אם לא נקבל זכויות, נקבל אותם בכוח”, ובו האשים אנשים, תוך אזכור שמותיהם, כאחראים לרציחות ולהרג. בנימוקי בית-הדין ניתן משקל לעובדה שיש אזכור של שמות אנשים ביחד עם ההצדקה לשימוש בכוח.

22. בית הדין האירופי לזכויות אדם ביטל הרשעה של מדינת תורכיה, מכוח הפקודה למניעת טרור שם, בגין התבטאות הרבה יותר חריפה מההתבטאויות המיוחסות לח"כ בשארה, וזאת משום שמדובר בהפרה לא לגיטימית של הזכות לחופש הביטוי, המעוגנת בסעיף 10 לאמנה האירופית לזכויות אדם משנת 1950. פסק הדין של בית הדין האירופי ניתן בשנת 1999 בעניינו של חוסיין קאראטאס. קאראטאס הינו אזרח תורכי ממוצא כורדי, הוא פירסם ספר שירים שכלל שירה התומכת במאבק הכורדים נגד הדיכוי התורכי בדרום מזרח תורכיה. שיר אחד של קאראטאס, למשל, קרא לעזור להתקוממות הכורדית תוך הקרבת חיים ממשית:

“Young Kurds
‘I am seventy-five years old
I die a martyr
I join the martyrs of Kurdistan
Dersim has been defeated
but Kurdism

⁴ Judgment of 15 June 2000

and Kurdistan shall live on
the young Kurd shall take vengeance'
when life leaves this body
my heart shall not cry out
What happiness
to live this day
to join the martyrs of Kurdistan.⁵
..."

על אף הביטוי החרוף ביותר של קאראטאס, בית הדין האירופי קבע, כי מדובר בביטוי מוגן לאור זכות היסוד לחופש ביטוי ובהתאם למבחן close scrutiny. בין שאר נימוקיו ציין בית הדין, כי מדובר בהתבטאויות המופנות כנגד מדיניותה של הממשלה ככזאת:⁶

"Furthermore, the limits of permissible criticism are wider with regard to the government than in relation to a private citizen or even a politician. In a democratic system the actions or omissions of the government must be subject to the close scrutiny not only of the legislative and judicial authorities but also of public opinion. Moreover, the dominant position which the government occupies makes it necessary for it to display restraint in resorting to criminal proceedings, particularly where other means are available for replying to the unjustified attacks and criticisms of its adversaries."

הנה כי כן, עולה כי הפרשנות היחידה והאפשרית, אשר ממלאת אחר תכלית החקיקה מחד, ומיישמת את עקרונות היסוד, היא זו אשר תמיכה פיזית בארגון טרור ספציפי המסייעת לו במאבקו המזוין, לרבות קריאה מפורשת להצטרפות לארגון טרור ספציפי על מנת לסייע לו במאבקו, או קריאה מפורשת לארגון הטרור ספציפי להמשיך בפעילותו המזוינת, כנ"ל לגבי מדינת אויב.

⁵ 23168/94 *Karatas v. Turkey* ECHR (1999) 7.

⁶ *Ibid*, p. 24.

אי תחולה רטרוספקטיבית של סעיף 7א (א) (3)

23. סעיף זה כאמור נחקק במאי 2002, והוא מגביל חירויות יסוד: הזכות לבחור ולהיבחר. תחולתו אמורה להיות מיום חקיקתו, אולם המבקשים מציגים ראיות המתייחסות לתקופה הקודמת לתיקון. התייחסות זו הינה פסולה, בלתי חוקית, ונוגדת את עקרונות היסוד ובראשם שלטון החוק, הוודאות המשפטית, ובוודאי חירויות הפרט. כבר נקבע בפסיקה, ובאופן מפורש, כי אין מגבילים חירויות, אלא על פי ובהתאם לחקיקה מפורשת תקפה העומדת בתנאי פיסקת ההגבלה. זהו היסוד של יסודות המשפט החוקתי.

24. לא למותר לציין כי עקרון זה הינו בתוקף אף לפני חוקי היסוד. בשורה של חוקים נקבע כי אין תחולה רטרוספקטיבית לחוקים אלא אם נאמר מפורשות. סעיף 22 לחוק הפרשנות התשמ"א 1981- קובע הוראת מעבר כללית לביטול חוקים ומונע את תחולתם הרטרוספקטיבית. סעיף 10א (א) לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח 1948- קובע מפורשות את מועד התחולה; סעיף 21 לחוק הפרשנות, התשמ"א 1981- קובע כי: "שעת תחילת תקפו של חיקוק היא בשעה 01:00 של יום תחילתו." סעיפים אלה [יוצרים] נטיה חקיקתית כנגד תחולה רטרוספקטיבית של דברי חקיקה חדשים" ואף יוצרים "עיגון חקיקתי לחזקה כנגד חקיקה למפרע".⁷

אהרן ברק, **פרשנות במשפט**, כרך שני, נבו הוצאות לאור, עמ' 615.

25. בשורה ארוכה של פסקי דין נקבע הכלל הפרשני בדבר אי רטרוספקטיביות. כלל זה על פי הפסיקה בא ברוח עקרונות היסוד של השיטה המשפטית ועל מנת למנוע פגיעה בזכויות קנויות. יפים לענייננו דבריו של כבוד השופט חשין בפ"ד כהן ובולסקי באומרו כי:

ע"א 238/53 אהרן כהן ובלה בולסקי נ' היועץ המשפטי, פ"ד ח(1), 4, 38.

מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה בפרשת פירושי חוקים, כי חזקה על חוק חדש שאינו בא להשפיע באיזו מידה שהיא על זכויות קנויות, ושאינן כוחו יפה לבטלן, לשנותן, להחליפן, לגרוע מהן או להוסיף עליהן, אלא אם כן גילה המחוקק את כוונתו לעשות כן בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים. לפיכך רואים כל חוק שהוא פרוספקטיבי, כלומר: צופה פני העתיד, ולא רטרוספקטיבי, כלומר: חל למפרע.

כך גם קבע כב' השופט זוסמן בפ"ד **רימון** בהסבירו:

אמת, הכלל הוא, שחוק אינו בר פועל למפרע, ומצוותו אינה פונה אלא כלפי העתיד. [...] מקום שהחוק עצמו אינו קובע את מרחב תחולתו, אם בפירוש ואם מכללא, מעמידים בתי- המשפט את המחוקק בחזקת שלא התכוון לשלול מאדם זכות שכבר היתה מוקנית לו לפני שיצא החוק.

ע"א 398/65 אהרן רימון ואח' נ' הנאמן לנכסי שפסלס ואח', פ"ד כ(1) 401, 405

26. עקרונות אלה חזר והדגיש כבוד השופט (בתוארו דאז) ברק בפ"ד ארביב בקבעו:

מעקרונות היסוד נגזרות מספר חזקות (פרזומפציות) כלליות באשר לתכלית החקיקה. אחת החזקות המקובלות בשיטתנו הינה זו, כי תכליתו של חוק אינה לתחולה רטרואקטיבית או רטרוספקטיבית. חזקה על כל חוק כי הוא צופה פני העתיד ולא פני העבר [...] גישה זו מקובלת על כל שיטות המשפט המודרניות [...] הוא יונק את כוחו מהגישה, כי חקיקה למפרע נוגדת עקרונות יסוד של השיטה, ואין להניח, כי המחוקק ביקש להשיג תכלית העומדת בניגוד לעקרונות יסוד אלה.

עע"א 1613/91 ארביב נ' מדינת ישראל, פ"ד מו(2) 776, 765. ראה לעניין זה גם ע"א 27/64 ד"ר יוחנן בדר עו"ד נ' לשכת עורכי-הדין בישראל ואח', פ"ד יח(1) 295 וגם בג"צ 98/53 ציגלמן נ' יו"ר וחברי ביה"ד הרבני בת"א, פ"ד ז(1) 606.

27. דברים אלה אף עולים בבירור מדברי הכנסת ומהדיונים בוועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת, מהם עולה מפורשות כוונת מגיש הצעת התיקון, ועדת חוקה חוק ומשפט, והמחוקק, כי תחולת התיקון צופה פני עתיד היא ואין לו תחולה רטרוספקטיבית.

כך למשל הסביר ח"כ ישראל כץ, מגיש הצעת התיקון, בדיון לקראת הקריאה הראשונה להצעת החוק, במליאת הכנסת⁸:

מי שיתמוך בארגון טרור ויזדהה עם מדינות אויב נגד מדינת ישראל – במונחים האלה המונח תמיכה יוגדר היטב במהלך הליך החקיקה, יהיה ברור מה המשמעות של תמיכה, שזה לא

⁸ הישיבה המאתיים של הכנסת החמש-עשרה, יום רביעי, 16 במאי 2001, עמ' 1.

דבר אקראי או מלה סתמית, אלא פעולה שיטתית ומכוונת ומתוכננת.

אף ח"כ אופיר פינס, יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט, היטיב להסביר זאת בדיון מליאת הכנסת בהצבעה לקריאה שנייה ושלישית של החוק⁹:

הצעת החוק המקורית הציעה בעצם שמי שמזדהה עם ארגון טרור לא יוכל להתמודד לכנסת הבאה [...] אנחנו יצרנו בתוך העניין הזה שני שינויים משמעותיים ביותר, שלדעתי יוצרים את האיזונים הנכונים ומביאים תוצאה שבעיני היא תוצאה טובה. [...] הזדהות היא דבר מאוד קשה להגדרה, קשה מאוד להבין מה זה; זה מאוד מניפולטיבי ומאוד מסוכן. לכן קבענו דבר ברור לגמרי: תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב, או ארגון טרור, נגד מדינת ישראל. **אני חושב שברגע שקבענו קביעה כל כך ברורה, לכל אחד ברור מה מותר ומה אסור.** (ההדגשה אינה במקור ח.ג.)

28. דברים אלה, של ח"כ כץ וח"כ פינס, מצביעים על כוונה ברורה, שאינה משתמעת לשתי פנים, כי החוק צופה פני עתיד, עם שימת דגש על חשיבות עיקרון ודאות החוק וקביעת קריטריונים ברורים למה מותר ומה אסור יהיה למועמדים ורשימות לעשות.

29. ואם נותר ספק בעניין זה, הרי דבריו של ח"כ כץ, בדיון ועדת חוקה חוק ומשפט לקראת העברת ההצעה לקריאות שניה ושלישית¹⁰ מסירים כל רבב בעניין זה:

אני לא בטוח מה יהיה בסופו, ואני לא בטוח מה בית-המשפט יקבע. אני בעד קביעת כללים כדי שיהיה כאן FAIR PLAY, ואוכלוסיות גם יידעו את מי הן עומדות לשלוח לכנסת וגם המועמדים יידעו מה המנדט שיש להם או אין להם [...]. לדעתי, ברגע שהחוק יעבור, כולם יידעו מה מותר ומה אסור. **אם אחרי זה מישהו יחליט, שלמרות האיסור חשוב לו לתמוך במאבק מזוין מאשר להיות חבר-כנסת, זאת בחירה שלו.** (ההדגשה אינה במקור ח.ג.)

⁹ הישיבה השלוש-מאות-וחמש של הכנסת החמש-עשרה, יום רביעי, 15 במאי 2002, עמ' 1.
¹⁰ פרוטוקול מס' 461 מישיבת ועדת החוקה חוק ומשפט, יום שלישי 30 באפריל 2002, עמ' 9.

30. מכלל האמור לעיל עולה כי הן עיקרון וודאות החוק, הן עיקרון יציבות שיטת המשפט, הן עיקרון בטחון הציבור במשפט והן עיקרון צמצום הפגיעה בזכויות יסוד חוקתיות, מובילים אותנו למסקנה בדבר אי תחולה רטרוספקטיבית של התיקון לסעיף 7א לחוק יסוד הכנסת. יצוין, כי רוב שיטות המשפט במשטרים דמוקרטיים אימצו עיקרון זה, וחלקן עיגנו זאת חקיקתית. כל למשל קובע סעיף 2 לקודקס האזרחי הצרפתי¹¹: "The law ordains for the future only; it has no retrospective operation". הוראה זו חלה על כל דבר חקיקה, בין בעל אופי אזרחי ובין בעל אופי פלילי.

לדיון רחב וממצה בעיקרון הרטרוספקטיביות, ראה אהרן ברק, **פרשנות במשפט**, כרך שני, עמ' 609-645.

הנה כי כן, הראיות שהובאו, ומבלי להתייחס למשקלן, ואשר מתייחסות לתקופה שלפני תיקון הסעיף דנן לא תקפות לעניין זה, ויש להתעלם מהן כליל.

יישום: בחינת הראיות: השב"כ וכתב האישום:

31. המשיבים יטענו כי, יש לפסול את חוות-הדעת של השב"כ, משום שיש בה התערבות גוף שלטוני השייך לרשות המבצעת בהליך דמוקרטי-אזרחי. התערבות השב"כ הינה מעשה מסוכן ביותר וחסר תקדים. שכן, רשויות הביטחון הכפופות לראש הממשלה, ירשו לעצמן לקבוע מי יכהן ברשות המחוקקת. התערבות זו הינה פגיעה יסודית בעקרונות שלטון החוק, והפרדת הרשויות.

32. השב"כ אינו מוסמך לעסוק בעניין שאינו עניינו. חוות הדעת של המכונה "נדב" עוסקת בעניין שאינו במומחיותו. האם "נדב" הוא מומחה למדעי המדינה? לתפקודו של חבר-כנסת בחברה הערבית? ליוקרתו של חבר-כנסת? לזכות השיבה? לניתוח חברתי-פוליטי? לניתוחים מדיניים? תפקידו של השב"כ הינו לעסוק בסיכולים ביטחוניים מיידיים. אך לא כך חוות דעתו של "נדב". התערבות השב"כ בדבר שאינו נופל במומחיותו, בעניין נבחר-ציבור ערבים, מחזיר אותנו לשנות החמישים, בהן היה מתערב השב"כ אף בעניינים משפחתיים פנימיים.

יתרה מזו, המשיבים יטענו כי אין לראות ב"נדב" כעד מומחה שונה, ומן הדין כי עד כזה יהיה דינו דומה וזהה לכל עד מומחה אחר, שחייב להציג את התשתית העובדתית המלאה לדבריו בפני בית המשפט. ראה:

"לא יכול להיות ספק, כי במקרה של טענה מטעם המדינה כי פעילות של כוחות בטחון כלפי מאן דהוא נעשתה על סמך

¹¹ ובניסוחו הצרפתי "La loi ne dispose que pour l'avenir; elle n'a point d'effet retroactif"

חשד או חומר מודיעיני כזה או אחר, כי אז מן הראוי, שחומר זה יובא במלואו בפני בית המשפט. בענייננו, איני מוכן לסמוך על הדברים הכלליים שאמר לי בעל פה איש שירות הבטחון הכללי.

איני אומר שהעד לא דייק בדבריו, אך לא ייתכן שהחומר הרלוונטי לא יונח בפני בית המשפט, כדי שניתן יהיה לבדוק את דברי העד, לברר את טיב המידע שהיה בידי שירות הבטחון הכללי, לפני שהופעלו כוחות צה"ל. עדותו של איש השב"כ אינה שונה, למעשה, מעדות של כל מומחה אחר המעיד בפני בית המשפט בתחום מומחיותו. על מומחה כזה להציג לפני בית המשפט, בעת חקירתו, את התשתית העובדתית המלאה לדבריו. אם דבר כזה לא נעשה על ידי העד, כי אז מן הנמנע ליחס משקל כלשהו לדבריו."

ראו: ת"א 273/89 ג'מאל קאסם בני עודה נ' מדינת ישראל, פסקים מחוזיים נג(2) עמ' 3,

33. בית המשפט העליון דחה תופעה כזו כאשר ניתן תצהיר דומה בעניין הרשימה המתקדמת לשלום לועדת הבחירות המרכזית, כאשר מידע זה לא כלל כל הפרטים המלאים, מוסר ההודעה, תאריך מדויק, גובה ההודעה ותכנים מלאים. שם נקבע:

"הרשות היא הגורם המחליט, כי אך בידיה הפקיד המחוקק את הסמכות להכריע בעניין. הרשות אינה יכול לאצול סמכויות ההחלטה לגורם אחר, אלא אם הוסמכה לכך מפורשות על ידי המחוקק, ובהעדר הסמכה כאמור רובצת עליה החובה להגיע להחלטתה על יסוד בדיקה עצמאית של הנתונים. אם ניישם את האמור לעיל למקרה שלפנינו, תהיה מסקנתנו, כי ועדת הבחירות המרכזית בעצמה היא שהייתה צריכה להשתכנע, על פי החומר העובדתי המובא לפניה, כי ברשימת המועמדים דבקה תכונה מן התכונות אשר פוסלת אותה; אך דבר זה לא אירע כאן. ההסתמכות העקיפה על המידע שהובא רק לפני גורם אחר ואשר פרטיו כולם או מקצתם לא היו ידועים לוועדה כלל ועיקר... לא היא שפסלה את הרשימה על יסוד החלטה מבוססת ועצמאית, אלא היא ביקשה להסתמך על נתונים, שהיו נעלמים מעיניה ושהיו, אם היו, רק לפני גורם אחר."

ע"ב 2/84 ניימן נגד ועדת הבחירות המרכזית לכנסת האחת עשרה, פ"ד לט (2) 225-252, 253. (להלן פרשת ניימן הראשונה).

על יסוד זה מתבקשת ועדת הבחירות המרכזית להתעלם מכל חוות הדעת של "נדב" ומהמידע החלקי שהוצג בפניה שמקורו בדיווחי השב"כ.

השימוש בכתב-אישום:

34. המבקשים הבלטו רבות במסכת הראיות שהביאו את תוכן כתב-האישום שהוגש נגד ח"כ בשארה, כתב אישום העומד ותלוי בפני בית-המשפט השלום בנצרת. ברור מתצהירו של ח"כ בשארה כי הסיכויים שכתב האישום יתבטל הינם גבוהים ביותר, ולו מכוח תחולת החסינות המהותית, שכן הוכח שדבריו בנאומים המיוחסים לו נאמרו לפני כן במליאת הכנסת, וברור מהדיונים שבית-המשפט הקשה רבות עם התביעה בעניין זה. עתה, היועץ המשפטי לממשלה, שהוא צד בהליך המשפטי עצמו, והוא זה שביקש את הסרת החסינות מחברי הכנסת, מבקש עתה, מאותו גוף פוליטי שהסיר את החסינות המהותית של ח"כ בשארה, לקבוע על בסיס אותה מסכת עובדתית, היינו כתב-האישום, שח"כ בשארה תומך במאבק מזוין של ארגוני טרור, כאשר העבירה שבגינה עומד לדין ח"כ בשארה זהה בלשונה לסעיף 7א(א)(3).

35. המשיבים יטענו כי, בכך יש השפעה רצינית על הליך משפטי תלוי ועומד, ועל זכויות היסוד הנאשם בפלילים. שכן, הרשות המחוקקת והגוף הפוליטי מבקש להשפיע בדרך עקיפה או ישירה, במתכוון או לא במתכוון, על עצמאותה ויוקרתה של המערכת המשפטית, על עקרון הפרדת הרשויות ועל חזקת החפות של הנאשם, ועל זכותו להתגונן בפני בית-המשפט.

36. היועץ המשפטי לממשלה מבקש למעשה מח"כ בשארה להתעמת עם הראיות המוצגות עתה, ולחשוף את מלוא הגנתו בפניו, כאשר הוא, בתור נציג התביעה, צד מעוניין בהליך עצמו. דבר זה יפגע קשות בזכותו של ח"כ בשארה להתגונן בפני ההליך המשפטי עצמו. אכן, ח"כ בשארה חשף חלק מהראיות שבידו בתצהירו, אולם נאלץ לשמור לעצמו ראיות אחרות שגם הן חשובות, על מנת שיביאן בפני בית המשפט. החמור מכל הוא שהצד המעוניין בהליך זה ובעל האינטרס, היינו ראשות התביעה, הוא זה שמבקש להשפיע על הליך משפטי שהוא צד לו. ועל כן מדובר בשימוש לרעה בשררה. דברים אלה מקבלים משנה תוקף לאור העובדה כי היועץ המשפטי שם את יוקרתו על כף המאזניים בעת הגשת כתב האישום הנ"ל.

37. כאן המקום להדגיש כי ועדת החקירה הממלכתית בראשות כב' השופט תיאודור אור סירבה להתייחס בעדותו של ח"כ בשארה לנושא חיזבאללה או הנאומים בסוריה גם כשח"כ בשארה עצמו דרש זאת. וזאת כפי שהובהר על ידי כב' השופט אור, כי אין להתערב בכתב-אישום הנמצא בפני ערכאה שיפוטית.

38. בית המשפט העליון קבע כי אף אם הורשע חבר-כנסת בפלילים עדיין אין בכך בכדי להעבירו מכהונתו כיו"ר ועדת הכנסת. כב' השופטת דורנר קבעה כי:

"אומנם, אפשר כי כהונתו של חבר-הכנסת שהורשע בעבירות שיש עמן קלון, עשויה לפגוע באמון הציבור בכנסת, ואולם, כנגד השמירה על אמון הציבור ברשויות השלטון עומד האינטרס בדבר הגשמת רצון הבוחרים, שהוא מיסודות המשטר הדמוקרטי. בין שניים אלה מאזן הדין. באיזון זה, שנעשה בחוק יסוד: הכנסת ניתנה עדיפות בולטת למימוש רצון הבוחרים"

בג"צ 7367/97 התנועה למען איכות השלטון בישראל נגד ח"כ פנחסי ואח', פ"ד נב (4) 547.

מקל וחומר כאשר מדובר בהליך תלוי ועומד שחלה עליו חזקת החפות.

39. על זכותו של נאשם להכין הגנתו בהליך פלילי כדבעי ובאופן עצמאי ללא השפעות ולחצים, ועל חזקת החפות ומעמדה במסגרת ההגנות החוקתיות של הנאשם ראו:

דן ביין, "ההגנה החוקתית על חזקת החפות" **עיוני משפט** כב (התשנ"ט11-).

יהודית קרפ, "המשפט הפלילי: יאנוס של זכויות אדם: קונסטיטוציונליזציה לאור חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" **הפרקליט** מב (1995) 64.

עמנואל גרוס, "הזכויות הדיוניות של החשוד או הנאשם על פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" **מחקרי משפט** יג (1996) 155.

40. על יסוד זה, מתבקשת הועדה לא להתייחס לכל החלקים הנוגעים לנאומיו של ח"כ בשארה שבגינם הוא עומד לדין בבית המשפט השלום בנצרת.

משקל הראיות של המבקשים – העדר תשתית ראויה

41. הלכה פסוקה היא שסעיפי הפסילה חייבים להתייחס למטרותיה ומעשיה המרכזיים של המפלגה. המבחן העיקרי הוא הפרוגרמה המרכזית שלה. במיוחד כאשר מדובר במפלגה מכהנת, חובה היא להתייחס למכלול מעשיה המרכזיים והבולטים:

”המטרות והמעשים שיש בהם כדי למנוע מרשימה להשתתף בבחירות צריכים להיות דומיננטיים ומרכזיים. יש לבחון את השאיפות המרכזיות של הרשימה שיש בהן כדי להוות פרוגרמה ממשית, רצינית ופעילה...חייבות להתקיים ראיות ברורות, חד משמעיות ומשכנעות לכך, כי אכן יש במטרותיה או במעשיה של רשימת מועמדים, במפורש או במשתמע, כדי ליפול לגדר האיסור שבחוק. לא די בחשד סתם. כל ספק המתעורר במסכת הראיות צריך להתפרש כנימוק נגד מניעת השתתפותה של רשימת מועמדים בבחירות”

רע"א 6708/98 היועץ המשפטי לממשלה נגד רשימת מולדת-גשר-צומת לבחירות לרשויות מקומיות, נצרת עילית, פ"ד נג (1) 351, 361.

כב' הנשיא ברק קבע:

”החשיבות הרבה שיש לחופש ההתאגדות במפלגה במירקם החיים הדמוקרטיים מחייבת את המסקנה – שאליה הגיע בית המשפט העליון גם בפרשנותו של סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת – כי יש למנוע ייסודה של מפלגה רק במקרים הקיצוניים ביותר, מכאן שרק אם המטרות הדומיננטיות והמרכזיות של המפלגה יביאו לשלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית, יהא מקום בהנחה ששאר הדברים מתקיים, למנוע את רישומה.”

פרשת יאסין עמ' 67.

”שלילת החופש אפשרית רק כאשר התשתית הראייתית הנדרשת מצביעה על הסיכון לעצם קיומה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית. סיכון זה אינו קיים אם הפגיעה היא במאפיין שולי של יהדות המדינה או של אופייה הדמוקרטי. סיכון זה קיים כאשר קיום המדינה כמדינה יהודית

דמוקרטיה בסכנה... האיום על האופי היהודי או הדמוקרטי
צריך להיות מרכזי ובסיסי, הוא צריך לפגוע בגרעין המאפיין
את המדינה"

פרשת יאסין עמ' 66.

"פרשנות דווקנית, צרה ומצמצמת זו באה לידי ביטוי בשלוש
קביעות בעיקר: ראשית, סעיף 7א מאפשר פסילה של רשימה
רק לנוכח מטרות ומעשים דומיננטיים שלה, המשקפים את
מהותה ואשר למענם היא קיימת ופועלת; שנית, את עילות
הפסילה המפורטות בסעיף יש לפרש באופן דווקני, כך שרק
מטרות ומעשים המגלמים באופן חד-משמעי, מובהק
וקיצוני...שלישית, לצורך הפסילה נדרשת ראיות ברורות, חד-
משמעיות ומשכנעות."

פרשת יאסין עמ' 76.

42. בל"ד הינה מפלגה פתוחה לעין הכל, הדבר מתגשם בשקיפות שלה, ובתקנון שלה המצהיר
על המוסדות הרבים שלה. כל אזרח זכאי להיות חבר בה. הבחירות למוסדות שלה, כפי
שמתגלה מתצהירו של מועמד מס' 2, ד"ר ג'מאל זחאלקה, הינן פתוחות לאלפי החברים
שלה. הרשימה זכתה בבחירות לכנסת ה-15 בכ-67,000 קולות. היום מוערך כוחה בין
80,000-100,000 קולות. מסמכיה פתוחים. עיתון "פסל אלמקאל" מפרסם מדי שבוע את
מאמרי מנהיגיה. נאומי ד"ר בשארה נעשים בפני קהל רחב. מאמריו גלויים לעיני הכל.
הוא ידוע בתור מי שכותב רבות ומפרסם את עמדותיו בכל קשת העניינים המעניינים
הציבור במדינה. מדובר ברשימה המכהנת בכנסת מאז 1996. נאומי ח"כ בשארה בכנסת
ידועים לכל. הצעות החקיקה שלו ידועות. פרסומי המפלגה הם רבים. כל אלה הם
המקורות שבאמצעותם יש לבדוק את הפרוגרמה ומטרותיה המרכזיות של בל"ד. אלה
הם המקורות העיקריים והבלעדיים. הרי לא מדובר במחתרת, אלא במפלגה שהשקיפות
המרבית מייחדת אותה. המבקשים לא הביאו ראיות המתייחסות למטרותיה, לפעילותיה
או למצעה של בל"ד. לראיות המעטות שהביאו, התייחס ח"כ בשארה בתצהירו, הכיר
בקיומן והתמודד עמן. במה שהובא ע"י המבקשים אין ממש.

43. בהתאם לפסיקה העליונה ולמבחנים שנקבעו יש לבדוק את מעשיה של רשימה מכהנת.
זהו העיקר. אך כנראה בגלל שידוע למבקשים כי, אין בפעילותה של המפלגה או
במטרותיה, בכדי לסכן אינטרס מובהק של המדינה, הם פנו לראיות שאינן ראיות.

44. היעלה על הדעת שכל החומר הרב המצורף לתגובה זו, ואשר מעיד על קו פוליטי ברור שנבנה במשך שנים, ואשר מעיד על עמוד שדרה ברור, לא מספק בכדי לדעת אם מדובר במפלגה הפועלת בסתר? היעלה על הדעת שמהחומר הרב המתעד את פעילות המפלגה באופן יומיומי, לא עולה דבר וחצי דבר המצדיק או המאשש את טענות המבקשים? איך ניתן לקבוע כי מדובר במפלגה שחבריה מבצעים פעילות בלתי חוקית, מבלי שיהא מי שהורשע מהם? הלא מספר חברי בל"ד עולה כדי אלפים. מהו ההסבר של המבקשים לעובדה שלא מצאו מי מהאלפים האלה כדי לאשש את טיעוניהם? איך לא נמצא אחד מהאלפים שהורשע? אף לא אחד. המבקשים מצאו רק אחד, את מר עתאייקה שהוגש נגדו כתב-אישום בשל השתתפותו בהפגנה. היעזו המבקשים להעלות טרזניה, לדוגמה ורק לצורך ההמחשה, נגד מרצ רק בשל העובדה שאחד מבין אלפי תומכיה הוגש נגדו כתב-אישום? האם ניתן להתייחס לראיות מסוג זה ברצינות?

45. המבקשים מעלים ראיות לכאורה, ללא הקלטה, ללא עדות משטרתית, ללא שם, ללא תצהיר. הראיות מתבססות על הלשנת אדם שזהותו לא ידועה, סוכן או משת"פ שהשכלתו לא ידועה, מניעיו לא ידועים ולא נדע אותם לעולם, קירבתו או עוינותו לח"כ בשארה לא ברורות, ותוכן המידע אשר הביא מעולם לא נבדק על ידי מאן דהוא, ואין מי מבל"ד שהוזמן לחקירה בגינו – ועל זה המבקשים טוענים שחומר מפקפק זה עומד במבחן שנקבע בפסיקה ולפיו:

”הראיות במקרים כגון אלה צריכות להיות ברורות, חד-משמעיות ומשכנעות”

פרשת ניימן השנייה, עמ' 188.

46. המבקשים טוענים כי, הראיות שהן דיווחי שב"כ נסמכים על מבחן הראייה המנהלית. אולם מבחן זה קובע בבירור כפי שצוין בפרשת ניימן הראשונה כי: ”(הראיות) צריכות להיות – בשים לב לנושא, לתוכן ולאדם שמסר אותה – כזאת, אשר אדם סביר היה רואה אותה בבעלת ערך הוכחתי והיה סומך עליה.” האם אדם סביר יכול להישען על מידע כזה? האם מידע זה הינו אמין או מהימן? האם ניתן להישען על מידע ללא תיעוד, ללא הקלטה, ללא שם. בית המשפט העליון שלל מכל וכל את כוחו האמין של מידע מסוג זה בקובעו כי:

”טיבו של המידע הבדוק, שהיה לפני שר הביטחון, ופרטיו נשארו כולם בגדר נעלם, ואף שמץ מנהו לא הובא לפני הועדה, והניסוח כולו היה דו-משמעי וערטילאי. הודעה כאמור, שאין

בה פירוט עובדתי, אינה בגדר ראייה כלשהי: אם קיימים "יסודות ומגמות" אצל קבוצות הנמנות עם הרשימה, מה משקלן בתוכה? האם אחד מתוך מאה ועשרים או עשרה מתוכם? מה הם "היסודות" היינו, האם מדובר בקבוצות אנשים או בתכניות או בהשקפות? מה פירושו המעשי כמתורגם לשפת המציאות של הביטוי "חתרני" ועוד. הרי בנושאים אלה יכולות להיות הערכות שונות ופרשנויות שונות... לא די בתיאורים מופשטים ובמסקנות כלליות, המנוסחות באופן מילולי ברוח דבריו של בית-משפט זה בע"ב 1/65 אם הדברים הללו אינם מעוגנים כדבעי בעובדות, שהובאו לידיעת הוועדה ונשקלו על ידיה לגופם".

ע"ב 1/88 ניימן נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתיים-עשרה, פ"ד מב (4) 177, עמ' 251. (להלן: פרשת ניימן השנייה").

47. המבקשים מנסים לנתח את עמדות בל"ד וח"כ בשארה, כאשר ידוע מראש, וכל הצדדים מודעים לכך, שיש ביניהם מחלוקת רצינית אודות עמדות פוליטיות ומדיניות, והם, המבקשים, מנסים לשכנע אותנו במסקנות שהם מגיעים אליהן – והכל על רקע מחלוקת פוליטית. אבל גם אם יטענו את מה שיטענו, כל עוד שאינו מבוסס על ראיות חותכות, ובמקביל המשיבים מציגים פרוגרמה שלמה, מקיפה, רחבה, מתועדת וגלויה, המפריכה מניה וביה את כל המידע הקטוע והלא אמין שהמבקשים מביאים, ואף אם מדובר בהשקפות שלא נוחות למבקשים, הרי עדיין אין בכך בכדי לפסול את מועמדות המשיבים וכפי שנקבע בפרשת ניימן הראשונה:

"העיוות שבהשקפות המובעות על ידי רשימה ודובריה או ההתנגדות ואף הסלידה, אשר אותן הן מעוררות, והרצון להתנער מכל אישור עקיף לעצם קיומה של ולהפצת דעותיה – כל אלה אינם מניעים חוקיים מספיקים במצב המשפטי הקיים, כדי לפסול רשימה. אין להתיר ערבוב מין בשאינו מינו, ואין לפתוח פתח לפרשנות סובייקטיבית מרחיבה, שאינה תואמת בדיקה משפטית עניינית בכלל ובדיקה חוקתית בפרט."

48. המבקשים התאמצו והתאמצו בכדי להוכיח כי הלכת ירדור¹² חלה על מקרה זה, והכל מבלי להתייחס לחומר המתועד של המשיבים, למצעה ולמטרותיה הידועות של בל"ד והעומד בראשה – כן נעלם מעיניהם כי הלכת ירדור גם אם תחול על מקרה זה, הרי היא

¹² ע"ב 1/65 ירדור נ' יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השישית, פ"ד יט (3) (להלן: פרשת ירדור).

חלה אך ורק כאשר, וכפי שנקבע בניימן הראשון: "מטרותיה של הרשימה שוללת שלילה גמורה ומוחלטת את קיומה של מדינת ישראל." אולם במקרה זה ברור שלא כך המצב לגבי רשימה מכהנת שפעולותיה ומעשייה הם בגדר החוק, ואף אין ראייה אחת קבילה, ולא תהיה כזו, שתעיד על מגמה כזו. הרי בכדי להגיע למסקנה זו, יש להביא ראיות מוצקות ומושרשות יותר. מתאימים כאן דבריו של כבי הנשיא שמגר בפרשת ניימן הראשונה עמ' 247:

"לשם מתן התשובה יש להעריך דברים כפשוטם וכמהותם, ואין מקום לתיאור מאולץ, הדוחק את העובדות באופן מלאכותי לתוך דל"ת האמת של הלכת ירדור: לא די בנקיטת הביטויים בהם השתמש בית המשפט בע"ב 1/65 כדי לתאר נכונה את העובדות הקשורות לאופייה ולפעולותיה של הרשימה..."

ולגבי שלילת עצם קיומה של המדינה כ"מדינה יהודית דמוקרטית" יש להוכיח כי:

"הפגיעה צריכה להיות בעלת עוצמה כה רבה, עד כדי לאחריה ניתן יהא לומר שהמדינה אינה עוד מדינה יהודית או דמוקרטית"

פרשת יאסין עמ' 66.

49. די בהקשר זה לציין כי, ברור הוא שאם בל"ד וח"כ בשארה ימשיכו להיות מיוצגים בכנסת למשך עוד חודש ימים, לא תהיה פגיעה במובן של "ניתן יהא לומר שהמדינה אינה עוד מדינה יהודית או דמוקרטית." אולם שלילת התמודדותם תפגע קשות, קשות, בערכים הדמוקרטים של המדינה.

50. בכל מקרה, המבקשים לא הביאו ראיות כלשהן, ואין נפקא מינה למשקלן, שאירעו לאחר תיקון החוק במאי 2002, ועל כן, בקשותיהם לא מתבססות על תשתית עובדתית מינימלית. ובשל עובדה זו בלבד, יש לדחות את כל הבקשות דנן.

על יסוד כל האמור בתגובה זו לרבות המצוין בכל התצהירים הנלווים, בחוות הדעת הנלוות
ובנספחים המצורפים, מתבקשת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה לדחות את כל
בקשותיהם של המבקשים.

חסן ג'בארין, עו"ד

ב"כ המשיבים